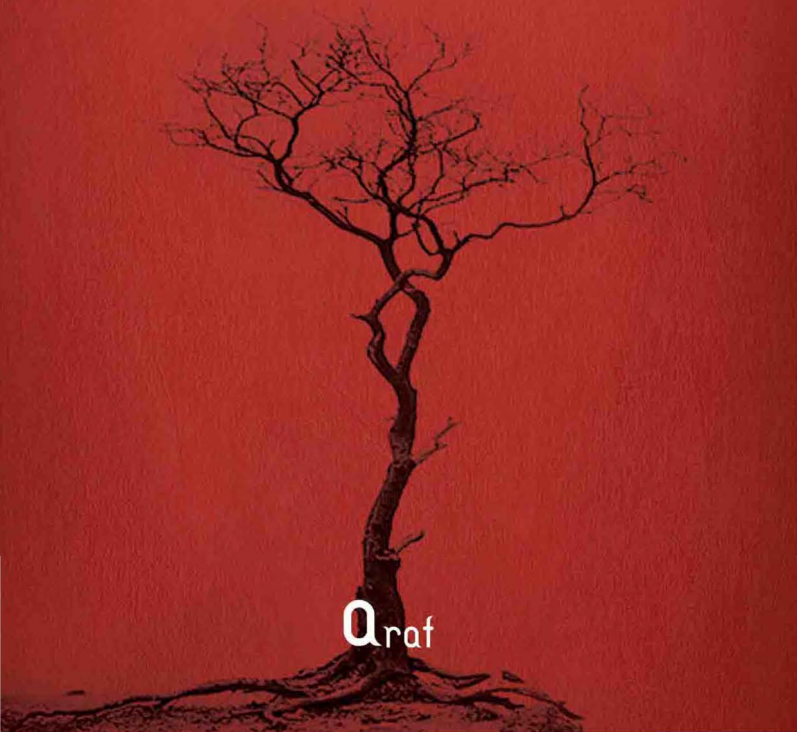
Desiderius Erasmus

Deliliğe Övgü

Oraf

İstanbul, 2013

Araf
Yayınları

Yayın No	72
Kitabın Adı	Deliliğe Övgü
Yazar	Desiderus Erasmus
İç Mizanpaj & Kapak	Adım Ajans
1.Baskı	2013
ISBN	978-605-5205-63-8
Baskı ve Mücellit	Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih San. Sit. No:12/74-75-76 Topkapı / İstanbul Tel:(0212) 613 68 94
Genel Dağıtım	ADIM DAĞITIM (0212) 524 7 524 / www.kidap.com.tr
Yayıncı Sertifika No	12628
Yayıncı Adresi	Topkapı Mh. Kahalbağı Sk. No:49/A Topkapı / İstanbul Tel: (0212) 521 91 13 - 23 Fax: (0212) 521 90 86
Eserin her hakkı ARAF YAYINLARINA aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

DELİLİĞE ÖVGÜ

DESIDERIUS ERASMUS

Araf
Yayınları

Rotterdam'lı Erasmus'tan Dostu Thomas More'a

Daha geçen gün İtalya'dan İngiltere'ye dönerken, ata binmiş halde geçireceğim zamanı boş düşlerle harcamamak için, bazen, birlikte yaptığımız araştırmaları, bazen de burada kalan değerli ve bilgili dostlarımı anımsayıp keyifleniyordum. Siz, sevgili dostum More, aklıma en sık gelen isimdiniz. Birlikte geçirdiğimiz o mutlu zamanları, sizden ayrıyken canlandırıyordum gözlerimde. O anlar, inanın hayatımın en tatlı anlarıydı.

Kendimce bir şeyler yapmak istediğim, ama uygun koşulları bulamadığım için, deliliğe övgüler dizip keyiflenmeye karar verdim.

"Size bu ilginç fikri hangi Minerva esinledi?" diye sorabilirsiniz. Öncelikle, aklıma siz geldiğinizde, soyadınız More'un, Greklerin deliliğe taktığı adın moria olması esinledi bunu. Ama yine de bu ilgi, adlar arasında kurulabilir bir ilgi ve herkesin katılacağı gibi, o tanrıçanın etkilerinden payınıza düşenin uzağındasınız. Bir yandan da bundan hoşlanacağınızı düşündüm.

Çünkü böylesi şakalardan, insanların yaşantılarına bakarak güldüğünüzden ve onları cana yakınlıktan, espriden uzak olmadıkları zaman sevdiğinizden haberim var. Aldanmıyorsam bu değişmedi. Ama yüksek zekânız sizi her ne kadar sıradan insanların üstüne çıkarıyorsa da, herkesin anlayabileceği biçimde yazma ve konuşma beceriniz var ve elbette bu da sizin iyi oluşunuzdan, bunu sıkça yaparak zevk almanızdan...

Öyleyse bu küçük söylevi hem size karşı neler hissettiğimin işareti hem de koruyuculuğunuza sunup, benden çok size ait bir yapıt olarak kabul buyurunuz. Çünkü bu uçarılıkların, bir Tanrıbilimciye yaraşır şeyler olmadığını, taşlamaların, Hıristiyanlığın buyurduğu kibirsizliğe ters düştüğünü haykıracak, art niyetli Zoiloslar olacağından eminim. Onlar beni ola ki eski komedyanın iblislerine tekrar hayat vermek ve herkesi Lucian gibi ısırmakla yargılayacaklardır.

Yine de ben bu konuyu fazla önemsemeyip, yapıtın şakacı tavrına alınacak olanlardan şunu yapmalarını rica ediyorum: yazım biçimi böyle olanların ilki olmadığımı ve kimi yazarların örneklerine uygun yazdığımı dikkate alsınlar. Homeros bundan yüzyıl önce, kurbağalarla farelerin savaşını yazmaktan keyif aldı: Virgilius küçük sineklere dair, Ovidius cevize dair birer şiir

yazdılar: Polykratos, Busiris'e övgü yazdı; yazdığı öykü Sokrates tarafından düzeltildi; Glaucus adaletsizliği, Favorinus çirkinliği simgeleyen Thersites ile sıtmayı savunmuştur. Synesius, kelliği yüceltirken; Lucian, sineklerle asalakları övmüştür. İmparator Claudius'u "tanrılaştırırken" onunla eğlenmiştir de. Plutarch ise Ulysses ile Gryllus'u karşılaştırırken aynı şeyi yapmıştır ve hem Lucian hem de Apoleius eşekler hakkında şiirler yazmışlardır. İsmini şimdi anımsayamadığım diğer bir yazar ise, adı Grunnis Corocotta olarak geçen bir domuzun vasiyetini yazmışlardır. Hieronymus yapıtında bundan söz eder. Eleştiricilerim bu kanıtları yetersiz buluyorsa, satranç ya da başka bir çocuk oyunu yazdığımı varsaysınlar.

Ayrıca herkes eğlenmekte özgürken, yazarlara niye yasaklansın ki bu? Yazarların eğlenceleri yararlı olabileceği gibi, sağduyulu bir okur, pek çoklarının gürültü koparmış yapıtlarından göremediği yararı bunlardan görebilir bazen. Biri, sağdan soldan çalınmış tümcelerle renklenmiş bir söylevle sesleniş ve felsefeyi ezgilendirir; diğeri bir prense övgüler dizer; öbürü, ulusları Türklerle savaşmaya kışkırtmak için vaaz verir; bir başkası falcılığa kalkışır; öteki zihinsel varlıklar hakkında tartışmakla oyalanır. Nasıl ki ciddi şeyleri alaylı bir biçimde incelemek çocukçaysa,

alaylı şeyleri de ciddi ciddi inceler görünmek denli çocukça bir şey olamaz. Bu yapıta ilişkin bir yargıya varmak halkın işi, ancak gözlerimi özsaygı bürümediyse eğer, deliliğe övgünün, eksiksiz bir delilikte olmadığını söyleyebilirim.

Beni yine de yergicilikle suçlayacaklara yanıt olarak, kalem işçilerine, insan hayatıyla şakalaşma olanağının, öfke ve şiddete dönüşmediği sürece verildiğini söyleyeceğim. Sadece kanıksanmış başlıklara katlanabilen çağımızın inceliği ölçüsünde tuhaf bir şey olamaz. Dahası bazıları var ve bunların görgüleri öyle sınırlı ki, papalar ya da diğer büyüklere ilişkin (söz konusu yer olan kendi yararlarına da olsa) yergi duymaktansa, İsa'ya sövülmesine razıdırlar.

İnsan yaşamını kimseye saldırmadan eleştiren biri, görüntü olarak yergisiyle incitmekten çok, uyarı ve öğütleriyle azarlar, değil mi? Sonra, kendi kendime kaç kez saldırdım! İnsanlık hallerinin hiçbirini hoşgörüyle karşılamayan biri, kininin insanlara değil, kötü alışkanlıklara karşı olduğunu tam olarak göstermiş olur. Öyleyse, bu esprilerle aşağılandığını düşünenler bulunursa, vicdanı ya tartışmasız ve gizliden gizliye onu suçluyordur, ya da halkın kendini kendisini suçlama hakkı olduğundan korkuyordur. Hieronymus'un kendisi bile, yergiyi daha geniş

bir özgürlük ve şeytanlıkla kullanmış, ve işi kimi zaman, saldırmak istediği kimselerin isimlerini söylemeye kadar vardırmıştır. Bense, birilerinin adını söylemekten hep çekinmiş olarak, bu yapıtıma öyle ılımlı bir biçem verdim ki, birilerini incitmek amacından çok, kendimi eğlendirmeyi düşündüğümü anlayışlı her okur görecektir. Ben, Juvenal gibi, gizli ve kötü alışkanlıkların bulunduğu katlanılmaz kokulu ambarı karıştırmadım. Kınanası ve kötü alışkanlıklardan çok, gülünesi kusurlara takıldım. Sonunda, bunca kanıtla ikna olmak istemeyen birileri çıkarsa, delilik suçuyla iftira edilmenin onur olduğunu, benim de övmek için bu tanrıçayı yeğleyip, onun alışkanlıklarına uymak zorunda olduğumu düşünsün.

Fakat size, ellerinde, o kadar da sağlam olmayan davaların bile hayli yıkılmaz davalara dönüştüğü size, neden savunma araçları aşılayayım ki?

Ey sevgili bilge More, hoşça kalınız ve artık sizin olan bu deliliği sonuna kadar savununuz!

Kırda, 10 Haziran 1508

Deliliğin Konuşması

Hakkımda istediklerini söylesinler, çünkü ben deliliğin zırdeliler tarafından her gün nasıl ayaklar altına alındığını biliyorum ve Tanrısal etkilerimle, ilahların ve insanların üstüne mutluluk saçan ben, her zaman benim. Bu kalabalık toplantıda göründüğüm ve konuştuğum an, yüzlerinizde benzersiz tazelikte bir neşe parlayıveriyor, alnınızdaki kırışıklıklar hızla siliniyor. Dört bir yandan yükselen kahkahalarınız, içinize dolan esritici neşeyi, varlığımın size bağışladığı hazzı duyurmuyor mu? Şu an izlerken sizi, Homeros'un nektar ve nepenthes'le kendinden geçmiş Tanrılarını gözlüyor gibiyim; oysa önceden Trophonius'un mağarasını henüz terk etmişçesine tedirgindiniz. Günün ilk ışıkları çevrendeki karanlığı aydınlattığı ya da sert geçmiş bir kışın ardından ilkyaz, tatlı esintilerini ve yanı sıra, şen şakrak kalabalığını getirdiğinde, dünyadaki her şey değişiverir, eşyaları bulunmaz parlaklıkta bir renk nasıl güzelleştirir ve gençlik çağındaki doğa, daha eşsiz bir güzellikteki bir

görünümünü nasıl sunarsa, buradaki varlığım da yüzlerinizi öylece mutlu bir değişime uğratır. Büyük konuşmacıların üzerinde iyi çalışılmış işlerinde en çok zorlandıkları şeyin üstesinden, varlığım bir anda geldi; yüzümü görüvermeniz, kaygılarınızı bir anda giderdi.

Bu benzersiz kılığımla huzurunuza bugün neden çıktığımı az sonra öğreneceksiniz; ne olur sabırlı davranıp, kimseden el aman dilenmeyiniz. Bir şartla; konuşmacılarınıza bağışlama yüçeliğini gösterdiğiniz ilgiyi kendim için de istediğimi aklınızdan çıkarmayınız. Sözlerimi, meydan soytarılarını, hokkabazları, dolandırıcıları, ya da dostumuz Midas'ın bir vakitler, Tanrı Pan'ın müziğini dinlediği gibi dinleyiniz. Sizinle çünkü biraz safsataya dalmak istiyorum. Ama yine de, bugün çocukların aklını zor öğrenilir kimi saçmalıklarla taşarcasına doldurulmaya çalışıp, onlara inatla tartışmayı, kadınlardan daha çok kavga etmeyi öğreten o bilmişler gibi konuşmayıp, eskilere öyküneceğim; onlar bildiğiniz gibi, kendi dönemlerinde saygınlık yitirmiş olan bilge nitemini kullanmamak için kendilerine safsatacı denmesini uygun buldular. Buna göre, onlar Tanrılara ve kahramanlara duydukları saygıyı övgülerle göstermeyi yeğlerlerdi. Ben de bu tür bir övgüde bulunacağım ve bulunacağım bu

övgü, Herakles ya da Solon'un değil, benim övgüm, deliliğin övgüsü olacak.

Öncelikle şunu bilmelisiniz ki, biri, kendini kendi övdü diye onu çarçabuk züppe ve küstah davranmış olarak karalayan bilgeleri umursamıyorum. Öyle birine deli de diyebilirler, ama en azından, kendilerini övmekle bu nitelemeye enikonu uygun davrandıklarını söylesinler! Değil mi ya, deliliğin kendi erdemini yüceltmesini ve kendi hakkında övgü ezgilendirmesini görmek kadar olağan bir şey var mı? Beni, olduğum gibi, benden daha iyi kim betimleyebilir? İş ki, beni, kendimi tanıdığımdan daha iyi tanıdığını söyleyen biri çıksın.

Kaldı ki, böyle davranmakla, bilgeler ve büyüklerin pek çoğundan daha kibirsizce davrandığıma eminim. Yüz kızartan bir utanç kaplıyor onları ve kendi kendilerini övmeye cesaretleri yok, ancak çoğunlukla bir yaltakçı ya da ikiyüzlü bir şair çağırıyorlar yanlarına ve çağırdıkları şair de onları, para alıp övmeyi, yalanlar söylemeyi kabul ediyor. Ama yüzsüz dalkavuk en utanmaz alçağı, ilahlarla eşit bulduğunu söylemeye kalkışınca; her tür adiliği yapmış olduğunu bildiği kimseyi, her tür erdemin kusursuz bir örneği olarak öne sürdüğünde; kuzgunu, tavuskuşu süsleriyle bezeyerek, kara derili zencinin tenini be-

yazlatmak için uğraşıp, sineği fil diye göstermeye çalışınca, mahcup kahraman, tavuskuşu gibi kurumlanıp küstahça kaldırıyor ibiğini... Uzatmayayım, şu atasözüne uyuyorum: Seni kimsecikler övmüyorsa, sen de kendi kendini öv!

Fakat inanın, insanların bana nankörce davranmalarına hayranım. Hepsi bana derin bir saygı duyuyor; hepsi iyiliklerimin semeresini görmekten hoşlanıyor; ancak yine de, bunca yüzyıldan beri, biri çıkıp da yüze gülen övgüleriyle koltuklarımı kabartmamıştır; oysa Busiris'ler, Phalaris'ler, sıtmalar, sinekler, kel kafalar ve daha böylesi bin bir bela, alkışçısına kavuştu; onlar da berikileri gösterişli övgülerle ezgilendirmek için zamandan ve yorgunluktan kaçınmadılar.

Birazdan çekmeye başlayacağım nutuk ne önceden hazırlanmış ne de üzerinde çalışılmıştır; bu yüzden de yalansızdır. Ama bu söylediklerimin, konuşmacıların, zekâlarını övmek için kullandıkları hilelerden biri olduğunu düşünmeyiniz. Bu adamların, bir nutuk üzerinde otuz yıl çalışıp, ki, en önemli bölümünü çalmışlardır, nutuklarını üç gün güle eğlene yazmış ya da yazdırmış gibi yuttururlar. Bense ağzıma geleni söylemeyi oldumolası sevmişimdir.

Benden bir tanım ya da sesleniş ustalarına özgü bir sınıflandırma bekleyin. Bu çok gerek-

siz bir şey olur ve beni çerçeveleyip, sınırlar; ama biliniz ki benim gücüm sınırsızdır. Beni bölümlere ayırmak, bana olan tapınış biçimlerini ayrımlamaktır; oysa bana yeryüzünde sürekli aynı biçimde tapınılmaktadır. Ayrıca, asıl suretim önünüzdeyken, bulacağınız bir tanımla, bana ancak gölgem kadar benzeyen eşsiz bir görünüşümü vermeye neden uğraşayım? Ben gördüğünüz gibi, nimetlerin asıl dağıtıcısı, Latinlerin Stultitia ve Greklerin Moria adını verdikleri Delilik'im. Ama bunu söylemeli miydim? Yüzümü görmeniz beni tanımanıza yetmiyor mu? Bununla birlikte, herhangi biri, benim Minerva ya da bilge olduğumu öne sürmeyi aklına koyarsa, ona söylev çekip ruhumu betimlemem mi gerekecek? Bunun tersine inanmak için bana bir an bakması yetmez mi?

Benim bir cilam ya da herhangi bir ikiyüzlülüğüm yok; ayrıca, kalbimde bulunmayan bir duygunun görüntüsüne alnımda da hiçbir zaman rastlanamaz. Yani, ben her yerde kendime o kadar benzerim ki, bilgelik numarası yapmayı ve öyle görünmeyi en çok isteyenler bile kimseden gizleyemez beni. Onlar o suratlarına karşın, erguvan giyimli maymunlara, aslan postuna girmiş eşeklere benzerler; istediklerini yapsınlar, sonuçta, Midas'ın başını ortaya çıkaran küçük bir kulak ucu görünür arkadan.

Evet, şu insan soyu bana çok nankörce davranıyor! Onlar en sadık uyruklarım; ama adımı herkesin içinde taşımaktan öyle utanır onu diğerlerinde bir onursuzluk ve alçaklık belirtisi gibi öyle kınarlar ki! Fakat neredeyse Thales kadar bilge olduklarının sanılmasını isteyen o kusursuz deliler, kendilerine Morosophe: delibilge adının verilmesini hak etmezler mi? Çünkü şimdi ve burada, bu defa, sülükler benzeri, dillerini kullanır gibi görününce, kendilerini küçük birer ilah sanan ve Latince bir söylevde, sözü bilmece haline getiren, Grekçe birkaç sözcüğü anlamsızca harmanlamayı eşsiz bir şey sanan günümüz sesleniş bilimi hocalarına öykünmek istiyorum. Onlar yabancı bir dil bilmeseler de, küflenmiş bir kitaptan, çıkardıkları eski birkaç sözle, okurun gözlerini kamaştırırlar. O sözcükleri anlayanlar, kendi derin bilgilerinden haz alma olanağına kavuşur ve gururları okşanmış olur; anlamayanlar içinse, anlaşılmazlıkları ölçüsünde bir hayranlık konusu olurlar. Uzak yerlerden gelen şeylere hayran olmak, çünkü dostlarım için eşsiz bir zevktir. Saydıklarım arasındaki sonuncuların, kendilerine bilge havası vermek isteyecek kadar boş kafalıları varsa, küçük bir hoşnutluk gülümsemesiyle onaylaması ya da eşeklerinkini andırır bir kulak devinimi yapmaları, bilisizliklerini diğerlerinden saklamaya yetecektir. Ama biz yine de konumuza dönelim.

Şimdi... nasıl desem?.. Sayın zırdeli dinleyicilerim mi? Neden olmasın? Bu, deliliğin, meslek ustalarına verebileceği en onurlu unvan. Öyleyse zırdeli dinleyicilerim, artık adımı öğrendiniz, ancak kökenimi bilmeyen pek çok kişi de bulunduğu için, Musaların yardımını alıp size de onu da anlatmaya uğraşacağım.

Kaos'tan ya da öbür dünyadan çıkmadım ben; Satürn, Yasef, ya da o hurda Tanrılardan birine yaşam borcum yok. Babam Plutos, Homeros, Hesiodos, dahası büyük Jüpiter gücenmesin ama o Plutos ki eskiden olduğu gibi, bugün de hem kutsal hem de kutsal olmayan şeyleri gönlünce tersyüz ediyor; ilahların ve insanların babası odur; savaş ve barışı, devletleri ve danışma meclislerini, mahkemeleri, halk meclislerini, evlilikleri, antlaşmaları, birleşmeleri, yasaları, sanatları, ciddiyeti ve şakayı... saymaktan yoruldum, dilediğince yönlendirir; o Plutos'un yardımı olmasaydı bütün şair ruhlu ilahlar, dahası büyük ilahların kendileri de dememe izin verin, ya varolmayacaklardı ya da açlıktan nefesleri kokacaktı. Üstelik onun öfkesi öyle yakıcıdır ki, ateşinden Pallas bile koruyamaz bizi; el vermesi alabildiğine değerli, koruyup kollamacılığı o kadar güçlüdür ki, bu onura erişenler mutlu ölümlü, Jüpiter'e ve yıldırıma kafa tutabilir.

Babam Plutos beni, Jüpiter'in bir vakitler şu suratsız ve pis Minerva'yı yarattığı gibi, düşleminde yaratmadı. Bana bütün o perilerin en tutucusu, en şen şakrağı ve en zindesi olan Neotet'i (gençliği) verdi ana olarak. Yani şu topal Vulcanus gibi asık yüzlü bir evlilikten gelmedim dünyaya. Kalender Homeros'un da belirttiği üzere, sevginin tatlı coşkularıyla doğdum. Aldanmamanız için söylüyorum: babam beni, Aristophanes'in betimlemesiyle, artık kocamış ve gözlerinin feri kalmamışken değil, zamanında, gücü kuvveti yerindeyken ve damarlarındaki kanı deli deli kaynarken, ilahlar sofrasında art arda devirdiği nektarla neşelendiği o doyulmaz güzellikteki bir anında oluşturdu.

Doğum yerimi de bilmeyi isteyebilirsiniz; çünkü bugün, bir çocuğun ilk çığlığı attığı yerin, soy sop açısından önemli olduğunu düşünüyorlar. Bu nedenle size söylemeliyim ki ne etrafı dalgalı Delos Adası'nda ne dalgalar üzerinde ne de derin inlerde doğdum; gözümü dünyaya ilk kez Saadet Adaları'nda açtım. Orası o kadar güzel bir yerdir ki toprağı, en bitek ürünlerini, emeksizce verir. Uğraşı, kocamışlık, sayrılıklar, bu mutlu kırların yanına bile uğramamıştır. Orada ebegümecinin, baklanın, acıbaklanın ve yalnızca sıradan fanilere uygun bulunan öbür bitkilerin yetiştiğini göre-

mezsiniz. Orada moly, küldevası, hüzünsüzleştiren nepenthes otu, merzengüş, gül, menekşe ve sümbül, bakılan her yerde gözleri büyüleyip, mis kokularıyla doldurur burunları ve bu nefis yerleri, Adonis'in bahçesinden bin kez daha güzel birer bahçeye dönüştürür.

Ben işte bu sihirli topraklarda doğdum ve doğumum duyurulmadı gözyaşlarıyla. Doğduğum an, ilk yaptığım şey, anneme zarifçe gülümsemek olmuş. Jüpiter'i bir keçi emzirdi diye kıskanırsam büyük bir hataya düşmüş olurum. Çünkü dünyadaki en hoş iki peri olan Bakkhos kızı Methe, yani Esriklik ve Pan'ın kızı Apoidia, yani bilisizlik, bana sütninelik etmişlerdir. Bakın, onlar burada arkadaşlarım ve cariyelerim arasındalar.

Cariyelerim dedim, size onları tanıtmalıyım. Şuracıkta küstah bakışlarla bakanın adı Özsaygı'dır. Hoş yüzlü ve elleri alkışlamaya hazır olan şunun adı Güler Yüz'dür. Şuradaki, Unutma İlahesi, kollarını kavuşturup dirseklerine yaslananın adı Tembellik. Kösnül'ü çelenklerinden, gül tacından ve sürdüğü güzel kokulardan tanıyorsunuzdur. Utanmaz ve kararsız bakışlarını her yerde dolaştıranın adı Bunama... Parlak derili, besili ve etli olanın adı Zevkusefa İlahesi. Ama bakın, orada iki ilah daha var; Komos ile Morpheus. İşte bu iki sadık yardımcımın da katkısıyla, evrendeki her şeyi devletime bağlar, yönetenleri yönetirim.

Eh, artık kökenlerimi, bana verilen terbiyeyi ve uyruklarımı öğrendiniz. Ben de ilah unvanını almakla uçarıca davrandığım düşünülmesin diye, ilahlara ve insanlara ne tür yararlar sağladığımdan söz edeceğim; devlet sınırlarımın ne kadar geniş olduğunu göstereceğim size. Söyleyeceklerimi can kulağıyla dinleyin. İnsanlara iyilik etmek ilahlaşmaktır, denildi; bu söz haklı ve yerinde bir söz ise, buğdayı, şarabı bulanları ya da türdeşlerine böylesi herhangi bir yarar sağlayanları ölümsüzlük mertebesine vardırdılar ve eğer bunda isabetli davrandılarsa, fanilere olanca yararı ve nimeti bir arada dağıtan ben, en büyük ilah sayılmamalı mıyım?

En başta, yaşamdan daha güzel, daha değerli bir şey var mıdır? Bu armağanın kaynağı ben değilsem kimdir? İnsan soyunu var eden ve üreten gururlu Pallas'ın mızrağı ya da güçlü Jüpiter'in kalkanı değildir. O Jüpiter'in bizzat kendisi bile, Olympos'u tek bir bakışıyla yaprak gibi titreten yeryüzü ve gökyüzünün o kralı bile, kimi zaman yaptığı şeyi... yani baba olmayı istediğinde, müthiş yıldırımını bırakmaya, bütün ilahları gönlünce korkutan tavrından vazgeçmeye ve umutsuz bir oyuncu gibi kılık değiştirip kendini saklamaya mecbur kalıyor.

İlahlardan sonra, en yüce varlıklar, kendi sözlerine göre Stoacılardır. Tamam! Bana bir

Stoacı verin ve verdiğiniz Stoacı, bütün Stoacılardan hepsinden üç, dört ya da bin kat daha Stoacı olsun. Tekelerle olan ortaklığına karşın, bilgelik alameti saydığı sakalını kestirmeyi başaramazsam da, en azından o somurtkanlığını bırakmasını sağlar, çatık kaşlarını düzeltir ve onu en yıkılmaz ilkelerden vazgeçirtirim. Sonra o da kendini bir süre sevince, tuhaflığa, deliliğe kaptırır; özetle, dilediğince bilge olsun o, eğer oluşturmanın verdiği hazları isterse bana, sadece bana başvurmalıdır.

Ama size her şeyi neden alışkanlığım gereği, olanca doğallığıyla anlatmamalı? Şunu söylemenizi rica ediyorum: ilahları ve insanları yaratan, baş, yüz, göğüs, eller ve kulaklar mıdır? Ya da bu dürüst organlardan biri midir? Külliyen hayır. İnsan soyunun yayılmasına yarayan bölüm öyle tuhaf, öyle gülünesidir ki, her anışımızda gülmemiz gerekir. Ama bütün varlıkların yaşamı, Pythagoras sayılarından daha çok, bu kutsal kaynaktan akar.

Ayrıca, açık açık söyleyelim, önceden, bilge biri sıfatıyla, evliliğin tehlikelerini dikkate alsaydı, fanilerden hangisi başını evliliğin yularına uzatmayı isterdi? Kadınlardan hangisi hamileliğin rahatsızlıklarını, doğum sancılarını ve riskleri, eğitimin yapılmasını zorunlu kıldığı bezdirici iş-

leri sahiden düşünseydi, bir erkeğin tutkulu izlemelerine kaptırırdı kendini? Ama evliliğe yaşam borçlusunuz, evlilikler benim cariyelerimden olan Bunaklık eliyle kurulur. Bana ne çok nimet borçlu olduğunuzu gördünüz mü? Ayrıca, bir kadın, bu sıkıntıları bir kez çektikten sonra, eğer benim sevgili dostum Unutma İlahesi, onu etkilemeseydi, bu sıkıntılara girer miydi hiç? Ozan Lucretius istediğini söylesin! Benim ilahi yardımım olmadan, Venüs bile onun gücünün yetersiz ve zayıf kalacağını bilir.

Böylece, avamın keşiş adını verdiklerinin yerine geçen şu kibirliler; bilgeler, başında benim olduğum bu tuhaf ve gülünesi oyundan oluşurlar. Erguvanlı krallar, Tanrı rahipleri ve çok sevgili babalarımız Papalar o soydan gelirler. Ek olarak, Olympos'un onca büyüklüğüne karşın zar zor barındırabildiği sayısız şiirimsi ilahlar da ondan gelmişlerdir.

Ancak yaşamın özünü ve evveliyatını benden aldığınızı kanıtlamanız yetmez. Bu yaşamın olanca yararını, güzelliklerini, hayırseverliğime borçlu olduğunuzu da göstereceğim.

Söyleyin, hazlarını eksiltirseniz, yaşamdan geriye ne kalır? O zaman adına layık bir şey olur mu yaşam? Sözlerimi alkışlıyorsunuz, ha? Ama benimle hemfikir olmamak için hepinizin gereğinden fazla

deli, diyeceğim, zırdeli olduğunuzun ayrımındayım. Stoacılar hazzı sever, nefret edemezler. Kösnüyü istedikleri kadar saklasınlar, birbirinden çirkin aşağılamalarla halkın saygısından uzak tutmaya çabalasınlar, hepsinin toplamı yalancılıktan fazla bir şey etmez. Bizzat kendileri kösnüden daha geniş bir özgürlükle faydalanmak adına, ötekileri uzaklaştırmak isterler. Ama gelmiş geçmiş bütün ilahların rızası için söyleyin: yaşamın haz ile, diyeceğim, delilikle tatlandırılmamış hangi anı, kasvetli, sevimsiz, katlanılmaz değildir? Sözlerimin burasında Sophokles'in tanıklığını anabilirim sadece; o büyük ozanı övmeye sözcükler yetmez; en güzel hayat, bilgeliğe hiç bulaşmamış hayattır, dediğinde o, beni herkesten güzel övmüştü. Fakat bu konuyu biraz daha ayrıntılandıralım.

Çocukluk, insanın ilkçağı olarak en neşeli, en güzel çağıdır değil mi? Çocuklar sevilir, öpülür, kucaklanır, okşanır ve ilgi görürler; en büyük düşman bile yardıma hazırdır onlara. Neden böyledir bu? Çünkü henüz doğumlarında daha, doğa o sağduyulu ana, bir delilik havası yaymıştır çevrelerine. İşte o hava, çocuk büyütenleri esritir, emeklerine karşılık verip, bu küçük varlıkların ihtiyacı olan hayrı ve korumayı sağlar. Çocukluğun ardı sıra gelen dönem de herkes için cazibelidir! O dönemi sıcak tutmak, yardı-

mına koşmak için ne emekler verilir! İyi ama bu döneme duyulan içtenlikli güzelliği veren nedir? Elbette ben, başka kim olacak? Can sıkıcı bir şey olan bilgeliği gençlerden uzaklaştırıp, hazzın dayanılmaz güzelliğini yayıyorum onların üzerlerine. Sonra, size maval okuduğumu sanmayın diye, insanları, gelişip serpildikleri, deneyim ve derslerle bilgeleştikleri dönemde inceleyin; onlardaki güzelliğin hızla solmaya başladığını, ruh hallerinin tatsızlaştığını, güçlerini yitirmeye başladığını, cazibelerinin kalmadığını görürsünüz. Sonra, benden uzaklaştıkça onlar, yaşamdan da her an uzaklaşıp, herkese ve kendilerine yük olan o tatsız tuzsuz kocamışlık durağına varırlar. Şurası kesin ki, insanlığın karşılaştığı sıkıntılar, beni imdada koşmaya yöneltmeseydi, kocamışlığı kabullenecek fanilerden biri bile bulunmayacaktı. O faniler ki, tam son soluklarını vereceklerken, onları değiştirerek avutan, ozanların ezgilendirdikleri ilahlar gibi, mezarın kıyısına varmış kocamışları başkalaştırır, çocukluk çağlarına olabildiğince döndürürüm onları.

Bunu ne tür gereçlerle yaptığımı bilmek isteyen varsa, açıkça söylerim. Kocamışları Lethe Irmağı'nın Saadet Adaları'ndaki (çünkü öbür dünyada bu ırmağın küçük bir kolu akar) kaynağına götürür, o suyu büyük yudumlarla içirip,

unutmayı (bu yaşamının olanca yoksunluklarını unutmasını) sağlarım. İşte o zaman kaygı ve kasveti giderek kaybolur, gençleşirler. Kocamışların bunadıkları için saçmaladıklarını söyleyeceksiniz; elbette öyledir, çünkü budur çocukluğa dönmek. Sayıklarcasına sözler etmek, saçmalamak, çocuk olmak anlamına gelmez mi? Ayrıca, bu çağ, akıl cevheri barındırmadığı için, haz verip eğlendirir bizi. Yetişkin biri ölçüsünde bilge olan bir çocuğu kimsecikler sevmez ve her yerde bir monstre (yaradılış garibesi) olarak davranış görür. Çocuklardaki erken bilgelikten nefret ederim, diyen atasözü ne kadar da isabetli!

Yargı gücü ve deneyimi ölçüsünde, kavrayış hızı da olan bir yaşlıyla yarenlik etmeye katlanabilecek olan var mı? Onlara sayıklayıp saçmalama hakkını veren benim ve bu ne kutlu bir hezeyandır ki, bilgelere azap çektiren o sıkıntıları dağıtır, kocamışcık keyiflendiren bir söyleşi arkadaşı olarak kalır ve elde kadeh, çevresindekilere akıl fikir vermesini bilir. Neşelerini yitirmeden ömür sürer, en güçlülerin bile zor şer dayandığı yaşam yükünün ağırlığını neredeyse hiç duyumsamaz. Bununla kalmaz, Platus'un iyi ihtiyarı gibi, o doyulmaz güzellikteki "seni seviyorum" sözcüklerini söylemeyi öğrenir. Düşünün bir, bütün aklı başında olsaydı, ne kadar zavallı durumda olurdu!

Şunu da bilin ki, iyiliklerimle bahtiyar olan ihtiyarı dostları da severler, o, neşeli bir söyleşinin eşlikçilerinden biri olabilir kuşkusuz. Homeros'a kulak verirsek çünkü, ihtiyar Nestor baldan tatlı sözler edermiş, ama katı ve öfkeli Akhileus, acıyla inlermiş; yine ozana göre, duvarlarının ardında güven içinde bulunan kocamışlar, çapkınca ve sevimli sohbetler ederlermiş. Bu yönden bakarsak, kocamışlık çocukluktan baskındır; çünkü çocukluk her ne kadar güzel bir dönemse de, yaşamın eşsiz zevklerinden biri olan dedikodu etme keyfinden çok uzaktır.

Ayrıca, kocamışlar çocuk meclislerinde, çocuklar da kocamışların meclislerinde bulunmayı sever. İlahlar çünkü benzer olanları birleştirmekten hoşlanırlar. Düşünün, yaşlılığa özgü yüz kırışıklıkları ve geçen yılların sayıları dikkate alınmadığında, bir kocamışla bir çocuk kadar birbirine benzeyen iki şey bulunabilir mi? İkisinin de saçları beyaz, ağızları dişsizdir ve her ikisi de sıskacıktır; süt içmeyi sever, kekelerler. Üstelik gevezeleşir, ahmaklaşır, unutur, özetle, bütün koşullar bu iki dönem arasında bir benzerlik oluşturmaya yardımcı olur. Herkesler yaşlandığı ölçüde çocuklaşır. Er geç de, safkan birer çocuk gibi, yaşamdan nefret etmeyip, ölümü tatmadan, çıkıp giderler bu dünyadan.

Şimdi eğer istiyorsanız, bütün insanlara pay ettiğim bu iyilikle, öbür ilahların neden olduğu değişimler karşılaştırılsın. Sevecenlik belirtilerini inceleyip, öfkeliyken gerçekleştirdikleri değişimlerden söz etmeyeceğim şimdi. İlahlar ölüm döşeğindeki dostları için ne yapıyorlar? Onları ağaca, kuşa, ağustosböceğine, olmadı, yılana dönüştürüyorlar. Ama söyleyin bana: insanın doğasının değişmesi de ölmesi anlamına gelmez mi? Bense, kimseye yıkım getirmeden, yaşamanın en mutlu, en hoş zamanlarını geri getiriyorum. İnsanlar bilgelikten el etek çekip olanca ömürlerini yanımda geçirselerdi, sıkıntılı bir kocamışlığın yükünü omuzlamaz; sonsuz bir gençlik büyüsüyle, her an sevinç ve mutluluk içinde olurlardı.

Felsefe ya da başka, zor ve ciddi bir şeyi incelemekle uğraşan şu güçsüz, kederli insanlara bakın. Birbirinden farklı pek çok düşünceyle dolup taşan ruhları, bedensel yapılarını etkiler, ruhları çok fazla uçar; nemli kökleri kurur ve çoğunlukla, gençlik nedir bilmeden yaşlanırlar. Benim delilerim ise, tersine, besili, etli ve turp gibidirler. Sanırsınız her biri birer Arkania domuzu yavrusu. Şurası kesin ki, kendilerine sürekli bir bilgelik sıkıntısı bulaşmış olmasaydı, yaşlanmakla ilgili hiçbir sakatlığı hissetmeyeceklerdi. Ama insanın yaradılış amacı, yeryüzünde sonsuza kadar mutlu olmak değildir.

Şu eski atasözü de bu savımı kanıtlar: sadece delilik, gençliğin hızla geçişini ağırlaştırır ve sıkıcı yaşlılığı uzaklaştırır bizden. Böylece, Brabantlılar hakkında, önlemli diğer kimselerin aksine, yaş ilerledikçe delileştikleri söylenmiştir ki, doğrudur bu. Ama yine de, hoşsohbet ve yaşlılığın dertlerinden daha az etkilenmiş bir ulus bulunamaz. Brabantlılara ahlaklarıyla olduğunca, yaşadıkları iklim bakımından da benzeyen diğer bir kavim de Hollandalılardır. Değil mi ki onlar deli nitelemesine yaraşacak ölçüde çabayla bana boyun eğip hizmet ediyor ve bundan utanç değil, gurur duyup, bunu en güzel unvan sayıyorlar, neden ben de onlara sevgili dostlarım demeyeyim?

Artık gidin, zırdeli ölümlüler, gidin Medea'lara, Kirke'lere, Venüs'lere, Aurora'lara sığının! Gidin ve sizi her yerde gençleştirecek bilmem ne kavram pınarını bulun! Şu canım gençliği bunca arzulanır kılmaya yalnızca benim gücüm yeter. Onu insanlar için çekici hale getiren yalnızca benimdir sahiden. Memnon'un kızının, atası Tithon'un gençlik ömrünü uzatmak için içtiği o bulunmaz ilaç bende. Çünkü ben, Phaon'a, Sappho'nun ölesiye sevgisini veren clanca gençlik cazibesini, gücünü vermekte bunca başarılı olan Venüs'üm. Gençliği geri getirmek ya da

gençliği süreğenleştirme özelliği olan büyülü bitkiler, sihirler veya herhangi bir pınar varsa, bende aramalısınız onu. Gençlik kadar cana yakın ve kocamışlık kadar sevimsiz bir şey olmadığına hiçbiriniz itiraz etmezsiniz. Öyleyse, bunca değerli bir nimeti korumayı ve bunca büyük bir yıkımı kendinizden uzak tutmayı bilin! Bilin bana ne kadar borçlandığınızı!

Fanilerden biraz fazlaca söz ettik, Olympos'un büyük meydanını gezip dolaşalım birlikte; bütün ilahları sırayla inceleyelim ve aralarında biraz şirin ve mantıklı olmak kaydıyla, ününün önemli bir kısmını bana borçlu olmayan biri bile çıkarsa, adımın yüzüme bir hakaret olarak vurulmasını kabul ederim. Şu tanımsız güzellikteki gençlik, Bakkhos'un yüzünde niye parlıyor sürekli? Şu çocuğun saçları omuzlarının üzerine ne kadar da zarifçe dökülüyor! Çünkü hep deli ve hep sarhoş olan bu ilah oyunlar, danslar, şölenlerle geçirir günlerini ve Pallas ile hiçbir teması olmamasına çalışırken bilgeliğin çok uzağındadır. Ona yalnızca delice oyunlar ve zevklerle hoş görünülebilir; o, atasözlerinin kendisine yakıştırdığı deli sıfatından rahatsız olmaz; sıfatın Bakkhos'a uygun bulunmasının nedeni şu: tapınağının kapısında otururken o, çiftçiler sık sık yüzüne gözüne tatlı şarapla taze incir çekirdeği bulaştırırlarmış. Hem eski ko-

medyalar da önu deli olarak betimlememiş midir? Eski zaman adamları, "Ah, hoş ilah, insanların ve ilahların doğdukları yerde doğmayı hak etmeyen ilah!" demişlerdi. Fakat yine de birini gösterebilir misiniz ki, karanlik ve sert yüzlü şu Jüpiter ile, ya da kaynağı olduğu boş korkularla, önüne geleni ağılayan şu Pan veya hep kül ve kömürle kaplı, sürekli şimşekli ve ocak isinden kararmış Vulcanus, dahası size kaçamak bakıp, kargısı ve kalkanıyla sizi korkutan Pallas olmaktansa, bu garabet ilaha benzemeyi, her zaman onun gibi neşeli ve genç olmayı, adım attığı her yere de sevinç götürmeyi dilemesin? Cupido neden her zaman çocuktur? Sürekli şen şakraktır da ondan; çünkü sadece delice şeyler söyler ve delice hareketlerde bulunur.

Gençlik baharı Venüs'ün cazibesini her zaman koruyup kollar. Neden? Çünkü o, az da olsa ailemden sayılır. Aldığı renk ona babamdan geçmeseydi, saçları bu kadar sarı olamazdı. Kaldı ki, şairlere ve onlara hasım olan heykelcilere inanılırsa, yüzünde sürekli bir neşeli gülüş vardır. Romalıların en çok saygı gösterdiği onca haz verici ve kösnül tanrıça Flora değil midir?

Ama Homeros'ta ve diğer ozanlarda en kederli, en sert bilinegelen ilahların yaşamlarını izleme niyetinde olsaydık, deliliğin tatlı buyruklarına sürekli uyulduğuna tanık olurduk. Çün-

kü kahredici Jüpiter'in diğer yiğitçe davranışları bir yana, onun aşıkdaşlıklarını ve dünyada oynadığı güzel oyunları bilirsiniz. Cinsiyetini unutmuş, habire ormanlarda avlanıp, sonunda güzel Endymion'un aşkına yanan o çok gururlu Diana'ya bakın bir. Ama ben, Momos'un, önceden olduğu gibi, bu ilahları onca garabetleri yüzünden paylamasını yeğlerdim yine. İlahlar demin ona, olur olmaz gelip, bilgelikleriyle keyif kaçırdığı için o kadar hışımlandılar ki, onu gökyüzünden aşağıya, Fesatçı'yla beraber attılar. O gün bugündür de, yeryüzünün her bucağında başıboş dolaşır; fanilerden hiçbiri henüz gönül indirip bir barınak vermedi ona. Onun hele de saraylara davet edilme konusunda hiçbir umudu yoktur, çünkü cariyelerimden olan Yüze Gülme, saraylarda padişah gibi buyurur ve Yüze Gülme ile Momos, kurtla kuzu ne kadar barışıksa o kadar barışıktır.

Bu sevimsiz eleştirmenden kurtulmuş olan ilahlar şimdi iyice koyulmuş bir haz ve özgürlükle kendilerini uçarı eğlencelerin her türüne veriyorlar. Komik Priapos'un ne çok ilhama ve şakaya neden olduğunu düşünün! Şu iblis Merkür'ün dümenlerini, madrabazlıklarını sürekli görmek, ilahlar için ne doyulmaz bir keyiftir! Vulkanus'un kendisi bile, ilahlar şöleninde soytarılık edip eğ-

lendirmeye çalışır onları; tuhaf yürümesiyle güldürür, söz oyunları yapar ve onları daha çok içmeye yöneltir. Silen kocamışlığına bakmadan çapkınlık yapmayı sürdürüp, Polyphemos ve perilerle komik danslar etmeyi sever. Keçi ayaklı satirler sayısız ve kösnül duruşlar alırlar. Pan, kaba köy türküleriyle bütün ilahları güldürür. İçtikleri etkisini iyice göstermeye başladığında, onun ezgilerini Musalarınkine tercih etmeye başlarlar. İlahların şölenden, tamamen esridikten sonra ettiği delice sözleri söylesem de, dinleseniz ah! Ben, kendim de delinin tekiyim ama onlara gülmeden edemiyorum. Ancak artık konuşmayalım, sözlerimizi herhangi bir ilah duyarsa Momos'un başına gelenin benimkine de geleceğinden korkarım.

Artık çıktığı gökten yere, indiği yerde göğe ç:kan Homeros gibi ben de, insanların arasına katılmak için Olympos'tan ayrılıyorum. Evet. Dünya yüzünde kaynağı ben olmayan keder, sevinç ya da mutluluk yok. Sizin bakma önceliği vereceğiniz şey, insan soyunun şefkatli anası doğanın, her yere, deliliğin baharatını ne kadar dikkate değer bir ileri görüşlülükle serptiğidir! Stoacılara göre bilge olmak çünkü rehber olarak aklı seçmektir; delilikse tutkuların götüreceği yeri beklemektir. Oysa Jüpiter dünya gamını biraz dağıtmak için herkese akıldan çok, tutku ba-

ğışlamamış mıydı? İkisinin birbirine oranı, tutku ile aklın birbirine oranına benzer.

Aklı başın bir kıyısına atan Jüpiter, gövdenin kalanını tutkunun süreğen sallantılarına bırakmıştır. Bir başına kalan bu talihsiz aklın karşısına rakip olarak acımasız iki cellat çıkarmıştır: yukarıda, yani kalpte bulunan öfke ile egemenliği gövdenin en aşağılarına kadar yayılan kösnü. Aklın bu zorlu iki düşmanına karşı ne yapılabileceğini insanların davranış biçimleri her gün yeterince gösteriyor. Namusa yasalar bağışlayıp, uyulması için, sesi kısılasıya bağırıyor ve elinden gelen tek şey de bu. Hasımları bu uyduruk kraliçeyle eğlenip, ondan daha çok gürültü çıkarıyor, sonunda o da yararsız bir direniş göstermekten usanıp, boyun eğerek her isteneni yapmayı kabul ediyor.

Yine de kişilere özbenliğini denetlemek için aklın küçük bir zerresi yetişmediğinden, ne yapacağını şaşıran Jüpiter, alışkanlığı üzere, fikir danışmak için beni çağırdı. Ben de ona, tam da bana yaraşır bir öneride bulunup: "Bir kadın yapın ve insana arkadaş olarak verin. Doğru, kadınlar uçarı hayvanlardır; ama hoş ve eğlendiricidirler de. İnsanla yaşayarak, kederli doğalarını değiştirip yumuşatmayı bilirler." Platon, kadınları akıllı hayvanlar ya da anlayışsız hayvanlar sınıflarından birine almakta bocaladığında, bize

işaret etmek istediği sadece bu türün benzersiz deliliğiydi. Bir kadın kendisine bilgelik süsü vermeyi sahiden istiyorsa, varolans deliliklerine bir yenisini eklemiş olur; çünkü insan doğadan kötü bir eğilim almışsa, buna karşı koymak, erdem maskesiyle gizlemeye kalkışmak ya da onu çoğaltmaktır. Grek atasözlerinden biri şöyledir: Maymun, erguvan sarındığında da maymundur. Kadın da böyledir: kendisini saklamak için ne kadar çabalarsa çabalasın, her zaman kadın ve hor gören delidir.

Kadınların, bu sözlerime gücenecek kadar deli olduklarını sanmıyorum. Onların türdeşi, Delilik'im ben. Onlara bulunacağım en büyük iltifat, deliliklerini kanıtlamak değil midir? Çünkü doğrusu, erkeklerden daha mutlu olmalarını bu deliliğe borçludurlar. Her şeyden öncelikli buldukları şu büyüleri, en gururlu kıyıcıları kendilerine bağlamaya çabalayan şu albenilerinin kaynağı delilik değil mi?

Erkeklerin o sevimsiz ve yabanıl dış görünüşü, o kıllı deri, o sık sakalları ve hayatlarının her döneminde görülen o kocamışlık hali nereden geliyor? Kötülüklerin en büyüğü olan kocamışlıktan. Kadınlar ise, erkeklerin tersine, pürüzsüz yanaklı, tatlı sesli, narin derilidir, Onlara ait her şeyde bitmez bir deliliğin betimlemelerini sunar.

Ayrıca, onlarda erkekler tarafından beğenilmek dışında istek var mıdır? O süslerin, banyoların, saç kıvrımlarının, kokuların ve nihayet yüz ve deriyi boyayıp güzelleştirmeye yarayan o makyaj gereçlerinin hedefi de bu değil midir? Öyleyse, bunca istenir olan bu hedefe delilik yoluyla ulaşmazlar mı onlar? Erkekler de kadınların her istediklerine katlanıyorlarsa eğer, nedeni onların vereceği haz değil midir? Nedir bu hazzı oluşturan? Delilik. Bir erkeğin, kadının bağışlarından yararlanmak istediği her seferde, ettiği boş sözlere, kadınla paylaştığı bütün deliliklere dikkat ederseniz, bu yargımı doğrularsınız.

Şimdi artık, yaşam hazzının en büyük kaynağını biliyorsunuz. Ama pek çokları, özellikle de ihtiyarlar, Bakkhos'un ihsanlarını, aşkın ihsanlarına tercih edip, en yüksek kösnüyü yemek yeme zevkine bırakırlar. Hayır, iyi bir yemeğin kadınsız yenip yenmeyeceğini incelemeyeceğim şimdi. Tartışılmaz olan şu ki, delilik neşelendirmez olduğunda, bütün yemekler sıkıntılı ve tatsızdır. O kadar ki, bir şölende, bir deli ya da deli gibi davranmak isteyen biri bulunmazsa, ya soytarılardan birine para verirler, ya da şen şakrak bir parazit bulurlar, o parazit de eğlenceli sözleri ve şakalarıyla sessizlik ve kederi uzaklaştırıp, konukları güldürür. Gözlerin ve kulakların

aynı anda katılmadığı bir şenlikte, zihin, oyunlar, gülüşler, zevklerle neşelenmezse, mideyi kilolarca et ve leziz yemeklerle doldurmak hiçbir işe yaramaz. Evet, işte o oyunları, gülüş ve hazları oluşturan ben, sadece benim. Şölen kralını kurayla belirlemek, halka olup şarkı söylemek; içmek, dans edip hoplayıp zıplamak gibi o neşeli ritüelleri ilk kimin düzenlediğini sanıyorsunuz? Yedi Yunanistan bilgesinin mi? Kesinlikle hayır. Onları insan türünün iyiliği için ben icat ettim. Böylesi eğlentilerde delilik arttığı oranda artar insanın ömrü de; o ömürdür ki kasvetle yüklendiğinde ömür adını taşımayı hak etmez. Ama ömrü aralıksızca izleyen can sıkıntısı, sözünü ettiğim hazlarla kovulmazsa, hüzün düşmeyecektir hayatın yakasından.

Değindiğim hazları duyumsamayanlar da vardır; onlar bu hazları dost meclislerinde bulurlar. Dostluk onlara göre, en büyük nimettir. Yaşamak için su, ateş ve hava kadar vazgeçilmez olan dostluk, doğa için güneş neyse, insan için de odur; dostluk öyle güzel, öyle namusludur ki (bu sözcüğü bilinen anlamıyla kullanmıyorum) bilgeler onu en büyük iyilik saymışlardır. Peki size şimdi, dostlukların her türünü doğuranın ben olduğunu kanıtlarsam diyecek neyiniz olabilir ki? Bunu yapmam o kadar kolay ki! Sizin için

sorunu hemen durulaştıracağım; bunu yaparken ikilem; ardışık önermeler ya da ince mantıkçılarımızın kullanageldikleri yanıltıcı diğer usavurmalar kullanma yoluna gideceğim. Aklıselim ışığının izinde yürüyeceğim. İşte, başlıyorum.

Dostların taşkınlık yapmasına izin vermek, onların hataları hakkında hayale kapılmak, bu hatalara öykünmek, onlardaki en büyük ahlaksızlıkları sevmek, birer erdemmiş gibi bunlara hayran kalmak, deliliğe sapmak değil midir? Sevgilisinin teninde gördüğü bir işareti sevgiyle öpen şu âşık, Agnes'inin ahtapotunu kösnüyle koklayan şu diğer âşık, şaşı oğlunun bakışını seven şu baba... bunların hepsi katışıksız delilikler değil midir? Evet, bunların delilik, hatta zırdelilik olduğunu söyleyiniz; ama kabul edin ki dostlukları oluşturup koruyan da bu deliliklerdir. Burada sözünü ettiğim, kusurlu doğan ve aralarından en iyisi, kusuru en az olan ölümlülerdir. Her biri kendini küçük birer Tanrı sayan o bilgelere gelirsek; onlar birbirlerine neredeyse hiç bağlanmazlar; arada bağlandıkları olursa da, bu dostluk sınırlı kimseler arasında yayılmış sıkıntılı ve sevimsiz bir dostluktur. Onların kimseyi sevmediğine ilişkin güvence vermekten çekinirim: insanların büyük bir kısmı delidir, ayrıca denebilir ki, birkaç delilik türünü kendinde

taşımayan bir tek kimse bulamazsınız. Çünkü bütün dostluklar benzerlik temelinde yükselir.

Bu da şu anlama gelir; bu amansız bilgeler, kimi zaman birbirlerine hayranlıkla bağlanırlarsa da, çok da sağlam olmayan bu bağlılık, arkadaşların kusurunu görmek için keskin gözlü, kendileri hakkında kör, sürekli kederli, keyifsiz ve heybe masalı kendileri için yazılmış gibi görünenler arasında uzun sürmez. Her insanın doğa tarafından görmezden gelinemeyecek birkaç kusuru olduğu düşünülür, yaş ve huyları farklı kişiler arasına koyduğu müthiş fark dikkate alınırsa, onların bitimli ömürlerinin sürekli karşı karşıya olduğu o zaaflar, yanlışlar, kazalar hakkında düşünülürse; delilik ya da çelebilik diyebilirsiniz buna, gelip bu adamların karakterlerindeki katılığı yumuşatmadığında, gözleri bunca keskin olan kimseler arasında doyurucu bir dostluğun bir saatliğine de olsa yaşanacağını hayal etmek olası mıdır? Üstelik, hoş bütün bağlılıkların yaratıcısı ve babası olan Cupido da gözleri görmeyen bir Tanrı değil midir? Çirkinliği çoğu zaman güzellik saymaz mı o? Yine onun yardımıyla insanların hepsi sevdiklerinden hoşnutlardır; ihtiyar bir adam onun sayesinde, yaşlı arkadaşını, bir delikanlının genç sevgilisini sevdiği gibi sever; buna rastlanmayan yer yoktur ve her zaman

gülünesidir bu, ancak dostluk bağlarını örüp sıkılayan da bu gülünesi olma halidir işte.

Dostluğa dair söylediklerim evliliğe daha çok yaraşır. Büyük ilahlar! Benim uyruklarım olan Yüze Gülme, oyunlar, çelebilik, riya ve açıkgözlülükler, kadınla erkek arasındaki bağı sürekli destekleyip korumasalardı, günboyu daha çok boşanmanın ve daha bu türden pek çok uğursuz olayın tanığı olurduk. O damat adayı, çok kibirsiz ve ürkek görünen Agnes'inin düğünden çok önce sergilediği küçük oyunları daha dikkatle araştırma önlemini alsaydı, çok az evliliğin gerçekleştiğini görürdük! Gerçekleşenlerin de, kocaların savsaklaması veya sersemliği, sevgili karılarının serüvenlerini görmeyecek kadar körleştirmeseydi gözlerini, ne kadar korunabilirdi ki? Bunların hepsi zırdeliliktir; buna boyun eğmekte haklıdırlar, ama yine de kadının, kocasının beğenisini kazanmasını, kocanın karının hoşuna gitmesini sağlayan da aynı deliliktir. Ailenin huzur ve geçimini koruyan ayrılıklara, boşanmalara neden olan da budur. Koca ile eğlenilir; boynuzlu denir; ve daha böylesi başka adlar da konur; zavallı koca, kendisini aldatan karısının gözyaşlarını öpücükleriyle kurutur. Ancak kıskançlık azaplarına, öldüren tedirginliklere kaptırmaktansa kendini, acıklı ve şiddetli sahnelerle her yere kargaşa ve başıboşluk

saçmaktansa, bu sevimli hayata kapılmak bin kez daha iyi değil midir?

Kısaca, yaşamda iyi ya da kesintisiz hiçbir bağlılığa rastlayamazsınız. Hükümdar uyruklarını, hizmetçi efendisini, cariye hanımını, öğrenci öğretmenini, arkadaş arkadaşını; sürekli hata, Yüze Gülme ve Çelebilik veya böylesi güzel bir deliliğin gördürdüğü tatlı düşlerle karşılıklı aldatmazlarsa, her biri kısa sürede diğeri için çekilmez olur. Söylediğim bu sözlere bayıldığınıza eminim, ama söyleyeceklerim bitmedi daha.

Ne olur, söyleyiniz bana, kendinden nefret eden biri, bir başkasını sevebilir mi? Kendisiyle barışık olmazsa, başkalarıyla olabilir mi? Kendi varoluşuyla usanmış ve yorgun ise, bir topluluğa hoşluk getirebilir mi? Sorduklarımı evet diye yanıtlamak için, delinin de delisi olmak gerektir. Ben toplumdan dışlanırsam, kişi başkalarına katlanmak bir yana, kendisine bile kazanamayacaktır. Kendisiyle herhangi bir ilişkisi olan her şeyden iğrenecek ve kişiyi kendi gözünde bir kin, iğrenti ve nefret öznesi haline getirecektir. Çünkü anneden çok üvey anne olan doğa, herkese, özellikle de bilge olanlara, ellerindekine karşı küçümser olmayı, olmayana hayran kesilmeyi buyuran talihsiz bir yönelim bağışlamıştır. Bu tekin olmayan yönelim, yaşamanın olanca yararlarını, güzellikleri-

ni, albenisini bozar; hayatı tamamen imha etmeye kadar da gider. Ölümsüzlerin insanlara sunabildiği en değerli armağana; yani güzelliğe sahip olan, kendini sevmezse neye yarar? Hüznün karasıyla ağılanınca, gençliğin yararı ne olabilir ki? Sonunda burada sağımda gördüğünüz ve çıkarlarıma her yerde gösterdiği bağlılıkla sevgime mazhar olmuş Özsaygı'nın aracılığı olmadan, yaşamda, yerinde ve hevesle yapabileceğiniz, yerinde dedim, çünkü bu sadece sanatların değil, yaşam eylemlerinin temel ilkesidir, genel ya da özel herhangi bir eylemin olması mümkün mü?

Kişinin her yaptığını sevmesinden, kendine hayran kesilmesinden daha çılgınca bir şey gösterilebilir mi? Fakat itiraf edin ki, hayatınızdaki bütün güzel ve hoş şeyleri deliliğe borçlusunuz. Evet, Özsaygı eksik olursa, eylemlerinizin ne hoşluğu ne de güzelliği kalır. Yaşamanın bu eşsiz albenisi bir kez mahvolmayagörsün, konuşmacının söylevindeki coşku, müzisyenin sesinin güzelliği, gevezenin hal ve tavrındaki komikliğin izi kalmayacak, şairle, şiirin Musalarıyla eğlenilecek, ressam ve yapıtı küçümsenecek, doktorun, ilaçlarının ortasında açlık ve yoksulluktan öldüğü görülecektir. Nihayet, bir Nireus bir Thesites sanılacak, bir Phaon da bir Nestor, incelikli bir ahmak, değerli bir insan, çocuk, en görgülü kavalye de hödüğün

teki gibi görülecektir. Öyleyse, herkesin kendini okşaması, diğerlerinin alkışını hak ettiği iddiasında bulunmadan önce neredeyse kendiliğinden alkışa kavuşması aynı ölçüde gereklidir.

Mutluluğun en büyük bölümünü, insanın elindekiyle yetinmesi, olduğu kimse olmaktan hoşnutluğu oluşturmaz mı? İşte size bu faydayı sağlayan benim sevgili Özsaygı'mdır. Odur herkesin kendi simasından, aklından, konumundan, ahlakından memnun kalmasını sağlayan ve onun yardımıyladır ki, İrlandalı kendini İtalyan'dan, Trakyalı Atinalı'dan, İskitli, Saadet Adaları sakinlerinden daha bahtiyar sanır. Ah, doğanın sezgili dikkatinin hayran bırakan etkisi! Aynı doğadır ki, ölümlülere sunduğu armağanların bitimsiz çeşitliliğine karşı, herkese verdikleri arasındaki dengeyi doğru kurar. Bir ölümlüden birkaç armağan esirgediyse, ona fazladan biraz Özsaygı vermiştir, sözgelimi. Ama ben de, doğa ondan birkaç armağanı esirger demekte ne kadar da deliyim! Ona sunacağı en büyük armağan Özsaygı değil midir? Fakat benim oluşturmadığım iyi bir eylem, biraz önerilmeye değip de varlık nedeni olmadığım bir bilim ya da teknik olmadığını kanıtlayacağım size. Savaş, insanların hayran olduğu bütün eylemlerin kaynağı değil midir örneğin? Kahramanların defne dalları adı-

nı verdiği o kutlu meydanları hazırlayan o değil midir? Kaynağı çoğu zaman bilinmeyen, her iki taraf için de yarardan çok, zarar getiren savaşlara girmekten daha delice bir şey bulunabilir mi? Savaşta ölenler çünkü birer hiç gibi görülürler. İki ordu yüz yüze durduğu, tiz boru sesleri havalarda uçuştuğunda, okuya okuya bitip tükenmiş, kederli ve hayatsız bir ömrü zor bela sürükleyen bilgelerin yüzleri neye yarar? Burada en gereken şey, biraz aklıselim duygusu, çokça cesarettir. Bütün iş, Demosthenes gibi savaşçıların yeğlenmesidir. O, Arkhilokhos'un önerisiyle, düşmanı gördüğü an, kalkanını bırakıp kaçmış ve böylece konuşmadaki ustalığı kadar, savaşta ödleğin teki olduğunu kanıtlamıştır.

"Savaşlarda dikkatli olmak bir zorunluluktur" diyebilirsiniz bana; hakkınız var; komutanlar için, evet. Ancak şunu aklımızda tutalım ki, onlara gereken felsefi değil, askeri dikkattir, bunun üst yanı ordunun kalanı için işlevsizdir. Bilgeler için hazırlanmamış bu defne dallarını toplamak, parazitlere, hainlere, hırsızlara, katillere, köylülere ve bönlere, özetle en alt tabakaya kalmıştır.

Bu bedbaht bilgelerin, dünya işlerinde ne kadar yeteneksiz olduklarına ilişkin bir yargı edinmek isterseniz, Apollon bilicisinin, şu Sokrates'i en bilge insan olarak tanımladığını dü-

şünün. Agorada bir gün bilmem ne sorunundan söz etme durumunda kalan filozofumuz, öyle çuvallamış ki, herkese eğlence olmuş. Ama açıkça söyleyeyim ki, onun düşünceleri bazen çok akıllıca olabiliyor; örneklersek, bilgece sanılara varmak yalnızca ilahların işidir diyerek yadsıdığı, ya da bilgeler devlet işlerine karışmamalıdır demesi... bunu da dikkate alarak, insan olmak için bilgelikten mutlaka vazgeçmek gerektiğini öğrenseydi daha iyi ederdi. Ona yöneltilen iftiralara ve onu baldıran ağısı içmeye götüren yargının nedeni neydi? Bildiniz: bilgelik. Bulutlar ve fikirler üzerine felsefe yapacağı, tahtakurusu ayağı ölçeceği, sinek vızıltısı duyup esriyeceğine, hayatın sıradan işlerini yapmak için gerekeni öğrenmiş olsaydı, başına bu felaket gelmezdi. Ama Sokrates'in ünlü öğrencisi Platon'u, öğretmeninin hayatı için titreyip onu savunmak adına ilerlerken görüyorum. Ne kadar kusursuz bir savunman! Duruşma salonundakilerin gürültüsüyle sersemlemiş, ilk tümcesinin yarısını zar zor söyleyebiliyor. The hophrastos da, bir gün halka nutuk çekmek istediğinde, aynı hale düşmedi mi? İlk andaki şaşkınlığı o kadar büyükmüş gibi, bulup da bir tek laf söyleyememiş. Ama savaşın kızgın bir anında askerleri yüreklendirmeye bir zamanlar en uygun olan da o değil miydi? İsok-

rates öyle utangaçtı ki, halk önünde konuşamazdı hiç. Roma hatiplerinin atası Cicero da acemice davranır, savunmasının ilk sözlerinde çocuk gibi kekeleyip kızarırdı. Ama hemen belirtelim ki, Fabius bu heyecan ve utangaçlığın, önsezisi güçlü bir konuşmacıya özgü belirtiler olduğunu söyler. Fakat böylesi bir tanım, iyi hareket etmeye sürekli engel olanın bilgelik olduğunu da göstermez mi? Büyük bütün bu adamlar, yalnızca savaş sözcüğünü duyduklarında bile, damarlarındaki bütün kanı çekilen bu büyük bütün adamlar düşman karşısında kim bilir ne kadar kahramanca bir tavır takınırlardı!

Ama onun bilgece derinliği kim bilir ne çok dolaşıyor dillerde; bilgeler kral, krallar bilge olsaydı, devletler ne kadar mutlu olurlardı. Fakat tarihçilere fikir danıştığınızda, ilk göreceğiniz şu olur: kralların hiçbiri, felsefe ya da edebiyat incelemeleriyle oyalananlar kadar, uğursuzluk getirmemiştir devletlerine. Cicero'da rastladığımız iki örnek bunun kanıtı değil mi? Biri, gereksiz kovculuğuyla, cumhuriyetin huzurunu kaçırıyor; diğeri Romalı olan her şeyi daha bilgece savunmaya kalkışırken, temelinden yıkıyor. İşte bu mevcut duruma Brutus'ları, Cassius'ları, Gracchus'ları, yetmez, Demosthenes'in Atinalılar Cumhuriyeti'ne ettiği fenalık kadar, fenalık

etmiş Cicero'yu da ekleyin. Çok istiyorsanız, Marcus Aurelius'un iyi bir kayser olduğunu belirteyim. Ama buna bal gibi de karşı çıkabilirim, bilgelik sanı çünkü, yurttaşlar için onu, katlanılmaz ve nefret edilir hale getirmiştir, ama egemenliğinin topluma sağladığı kimi yararlar olduğunu varsaysak bile, söz konusu yararlar, uğursuz bir egemenlik sürmüş olan bir oğulu yerine bırakmakla neden olduğu belalarla karşılaştırabilir mi? Felsefe hakkında çalışmaları olan ve yaşamla ilgili işlerinde tersliklerle karşılaşan kimseler, türdeşlerini yetiştirmekte genellikle başarısız olurlar ve bence bu, doğanın aldığı isabetli bir önlemdir. Doğa bu önlemi alarak, o talihsiz bilgeliğin insanlar arasında yayılmasını engellemek istemiştir. Sizin de bildiğiniz gibi, Cicero'nun oğlu yozlaşmış, başka birinin de değindiği üzere, Sokrates'in oğulları babalarına değil, analarına benzemiş, delirmişlerdir.

Bilge kimseler eğer, en azından özel hayata dair işlerde bir işlev yüklenmiş olsalardı, memurluklarda ve kamu işlerinde çalgı önünde eşek gibi durmaları bağışlanırdı. Ama bilgeyi bir şölen sofrasına oturtun, acıklı sessizliği ya da olur olmaz soruları, yanındakilerin olanca keyfini kaçıracaktır; dans ettirin, bir devenin büyüsüne ve hafifliklerine tanık olursunuz; bir oyuna

zorla sürükleyin, sadece varlığı bile hazları uzaklaştırmaya yetecektir. Bilge Cato, en azından bir süreliğine de olsa, ağır ve katı halini bırakmazsa, tiyatrodan ayrılmak durumunda kalacaktır. Ateşli konuşmaların olduğu bir toplantıya girdiğinde, görünüşü bile sessizliğe neden olacaktır. Pazardan bir şey satın almak, gündelik hayatın sürmesi için gerekli bir iş yapmak, böylesi bir işi yapmak için biriyle sözleşmek gereksin ya da, bizim o zavallı bilge, insana benzemeyecek, ahmağın teki olarak görünecektir. Özetle, bütün hayat işlerinde o kadar beceriksiz, bilinen fikir ve alışkanlıklardan o kadar uzaktır ki, kimseciklere bir yararı dokunmaz. Bunca tuhaf bir etik anlayış ve duyguların ona ilişkin bir kine neden olması önlenemez. Dünyada çünkü delilikle damgalanmayan, deliler eliyle ve deliler için yapılmayan bir şey yoktur. Böyle bütünlüklü bir deliliğe bir başına karşı çıkmayı isteyen birine, insanlardan kaçan Timon'a öykünerek değerli bilgeliğinden kendi başına yararlanmak üzere derin herhangi bir inzivaya çekilmesini öneririm.

Yine ilk söylediğime dönelim; doğuştan duygusuz, yabanıl ve dağlı olanları, topluluk halinde yaşamak amacıyla kentlere taşınmak zorunda bırakan güç neydi? Yüze Gülme. Amphion'un ve Orpheus'un çalgısının başkaca

bir anlamı yoktur. Senato'ya başkaldıran Romalılar en büyük taşkınlıkları yapmaya hazır iken, nasıl yatıştırıldılar? Felsefi bir nutuk atarak mı başardılar bunu? Kesinlikle hayır. Mide ve diğer organlar hakkındaki gülünç ve çocuksu bir masal yetti buna. Themistokles, diğeri kadar gülünç olan tilki ile kirpi masalıyla, yaklaşık olarak böylesi bir çıkarsamaya vardı. Bilgelerin hangisi olanca konuşma ustalığıyla, Sertorius'un dişi geyik masalı veya at kuyrukları hakkındaki alegorisiyle başardığını, Lykurgos'un iki köpeğiyle başardığını başarabilir? Uydurdukları masallarla deli avama egemen olmanın üstesinden gelen Minos ile Numa'dan söz etmiyorum bile. Tam da böyle herzelerle, halk adı verilen şu kocaman ve güçlü yığın devindirilebilir işte.

Platon ile Aristoteles'in yasalarını kabullenmeyi ya da Sokrates'in bilgelik izlerinden yürümeyi istemiş kent nerededir? Canlarını vatan uğruna vermek için Decius'ları, kendilerini uçuruma atmaları için Curtius'ları inandırmayı, anlamsız şan ve şöhretten ki, bilgelerin pek hazzetmediği bu etkileyici Syren'den başka kim başarabilirdi? Bilgeler, "bağışından pay almak için halka utanmazca yaltaklanmak, abartılı övgülerle sevgi ve saygısını satın almak, pek çok deli alkış tutunca, heyecanla artlarından koşmak, el

çırpmalarla kendinden geçmek, ilah tasviri gibi kendini utku şenliklerinde taşıtmak veya baldırıçıplaklar görsün diye pazaryerinin ortasında karga tulumba edilmek kadar delice bir şey gösterilebilir mi? İnsan nitemini bile taşımaya layık olmayanlara takılan isimler, lakaplar, düzenlenen ilahi törenler, en tiksinç zalimlerin öylece ilahileştirilmesi, bütün bunlar kısaca, ne kadar eğlenilse de, gülünç delilikler değil midir?" Beyler, sorarım size: bunun tersini söyleyen var mı? Ancak bu delilikler aşkınadır ki, en büyük kahramanlar, ozanların ve konuşmacıların yücelttiği bütün o göz alıcı anıtları kurmuşlardır. Kentler yapan, devletleri, yasaları, dini, meclisleri, mahkemeleri koruyan da işte bu deliliktir. Kısaca, insan yaşamının temelidir bu delilik. Dünyayı anlamsız fikirleriyle yöneten de aynı deliliktir.

Şimdi bilim ve sanatlar hakkında da konuşalım:

Benzersiz ve olağanüstü sayılan bütün bu sanatları, bu bilimleri icat etmeye, çocuklarına miras bırakmaya yönelten, üne ve sana olan susuzluk değil midir? Bütün delilerden daha deli olan bilim ve sanat yaratıcıları öylesine bir saygının, ünün (dünyadaki en düşsel şeydir bu) yayılması yoluna uykusuz geçirdikleri geceleri için bir armağan olabileceklerine inanmışlardır. Şunu da ekleyelim; yaşamdaki başlıca güzellikleri bana

borçlu olmanız dışında, diğerlerinin delilikle-rinden keyif almak gibi dayanılmaz hoşlukta bir hazza da ulaşıyorsunuz.

Güç ve ustalığıma övgüler dizdikten sonra, önlemliliğimi de parlatmama ne diyeceksiniz? "İyi; önlemliliğin delilikle birleşebileceğini kanıtlamak, suyun ateşle birleşebileceğini kanıtlamaktır" diyeceksiniz. Ama söylediklerimi şu ana dek dinlediğiniz ilgiyle dinlerseniz, bunun da üstesinden gelebileceğimi düşünüyorum. Öncelikle, önlemi oluşturan deneyim ise, önlemli olmak gibi talihli bir unvanı taşımaya kim daha fazla layıktır? Korku ya da utanma duygusu olmadığı için, hiçbir işe kalkışamayan bilge mi, yoksa utanmasız olduğu için, tehlikeyi de hiç göremeyen ve her düşündüğünü rahatça uygulayan deli mi? Başını, okuduğu tozlu kitaplardan kaldırmayan bilgenin öğreneceği tek şey ustaca kaynaştırılmış boş sözcüklerdir. Deli ise, bence, aksine, şansın olanca özentileriyle karşı karşıya olduğu için, başarısızlığın ortasında katışıksız önlemliliği öğrenir. Homeros, kör olmasına karşın, söylediği şu sözle bal gibi de gördüğünü kanıtlamıştır: Kendi zararına bilge olmayı öğrenir deli... çünkü insanın eşyayı bütünlüklü biçimiyle tanımasını engelleyen iki şey vardır: ilki, insanın ruhunu perdeleyen utanma, diğeri, teh-

likeyi işaret edip, büyük işlere girişmesine izin vermeyen korku. Fakat delilik bizi bu iki büyük beladan en kusursuz biçimiyle kurtarır. Utancı ve korkuyu bir kenara atmış kimselerin bu işten ne kadar kârlı çıktıklarını bilen çok insan vardır. Her şeye ilişkin yerinde bir fikir edinmekten oluşan bu önlemliliği yeğleyecek olanlar da çıkacaktır; yine de rica ederim, sözlerime kulak verin, kişi bu erdeme tam anlamıyla ulaştığı yargısına varsa bile, vardığının ne kadar uzağında olduğunu görürsünüz.

Öncelikle, kesin olan şudur ki, insanla ilgili her şeyin, Alkibiades'in Silen'leri gibi, birbirinden ayrışık iki cephesi vardır. En önce görülen eşyanın dış görüntüsüdür; ama madalyonu çevirdiğinizde, ak kara, kara ak olacaktır; güzellik yerine çirkinlik, varsıllık yerine yoksulluk, saygınlık yerine alçaklık, aydınlanma yerine bilisizlik görürsünüz. Güçsüzlüğü kudret, kibirsizliği yüce gönüllülük, acıyı sevinç, gözden düşmeyi duygudaşlık, nefreti dostluk sanacaksınız; sonunda her şeyin, incelediğiniz yöne göre değiştiğini ayrımsayacaksınız.

Düşüncelerimi biraz fazla bilgece tanımladığımı söyleyebilirsiniz; hakkınız var, daha duru biçimiyle anlatacağım.

Herhangi bir hükümdara, çok varsıl çok güçlü bir fani gözüyle bakmayan var mıdır? Fakat ruhu onun, saygı gerektiren nitelerden hiçbiriyle bezenmemişse, sahiden pek yoksul değil midir? Ruhu, kötü pek çok tutkunun baskısına boyun eğiyorsa, aşağılık bir tutsak değil midir o? Bu dünyaya ilişkin her şey için bu türden akıl yürütmeler yoluna gidilebilir. Yine de bu örnek, meram anlatmaya yeter. Bütün bunlar neye yarıyor? diye sorabilirsiniz. Buna hemen yanıt vereceğim. Oyuncular aldıkları rolleri sergilerken, birinin gelip onların maskelerini çekip çıkarması ve izleyicilere asıl yüzlerini göstermesi, sahneyi bozmaz ve deli diye tiyatro salonundan atılmasını gerektirmez mi? Dediğim bu eylem gerçekleştiğinde her şey değişir hemen; kadının erkek olduğu görülür, genç, bir ihtiyara dönüşür, hükümdarlar, kahramanlar, ilahlar gözden bir anda kaybolur ve yerlerinde sadece kimi sefiller, maskaralar kalır. İmgenin bozulmasıyla, oyunun gördüğü ilgi dağılır. Oysa o kostüm, o maskelenmeydi izleyicinin bakışlarını sahneye çivileyen. Ama hayat nedir? Çeşitli kılıklara girmiş kimseler, sahneye çıkar, rol yapar ve tiyatro sahibi kimi zaman kıyafetlerini değiştirip, kimi zaman kralların görkemli erguvanıyla, tutsaklık ve yoksulluğun iç kaldırıcı pılı pırtısına sarınmış halde gösterdikten sonra, sahneden ayrılmaya zorlar onları.

Gökten yere düşen bir bilge aramızda görünüverip: "İlahınız ve sahibiniz gözüyle baktığınız kişi, insan olarak görülmeyi bile hak etmiyor; değil mi ki o, kendini hayvan gibi vahşi içgüdülerinin yönetimine bıraktıysa, hayvandan bile üstün değildir, değil mi ki böyle adi efendilere kendi isteğiyle boyun eğiyor, demek ki en alçak tutsaktan da alçaktır" diye buyurup, ölen babasının ardından ağlayan bir adama da şunu dese: "Sevinmelisin, baban yeni yeni yaşamaya başlıyor, çünkü bu dünyadaki hayat ölümden başka bir şey değildir" deyip, unvanlarıyla böbürlenen bir asile de şunu dese: "Senin olup olacağın yalnızca soysuz bir piç olmak, safkan soyluluğun çünkü tek koşulu olan erdemden nasibini almamışsın..." Kısaca, yaşam hakkındaki her şey hakkında konuştuğu biçim bu olursa, bana söyleyin rica ederim: eline ne geçer? Gittiği her yerde ona divanenin biri olarak bakarlar. Nafile bilgelikleri olmak ne denli deliceyse, zararlı bir bilgelikte olmak da o kadar delicedir. Zaman ve koşullarla uyum sağlamayı bilmeyen, komedinin komedi olmasını istemeyen bir önlemlilik, en zararlı önlemliliktir.

Grekler eskiden konuklarına "Ya için ya da kalkıp gidin" derlerdi, bunu yapmaları doğruydu da. İnsan olduğumuza göre, gerçek önlemlilik, bünyemizin kaldıracağından daha fazla bilgilen-

memektir. Kişi, ya kalabalığın deliliklerine yakınmasız katlanmalı ya da kalabalıkla beraber dalmalı hatalar denizine. "Ama bu deliliktir!" diyeceksiniz. Öyledir; fakat siz de hayat komedisini oynamanın sahiden bu olduğunu kabul etmelisiniz. Yüce ilahlar! Söylemediklerimi de söyleyeyim mi? Doğru olduklarına göre neden söylemeyeyim? Ama önemi yadsınamaz bir konuda ozanların anlamsız sözleri için durmadan yardım diledikleri şu ilahi Musalardan yardım istemek isabetli olabilir belki. Ey Jüpiter'in güçlü kızları, bir anlığına Helicon'dan inip esin verin bana; delilik, yönlendiricilik görevini üstlenmezse, ölümlülerden hiçbirinin mutluluk tapınağına, mutluluğun yanına yaklaşılamaz sığınağı sayılan o kutsal ve olağanüstü tapınağına varamayacağını kanıtlayacağım sizlere.

Hemen belirteyim ki, taşkın bütün tutkularının kaynağının delilik olduğu tartışılamaz. Çünkü bir deli ile veli arasındaki ayrım, ilkinin tutkularına, ikincisinin aklına boyun eğmesidir. Stoacılar bu yüzden bilgeye, birer sayrılıkmış gibi, tutkuları yasaklamışlardır. Ama yine de bilgelik maratonunda uçarcasına koşanlara rehberlik eden de bu tutkulardır; onları erdemin buyurduğu görevlere yönelten, iyilik etme düşünce ve isteğini esinleyen de odur. Şu aşırı Stoacı Seneca; istediği kadar, bilgenin kesinlikle tutkusuz olması gerek-

tiğini söylesin. Öylesi biri bilge olamaz, bir tür ilah veya daha açık söyleyelim, insancıl her soy duygunun uzağında, taştan bile daha duygusuz, aptal bir put olurdu. Stoacılar, bilgelik kuruntularından istediklerince hoşnut kalsınlar, istedikleri gibi sevsinler; karşılarına bir hasım olarak çıkmalarından korkmasınlar; ancak gidip onlarla Platon'un Cumhuriyeti'nde, idealar dünyasında, Tantalos'un bahçesinde otursunlar.

Böyle bir kimse var olabiliyorsa eğer, dayanılmaz bir yaratık gibi nefret beslememek, ürkünç bir hayaletten kaçar gibi kaçmamak nasıl mümkün olurdu? Doğanın sesine kulaklarını böyle kapatan birinin kalbine, ki, bu kalp en sert kayadan yapılmış gibi, ne sevgi ne merhamet ve iyilik duygularının etkisinde olacaktır. Gözünden bir şey kaçmayacak, onu hiçbir şey kandırmayacaktır. Vaşakların gözleri onunki kadar keskin değildir; her şeyi pürdikkat inceler o, değerlendirir, türdeşlerine karşı hoşgörüsüzdür ve yalnızca kendinden hoşnuttur. Ona göre tek varsıl, tek sağlıklı, tek özgür kimse kendisidir; ayrıca, dünyada sahip olunabilecek her şeye sahip olduğunu sanır, ancak bu yargısında tek başınadır. Arkadaşının olup olmaması kaygılandırmaz onu, çünkü kendisi de hiç kimseye arkadaş değildir. Bununla da kalmaz, ilahları aşağılamaya kalkışır

ve dünyadaki her şeyi eleştirisinin hedefi haline getirir. İşte Stoacıların ustalık ve bilgelik örneği olarak baktıkları hayvan böyle bir hayvandır. Ne olur söyleyin bana, böyle birini kendine bilge olarak seçmeyi hangi ulus ister? Ordulardan hangisi onu komutanı olarak seçer? Bu türden biri, evine çağıracak konuk, kendisiyle hayatını birleştirecek bir kadın, hizmetini görecek bir uşak bulabilir mi? Buldu diyelim, çok kısa sürede onlar için dayanılmaz ağırlıkta bir yük haline gelmez mi? Deli nitemi yardımıyla delilere komuta etmek veya boyun eğmek için çok daha elverişli olan, dünyanın her bucağına yayılmış cana yakın delilerden biri, karılarına göz yumucu, dostlarına karşı hoşgörülü delilerden biri, insanlıkla herhangi bir ilişkisi olan ve her şeye katılmakla gururlanan delilerden biri yeğlenmez mi? Ama şu sözde bilgeden bunca ayrıntıyla söz ettiğim için üzülüyorum. İnsanlık için ne denli yararlı olduğumdan söz etmeyi sürdüreyim:

Biri, yüksek bir bekçi kulesinde oturup, ozanların sözlerine göre, kimi zaman Jüpiter'in de yaptığı gibi, insan soyunu izleyerek oyalanırsa, yoksul ölümlülerin hayatına saldıran ne çok yıkım görür! Pis ve tiksinç bir doğum, yorucu ve acılı bir eğitim, etrafındaki her şeyden gelecek tehlikelerle karşı karşıya bir çocukluk, pek çok

araştırma ve incelemeye itaat ettirilen bir gençlik, katlanılmaz birçok kusurla dolu bir kocamışlık, en son, tasa yüklü ve elemli bir zorunluluk olan ölüm... Bu zavallı hayata, çevremizi sürekli kuşatan pek çok sayrılığı, bizi habire baskılayan kazaları, bizi bir anda elden ayaktan düşüren sakatlıkları ve en güzel anılarımızı mahveden o ağıyı da ekleyin. Yoksulluk, cezaevi, alçaklık, utanç, azap, tuzak, ihanete uğramak, mahkeme, aşağılanma, oyuna getirilme vb. Kişinin, türdeşinin başına açtığı belalara ise hiç değinmedim. Nasıl saymalı ki bunları? Denizdeki kum kadar çoktur bunlar, onlar hangi cinayetler sonucu bu belaları hak ettiler? Öfkeli hangi ilah bu sefalet uçurumunda yaşamak zorunda bırakmış olabilir onları? Bu konudaki fikirlerimi söylerdim ama şimdi yapamam. Tartışılmaz olan bir şey varsa, o da, bunlar hakkında gerçekten düşünecek biri, Millet kızlarının örneğini üzülecek bir şey gibi görse de kabullenebilir.

Yaşamayı tiksinç bulduğu için canına kıymak isteyenler kimlerdir? Kendilerini bilgeliğe özellikle vermiş kimseler değil midir? Sözünü ettiğim Diogenes'ler, Ksenokrates'ler, Cato'lar, Cassius'lar ve Brutus'lar değil; sözgelimi, Chiren ölümsüzlükten faydalanabilmesine karşın, ölümü seçmedi mi? Bilgelik bütün insanları eline

geçirseydi ne olurdu biliyor musunuz? Dünya kısa sürede boşalır, yeni bir insan yaratmak için yeni bir Prometheus'a gereksinim duyulurdu. Ama ben bu sıkıntıların hepsini ayrı ayrı gidermeyi bilirim; bilisizlik ve ilgisizlik dağıtırım ölümlülere; bazen daha açık bir şansın hoş umudunu yollar, bazen tatlı kösnünün bir günlük güllerini serperim ayaklarına. İyiliklerim gözlerini kamaştırır ve ecel perisinin eğirecek ipliği bitmiş, yaşam onları kendiliğinden terk etmiş olunca bile, yaşamdan tiksinmek bir yana, ondan ayrılmaya yöneltmesi gereken nedenler ne denli çoğalırsa, onların yaşama duyduğu bağlılık da aynı ölçüde çoğalır.

Her yerde, geçen yılların ağırlığıyla ezilmiş ve artık bir insan suretinde olmayan pek çok ihtiyarın yaşamaya büyük bir güçle bağlı olması da benim iyiliklerimden. Dişsiz ağızlarıyla kekeler, saçmalarlar; dazlaklaşmış başlarında birkaç tel beyaz saç kalmıştır, ama yine de yaşamayı öyle severler ki, delikanlılara taş çıkarmak için çabalarlar. Ağaran saçlarını boyatan da vardır, kel başını perukla kapatan da; eriyen çene kemiklerine, kendisine teyenlere zarar verir. Dert, hissetmeyen için dert değildir. Seni herkes ıslıklıyor; kendini alkışlayan sen isen, ilgilenme bununla. Sadece deliliktir işte kişinin kendine alkış tutma nedeni.

İtiraz eden bilgelerin seslerini duyar gibiyim: "Delilik, bahtsızlıktır, bozulmuşluk ve bilisizlikle ömür sürmektir!" Ama dostlar, bunun adı insan olmaktır; çünkü doğuşu, eğitimi ve doğasına ters düşmeyen birini neden bahtsız bulduğunuzu anlayamam. Yaşayan her şeyin yazgısı değil mi bu? Doğallığını koruyan hiçbir varlık bahttan nasipsiz olamaz; böyle olmasaydı, insan kuş gibi uçamadığı, hayvanlar gibi dört ayak üzerinde yürümediği, başı boğa gibi boynuzlu olmadığı için yazıklanılacak bir şey olurdu. Yine aynı biçimde, güzel bir at dilbilgisinden bihaber ve börek yemediği için bahtsızdır; akademik çalışmalarının birini bile belleyemedi diye, boğanın şanssızlığına üzülmek gerekir denebilirdi. Ama at dilbilgisi uzmanı olmadığı için ne kadar bahtsız sayılmıyorsa, insan da deli olmakla o kadar bahtsız sayılmaz; delilik çünkü doğasıyla ilgilidir onun. Ama olmuyor işte, cin fikirli akıllılarım bana yine karşı çıkıp "İlahlar, kişiye, doğanın eksik bıraktığını zekâsıyla tamamlaması için, bilim ve sanat bilgisi verdiler." Pekâlâ, rica ederim şunu söyleyin bana: böceklere, bitkilere ve çiçeklerin en küçüğüne gerekli olan şeyleri sevecen bir derinlikle bağışlayan doğanın, o sevgiden yapılma ananın, bilim ve sanat insan mutluluğu için şarttır diye düşünmesine karşın,

bunları tamamlamayı unutması olası mıdır? Bilim ve sanatın kaynağı doğa değildir.

Bunları icat eden Theut adlı insan düşmanı bir cindir. Öyleyse bilim ve sanat, yararlı olmak bir yana, zararlı olmaları için icat edilmişlerdir; bunu en iyi kanıtlayan da, Platon'un değindiği, abecenin bulunmasını yasaklayan şu kral örneğidir.

O halde bilimler, kişi hayatını taciz eden diğer kırımlar arasında gizlice sokuluverdiler dünyaya. Varoluşlarını onlar, tüm can almaları ve karışıklıkları çıkaranlara, iblislere, adlarını bu lanetli bilimlerden alan yıkım getirici cinlere borçludurlar.

Altınçağ insanları bu yararsız ama zararlı bilimleri tanımazlardı hiç; doğal itkilerine boyun eğerlerdi yalnızca. Bir tek dilleri vardı ve bu dili birbirlerini anlamak için konuşurlardı, öyleyse dilbilgisinden onlara neydi? Aralarında gereksiz atışmalara neden olacak düşünceler yoktu, niye atışsınlardı ki? Davası olmayanların neyineydi retorik? Ahlak anlamında sürekli lekesiz ve masum olan bu insanlar, öldürümleri cezalandırmak, kokuşmayı engellemek adına bilgece önlemli yasalar yapmayı neden düşünsünlerdi? Onlar ilahlarına saygı duygusuyla dolu oldukları için, doğanın gizlerini çözmeye, yıldızların uzaklıklarını, dönüşlerini, etkilerini bilmeye, her

şeyin ardındaki gizli nedenleri ortaya çıkarmak için çabalayan o dinsizce meraklılıkta değillerdi. Biçare ölümlülerin zekâlarına doğanın çizdiği sınırları aşmaya kalkışınca, birini öldürmüş olduklarına inanırlardı. Göğün beri yanında ne olduğunu bilme arzularına gelince, akıllarından bile geçirmedikleri çılgınlıklardan biriydi bu.

Altın çağın arılığı ağır ağır bozulmaya başladığında, zararlı cinler, önce de değindiğim gibi, bilim ve sanatı icat ettiler. İlk zamanlarda bunlar sınırlı sayıdaydı ve meraklısı pek azdı. Hemen sonra, Keldaniler batıl inançları ve Grekler ayaklıkları yüzünden, bunlara pek çok bilim ve sanat dalı daha ekledi ve zihin için benzersiz acımasızlıkta birer işkenceye dönüştü. Çünkü bunların en önemsizi olan dilbilgisi bile, bir kimseye ömür boyu azap çektirmeye yeter. Fakat yine de bütün bu bilimler arasında en faydalısı aklıselimle, diyeceğim, delilikle en çok ilgili olanlardır. Teologların açlıktan nefesleri kokuyor, fizikçiler yan gelip yatıyor, astrologların kuyruğuna teneke bağlanıyor, tartışmacılar küçümseniyor... Doktor ise, bir başına bunların hepsinden daha değerlidir. İşi zor olmasına karşın, bilisiz, şaşkın, utanmaz olduğu oranda, halkın, dahası en varsıl prenslerin güvenini o oranda kazanıyor. Kaldı ki, tıp da, doktorların çoğunun günümüzdeki uygulama biçimiyle,

bir tür Yüze Gülmek'ten öteye geçmez ve bu haliyle de retoriğe çok benzer. Doktorların ardından hukukçular gelir; aslında önce gelmeye daha elverişli değiller midir, bilemiyorum. Uzatmayayım, ben hariç, bütün bilgeler, onlarla eğlenmekte, eşek gözüyle bakmakta hemfikirlerdir. Ancak bu dünyanın önemli önemsiz işlerini canları istediği gibi düzenleyenler de aynı eşeklerdir. Bu gafiller, gelirlerini artırırlar; ama Tanrısallığın olanca sırlarını bilen teolog, bir tabak bayat sebzeyi uyuşukça yer, bedenini kemiren zararlı böceklere karşı sürekli savaşır.

Öyleyse, deliliğe yakın kimi bilimler bizi, uzak olan bilimlerden daha mutlu ettiğine göre, o bilimlerle ilgisiz kimseler, saf doğa dışında kılavuzları olmadığı için kim bilir ne denli bahtiyardırlar. Ve insanlık sınırları içinde durdukça onlar, o sadık kılavuzlarınca hiç terk edilmezler. Doğa, onu gizleyip engelleyen her şeye düşmandır, ayrıca onun en iyi sesleri sanat eliyle bozulmamış seslerdir.

Değil mi ki, en mutlu hayvanlar kuralsız ve özentisiz yaşayıp, doğa yasalarından başka yasa tanımayanlardır. Arılardan daha bahtiyar ve hayranlığımıza daha layık olan bir yaratık var mıdır? Onlar her ne kadar, insan gibi beş duyulu değillerse de, mimarileri insanoğlununkinden daha

üstün değil midir? Cumhuriyetleri, bilgelerinizin tasarladığından bin kat daha kusursuz değil midir? Bir de atı örnek alalım. İnsanların olanca sıkıntısını paylaşır at, insanlarla bir arada yaşadığı için, insansı duygularla kimi ilişkileri vardır. Onu savaş meydanında görün bir, bazen bozguna uğramanın utancıyla huylanıp kendi kendine devinir, eşinir; bazen utku kazanma arzusuyla ve heyecanla öne atılır ve en son, çoğunlukla kan revan içindeki binicisinin yanında can verir. Onu tutan şu dizginleri, kanırtan mahmuzları, cezaevi olan şu ahırları, sürekli azap çektiren, acıtan şu kamçıları, sopaları, yularları, eyerleri, velhasıl, onu ezen her tür işi gönüllü kabul ettiği tutsaklığı da ekleyin buna. Ama at yine de, pek çok prensi örnek aldı; intikam ateşiyle eşsiz bir budalalık gösterdi. Sinekler ve kuşların hayatı bin kez daha seçilesi değil midir? Onlar insanların pusularından kurtulmak koşuluyla, kendilerini doğanın dürtülerine olduğu gibi bırakmakla mutlu bir hayat sürerler. Onları kafeslere kapatıp, sizin insan dilinizden bazı sözcükler öğretmeye çalışın, olanca büyülerinin, kendiliğinden güzelliklerinin hemen soluverdiğini görürsünüz; güzelliklerinin kaynağı doğa olan şeylerin, sanatın yalancı süslerinin altına gizlenen şeylerden kat kat üstün olduğu ne kadar da doğrudur. Bu

nedenle, ruhgöçü yoluyla, Pythagoras şahsında bir filozof olan horozu, Lucian'ın horozunu, yere göğe sığdıramam. Söz konusu horoz çeşitli aşamalardan geçmişti; kadınerkek, kral, tutsak, balık, at kurbağa, bir de sanırım sünger olarak da dönüşümden payını almıştı. En son, insanın hayvanların en talihsizi olduğuna, doğa tarafından bütün becerilerine çizilen sınırları aşmak istediği yargısına vardı. Aynı horoz, aptalları ve gafilleri bilgelerden ve dâhilerden daha fazla beğendiğini, Gryllus, Kirke tarafından bir domuz haline getirildiğinde, bilge Odysseus'tan daha önlemli davrandığını, çünkü bu kahramanla sıkıntı verici pek çok tesadüfle bir daha karşılaşmaktansa, ahırlardan birinde bildiğince homurdanmayı seçtiğini de belirtirdi.

Masalların babası Homeros, insanların tümünü sefil bulduğunda, bilgelik örneği olarak sunduğu Odysseus'a kara bahtlı nitemini uygun gördüğünde, benim vardığım yargının uzağına düşmemiş gibidir. Homeros bu nitemi, delilik onuruna kavuşan Paris'lere, Aias'lara, Akhilleus'lara vermemiştir asla. İyi de, Odysseus niye böyle kara bahtlıydı? Pallas'a sormadan hiçbir şey yapamazdı da ondan ve doğa yasaları konusunda olabildiğince fazladan bilge ve önlemliydi.

Evet, insanoğlu kendini bilgeliğe ne kadar verirse, o kadar uzaklaşır mutluluktan. İşte o za-

man da, delilerden daha deli olmayı başardıkları için, insan olduklarını unutur, ilahlara özenir; Titanların yaptığını yapar, bilimi ve sanatı üst üste yığar ve her ikisini de doğaya açtıkları savaşta silah gibi kullanır. Öyleyse insanlar, hayvanların bilisizlik ve deliliğine alabildiğine yakınlaşmak, güçlerini aşan hiçbir şeye kalkışmayarak, kendilerine acı çektiren sayısız yoksunluğun dikkat çekecek kadar azaldığını görürler.

Stoacıların örnek kanıtı dışında bir savla kanıtlanabilir mi acaba bu?

Yüce ilahlar ey, dünyada kendilerine deli divane, ahmak, bön benzeri adların verilmesi gelenek olmuş insanlardan daha mutlusu gösterilebilir mi? Şimdi söyleyeceklerimi deli saçması olarak değerlendirebilirsiniz; ama ben bunun o kadar kolay olmadığını söyleyeceğim. Öncelikle, ölüm korkuları yoktur; ve bu görmezden gelinecek bir üstünlük sayılmaz. Onlar ne vicdansızlık azabını tanır ne öbür dünya masallarının diğer insanlara verdiği gereksiz korkuyu, ne de hayalet ve perilerin neden olduğu dehşeti tanırlar. Üzerlerinde baskı kuran sıkıntıların gerilimi, gelecek iyilik beklentileri bir an bile sarsılmaz.

Kısaca söylersek, onların kalpleri, insan yaşamını soluksuz bırakacak kadar sıkan dertlerle parçalanmaz. Onların utanma, korku, tutku, haset

ve sevecenlik gibi duyguları yoktur. Hayvanca bir mutluluğa ermiş olma zevkleri bir yana, teologlara göre hatadan arınmış olma ayrılacakları vardır.

Ey herkesin zırdelisi, senin de ermek istediğin yer, bilgelik değil mi? Sabah akşam demeden ruhunu parçalayan zorlukları ve dayanılmaz kederi tart biraz! Bu bilgeliğin yaşadığın her ana sapladığı dikenlere bak bir. İşte o zaman, bağışımı kazananları bin püsküllü beladan uzak tuttuğumu göreceksin! Her zaman şen şakrak ve hoşnuttur onlar; tek yaptıkları dans edip şarkı söylemektir ama çevreleri için de bitmez bir neşe kaynağıdırlar. Sanırsınız, ilahlar onları sadece yaşama kaygısını gidermek için yaratıp dünyaya bağışlamış! İşte bu yüzden, başka diğer şeyler hakkındaki hisleri farklı olan insanlar, deliler söz konusu olduğunda, birbirlerine uyarlar. Bulur onları okşar, sever, besler, korur; kara günlerinde yanlarında olur ve her şeyi cezasız yapıp söylemeleri konusunda yetkili sayarlar. Doğa onların zararına olacak şeylerden o kadar uzaktır ki, hayvanların en yabanılı bile, masumiyetlerini hissedercesine, özenli davranıp, kol kanat gerer onlara. Delilere duyduğumuz saygıyı böyle göstermek akıllıca bir davranıştır! Çünkü onlar ilahlara, özellikle de bana adanmışlardır.

Kaldı ki, en namlı krallar bile, delilerle yaşamaktan o kadar haz alırlar ki, krallar arasında,

yanlarında delileri olmadığında yemekten içmekten kesilenleri bile vardır. Onlar, delilerini, yanlarında caka satmak için gezdirdikleri somurtkan ve nane molla suratlı bilgelerinden daha değerli bulurlar. Onların bu halleri fikrimce kolay anlaşılır hallerdir. Bu bilgeler prenslerine yalnızca kasvetli şeyler söylerler. Bilgileriyle böbürlendikleri için de, efendilerinin nazik kulakcağızlarını dayanılmaz kötülükte gerçeklerle tırmalamaya bile kalkışırlar. Deliler ise, en neşeli hazları bulur, onları sürekli avutup hoşça vakit geçirtirler.

Ancak benim delilerimin kesinlikle aşağılanmaya layık diğer iyi bir özellikleri ise, herkes için içtenlikli ve açık sözlü olmalarıdır. Zaten bundan daha güzel bir şey var mıdır? Alkibiades, Platon'da, şarabın ve çocuğun yalansız olduğunu söylesin istediği kadar; Euripides'in de "Deli, deliliği anlatır" sözünde belirttiği gibi, yalnızca bana aittir bu onur. Delinin ruhundaki her şey yazılıdır yüzünde, açık açık bunu söyler dudakları. Fakat aynı Euripides'e göre, bilge iki dille konuşur; biri gerçeği söylemek için, diğeri gerektiğinde saklamak için. Siyahı beyaza, beyazı siyaha çevirme becerisine sahiptir bilge. Hem nalına vurur yani, mıhına hem de. Ayrıca, sözleri düşüncelerinin uzağındadır.

Prensler bence, bütün tantanalarına karşın, çevrelerinde kendilerine gerçeği söyleyecek kim-

seleri olmadığı, dalkavuklarla ahbaplık etmek zorunda oldukları için çok şanssızlar. "Ancak" diyeceksiniz, "gerçekle yüzleşmekten pek hoşlanmaz prensler, bu yüzden, neşeli haberlerden çok, gerçekleri söyleyenler de çıkabilir korkusuyla, bilgelerin bulunduğu yerlerden uzak dururlar." Bu konuda katılıyorum size; krallar "gerçekten" hoşlanmazlar. Ama bu durum, delilerimden yalnızca hakikati değil, açık hakaretleri de keyifle dinlediklerine, bir bilgeyi ipe götürmeye yeten bir sözü, deliler ettiğinde eğlendiklerine hayret etmeye yeter bir nedendir. Hakikat, aşağılamadığında, beğeniye değer bir yalınlığı vardır; aşağılamadan söyleme yeteneğini delilere vermiştir ilahlar. Yine bunun gibi, yaklaşık nedenlerle hazza ve saçmalığa kendiliğinden meyilli olan kadınlar, delilerle vakit geçirmekten hoşlanırlar; bunun başka bir yararı da, delilerle yaptıkları her şeyi (işin içine çoğunlukla hayli ciddiyet de karışmasına karşın) oyun ya da şaka olarak görmektir sadece. Ama kadınlar, ahmaklıklarını alalamak istediklerinde daha çok, benzersiz bir beceri sergilerler!

Delilerin mutluluğundan söz edelim yine; zevk ve safa ile ömür sürmeleri bir yana, ölüm korkusu yaşayıp hissetmeden, terki dünya eyleyip, dosdoğru cennete uçar; açık bahtları orada da sağlıklı bir avarelikle, hiç alınmamış hazlar alır.

Bana, düşünebileceğiniz en usta bilgeyi verin de, kendi delilerimden biriyle karşılaştırayım. Vereceğiniz adam, çocukluk ve gençliğini sayısız bilimi öğrenmek için azap çekmekle geçirir; en güzel günlerini ömrünün, uykusuz geceler ve yorucu işlerle telef eder. Hayatının geri kalanını da en küçük bir hazzın bile yokluğuyla geçirir. Sürekli yoksul, kederlidir; ömrü yük olmuştur üzerine artık, böyleleri öbür kimseler için de çekilmezdir; solgun bir tekdüzelik, elden ayaktan düşmüşlük ve daha bu türden sayısız aksaklık, gelir, işinin ortasında üzerine abanır, bunun sonu da, başkalarının yaşamaya başladığı bir yaşta dünyadan göçüp gitmek olur. Yaşamak nedir bilmemiş biri için, ölümün bütün saatleri eşittir; o en usta bilgenizin ahvali bu, değil mi?

Stoa kurbağalarının vıraklamaları şunu anlatıyor: "Dünyadaki en açması şey, bunaklıktır. Oysa delilik bunaklıktır. Bunak diye kime derler? Zihni sağlıklı işlemeyen kimseye değil mi?" Böylesi düşünceler saçma düşüncelerdir. Bu karşı koymayı da, Musaların beni terk etmemesi koşuluyla, geçersizleştirelim. Öne getirilen kanıt hayli dikkatedeğer, ancak aklıselimi olan tartışmacılar en azından Sokrates'in, Platon'da bir Venüs'ü ikiye bölmekle iki Venüs, bir Cupido'yu ikiye bölmekle, iki Cupido yapılır dediğini

anımsamalı ve başka bunaklıklar da olduğunu akılda tutmalıydılar. Ama yine de bunaklığın her türü için uğursuz denilemez. Yoksa, Horatius, Tatlı deliliğe tutulmadım mı?diye sormaz, Platon, en büyük yaşam nimetleri arasında, ozanların, peygamberlerin ve aşıkların deliliklerini saymaz ve Sibylla, Aenas'ın yapacağı şeyi delice bulmazdı. Bu durumda, iki tür bunaklık olduğu söylenebilir. İlki, ahretin lanetli kızıdır. Acımasız Furia'lar, zehirli yılanlarını ölümlülerin kalplerine atıp savaş çılgınlığını, altın tutkusunu, utançlı ve canice aşkı, baba öldürüşünü, aile içi ilişkiyi ve böylesi diğer bütün cinayetleri üfledikleri nde veya korkunç meşalelerini günahlı ölümlülerin katil ruhlarında delice sallayıp azap çektirdiklerinde yayarlar bu türden bir bunaklığı yeryüzüne. Bunaklığın diğer türü, ilkinden çok farklıdır. İnsanlara mutluluk dağıtmakla görevli bu türü var kılan benim. Söz konusu bunaklık, ruhu kavrayan yaşamanın olanca eziyetlerini unutturup, ömrü haz denizlerine daldıran tatlı bir hayaldir. Cicero'nun, Atticus'a yolladığı bir mektupta, sayısız belanın sevimsiz farkında lığını kendimizden uzaklaştırmak gücü olduğundan, ilahların eşsiz bir armağan saydığı şey de, işte bu tatlı hayaldir. Bilgelerin becerisiyle, en tatlı delilikten mahrum edilen bir Grek'in

bulmayı istediği şey de aynı hayaldir. Bir başına günlerce tiyatroda oturup, dünyanın en güzel komedyalarını dinlemiş gibi gülüp el çırpıyor, ancak hiçbir ses duymuyordu. Toplumsal hayatın bütün gereklerine uyan bu adam iyi bir dost, anlayışlı bir koca, hizmetçileri için hoşgörülü bir bey olan bu adam, yok yere öfkelenenlerden değildi. "Acımasız dostlar! Bana iyiliğinizin dokunması bir yana, hazlarımdan ayırıp, mutlu eden hayalden uzaklaştırarak öldürüyorsunuz beni!" demekte çok haklıydı; onun esenlikli deliliğine, tıbbın gidermesi gereken bir sayrılık gözüyle bakanlar, epeyce yanılıyorlardı.

Her taşkınlığın veya sapkınlığın delilik olup olmadığı da tartışılır. Eşek ile katırı birbirinden ayıramayan bir yarı görürün ya da kötü bir şiire iltifatlar eden birinin deli olduğu söylenemez. Ne var ki, zihinsel yargıları da algılaması kadar arızalı olanlar ve ortalama ölçüleri aşmakta üsteleyenler hiç ikircim göstermeden sınırda kabul edilebilirler. Eşek anırmasında senfoni keyfi bulanlar ya da açlıktan kokan soluğuyla, kendini Lydia Kralı Croesus sanan zavallının hali de bunun en güzel örnekleridir. Deliliğin böylesi de doyuracak ölçüde keyiflidir. Ayrıca, deliliklerini gösterenler ve onlar kadar deli olmamalarına karşın, onların bu hallerini izleyenler hayli eğ-

lenirler, çünkü bilinenin tersine, pek yaygın bir durumdur bu. İki deli birbirine güler ve böylece ikisi de eğlenmiş olur. Üstelik delinin birine yüksek sesle gülen, güldüğünden daha delidir.

Delilik kazandığı çeşitlilik ölçüsünde mutlu eder kişiyi bence. Ancak korumama aldığım delilik sınırlarının aşılmaması koşuluyla. Değindiğim sınırlar da o kadar geniştir ki hayatının her anında bilge olan ve hiçbir deliliğe kalkışmayan bir kimse bulamazsınız. Farklı olan yalnızca yaygınlık alanlarıdır. Su kabağını karısı sanan birine deli denir, çünkü bu pek alışıldık bir şey değildir. Bununla birlikte, sayısız âşığı olan karısını, edepli Penelope'den önde görene ve mutlu bir yanılsamaya kapılıp kendini aldatana deli denmez, çünkü bu duruma her evlilikte rastlanabilir.

Gözleri, avcılık gibi vahşi bir oyun dışında bir şey görmeyenleri de aynı gruba ekleyebiliriz. Av borularının o korkunç sesi ve av köpeklerinin uluyuşlarıyla derin bir zevke dalarlar. Hem bana öyle gelir ki, köpek dışkılarını çiçekmiş gibi koklarlar. Hele vahşi hayvanların parçalanmasından aldıkları haz! Bir inek ya da keçiyi herkes kesebilir ama bu kanlı oyunda yer almak yalnızca asillere düşer. Şapkalarını çıkarıp dizüstü çöker, kesim işi için özel olarak bileyledikleri kılıçlarını çıkarırlar kınlarından. Kılıç dışındaki

bir gereç de saygısızca olur zaten. Bir törendeymiş gibi, aynı ağırbaşlı düzenle ve sırayla, eşit sayıda parçalara bölerler av etlerini. Çevrelerinde toplananlar ise, hemen sessizleşip, binlerce kez tanık oldukları bu vahşeti, ilk kez görüyormuş gibi beğeniyle izler, av etinin tadına bakabilenler, koltukların kabardığını hissederler. Oysa, avlanıp yemeye dayanan bu vahşice bitimsiz oyuna katılarak yaptıkları tek şey yozlaşmaktır. Krallara uygun bir hayatları olduğunu sansalar da, vahşi ve yabanıllardır.

Gözlerini, artık saplantıya dönüşmüş bina yapma hırsı bürümüş kimseler de böyledir. Yorulmak nedir bilmeden her şeyi değiştirir; kareyi daireye, daireyi kareye dönüştürür, gün gelir, ne yaşayacakları bir yer ne de yiyecek ekmekleri kalana kadar her şeylerini tüketirler. Onlar için ne gam, iş ki birkaç yıl safa sürmüş olsunlar. Sonra simyacılar gelir. Olanca zamanlarını yeni ve gizli formüllerle doğanın yüzünü değiştirmek için uğraşla geçirirler. Beşinci özü bulmak için, havada ve karada didiklenmedik yer bırakmazlar. Kapıldıkları tatlı düş, başlarını öyle döndürür ki, bu yolda katlanmadık eziyet bırakmazlar. Gençlik iksiri bulmak için benzersiz bir yaratıcılık gösterirler. Ellerindeki son kuruşu da harcayıp, ocakları tütmez oluncaya dek, aldatmayı sürdürürler

kendilerini. Halleri bunca içler açışıyken bile, düşlerinden vazgeçmemişlerdir. Bundan sonra yapacakları ise, başkalarını da aynı düşü kurmaları yolunda özendirmektir. Nihayet bütün umutları suya düştüğünde de, içlerini rahatlatacak bir avuntu bulurlar: "Büyük işler başarmayı istemek bile çok önemlidir." Bu düşünceleriyle de, o yüce görevlerini layıkıyla yapamamalarını ömürlerinin vefasızlığına yorarlar.

Kendi kategorime kumarbazları da ekleyip eklememek konusunda kimi kuşkularım var. Sergiledikleri ahmakça gösterilerle bizi güldürürler. Kumar tutkusu onları avuçlarına öyle almıştır ki, zar sesi duyar duymaz kalpleri deli gibi çarpmaya başlar. Kazanma beklentisiyle çıktıkları yolda olanca varlıklarını bir deniz kazasına kurban edebilecek kadar döner gözleri. Gemilerini Cape Malea'dan) daha uğursuz olmayan zar kayalıklarına sürerler. Kazayı atlatıp yüzeye çıktıklarında, üzerlerindeki gömleği bile yitirmişlerdir. Bu kez, yanlarında yörelerinde kim varsa dolandırıp yitirdiklerini tekrar kazanmaya uğraşırlar. Uğraşmadıkları tek kimse, kendilerini dolandıranlardır, çünkü onlara göre bu, en büyük onursuzluktur. İhtiyarladıklarında ve gözlerinin feri kalmadığında, bir gözlük yardımıyla da olsa, oyuna devam ederler. Hak ettikleri damla

hastalığı sonucu parmaklarını oynatamayacak hale gelseler de, zarları onlar için kutuya koyacak birilerini bulurlar. Doğrusu, pek eğlenceli de olabilecek böylesi oyunlar, ne üzücüdür ki, çoğunlukla ağır kavgalarla sonuçlanır. Zaten bu yüzdendir ki, kumar, benden çok, Ceza İlahlarının yetkisindedir.

Tansık ya da uydurulmuş öyküler anlatmayı, dinlemeyi sevenlerin hepsinin benim yaradılışıma uygun oldukları tartışılmaz. Hortlaklar, imgeler, hayaletler ve ölüler hakkında gerçekli ğine inanılan olağanüstülükler ve böylesi pek çok tansık olduğu sürece, bu öyküler bitmez. Çünkü bunlar gerçeklikten uzaklaştığı ölçüde inandırıcıdır ve dinlemesi zevklidir. Kulak kabartanın gamını giderip, onlara iyi vakit geçirtmesiyle birlikte, vaizlerin ve halk avcılarının işlerini kolaylaştırırlar. Gereksizliğine karşın, boşinanlı olanlar da farklı değildir; görkemli Polyphemus'a benzeyen Christopher yontusunu ya da resmini gördüklerinde, o gün ölmeyeceklerine inanır, Barbara yontusu önünde dua edenlerin, savaştan burunları bile kanamadan döneceğini umarlar. Belli bir günde ve belli sayıda mum yakıp, Erasmus'a belli dualar edenlerin paraya kavuşacağına inanır, kendilerine George'un kişiliğinde yeni bir Hippolytus da bulur, George'da

yeni bir Hercules yaratıp tapınır ve atını boş muska ve süslerle donatırlar. Kimi hediyeler verip dostluğunu erişmeyi hedefler ve efendisinin bronz tolgası üstüne yeminler ederler. Ya işlediği günahların bağışlanması için kendini aldatanlara ne buyrulur? Cennete girmeden önce, Araf'ta ne kadar kalıp acı çekeceklerini bile kum saatiyle ölçerler; asırları, ay, gün, yıl ve saatleri hesaplarlar.

Muskalara, sözlere inanan bu insanlar, yalancı dindarlara saygılı davranırlar. Kişisel zevk ve yarar amacıyla davranan yalancı dindarlar ise, bütün arzularına kavuşur; para, ün ve şana erişir, her zevki tadarlar. Turp gibi sağlıklı geçirdikleri pek çok yılı geride bırakıp, zinde bir kocamışlık dönemine girer, son olarak da göklerdeki İsa'nın yanında kalma olanağı bulurlar. Nasıl yaptıkları bilinmez ama son iyiliğe kavuşma işini de olabildiğince ertelemeye uğraşırlar. Sımsıkı yapıştıkları dünya zevkleri, kendilerini terk edene değin bekler ve sonra da cennet zevklerini yaşamaya başlarlar.

Alsatçılar, asker veya yargıçlar sözgelimi: yağmaladıkları bir yığın paranın bir tek kuruşunu bağışlayıp hayatlarını kuşatan bütün o Lernean bataklığını kökten kuruttuklarına inanırlar. Yalan yeminlerinin, kösnüllüklerinin, içki düşkünlüklerinin, dalaşmalarının, can almalarının, yalancılık, vefasızlık ve sahtekârlık ve iha-

netlerinin kefaretini bu yolla ödeyebileceklerini düşünüp, ruhlarını temizlediklerini sanarak yeni günahlara hazırlanırlar. Söyleyin bana, şeytanın Ermiş Bernard'a okuduğuna inanılan büyülü ayetleri, yani kutsal ilahinin yedi dizesini her gün okursa cennete gireceğine inanması kadar gülünesi ya da mutlu edici bir şey olabilir mi? Şakacı olduğu kesin olan o şeytanın gevezelik ederken, kendi tuzağına düşüp o ayetleri istemeden okuduğuna inanılır. Böylesi saçmalıkları duyunca benim bile yüzüm kızarır gibi olur. Yine de böylesi öyküler çoğunlukla kabul edilirler. Sıradan kimseleri bir kenara bırakın, bunları din uzmanları bile onaylar.

Onlar kadar deli ve hoş kimseler de çeşitli ülkelerin koruyuculuğuna yükseltilen de şu ermişlerdir. Her küçük ülkede adlarına özel törenler yapılan, kendince erdemleri olan koruyucular vardır. Sözgelimi, biri ağrıyan dişleri sağaltır, diğeri, doğuracak kadınların yardımına koşar; falanca ermiş çalınan eşyayı geri verdirir, beriki, deniz kazalarını savar, bir başkası koyunları korur vs. Bu ermiş koruyucuların olanca erdemlerini burada sıralamak isteseydim, konuşmam bitmezdi. Kimileri vardır ki, birkaç erdemleri birden bulundurur. Mesela Tanrı'nın anası dediğim gibidir. Halk ona oğlundan fazla güç yükler.

Ancak insanlar, bu ilahi koruyuculardan, delilikle ilgisi olmayan şeyler isterler mi? Kimi tapınakların duvarlarını, yetmedi kubbelerini kaplayan onca adak arasında, biri var mıdır ki, delilikten kurtulmuş ya da birazcık daha bilge olmasıyla oraya asılsın? Bir deniz kazasından kurtulmuştur biri; diğerinin cephede aldığı ağır yara sağalmıştır. Öteki, savaşın en kızgın anında, korkusuzluğu ölçüsünde, talihli de olduğu için, bir başkası, boynu ipteyken, bir azizin etkisiyle darağacından düştüğü ve olanca hızıyla yolcuları soymaya tekrar başlayacağı için şükreder Tanrı'ya. Şurada hücre kapısını kırıp kanundan kaçan bir suçlunun adağını, orada, sıtmayı atlatıp kendiliğinden iyileşen ve sayrılığının daha uzun sürmemesinden dolayı öfkelenen doktorun doymazlığını... Birinin bağışını görüyoruz. Aynı adam, kendisine ölmesi için verilen bir ilaçta zehir bulmuş; giden parasına ve yorgunluğuna acıyan karısı keder içinde; arabası devrilen şu adam, atlarını eve sıyrıksız getirme mutluluğuna kavuşmuş; başka biri, üstüne devrilen bir binanın enkazında ezilmediği için bir azize teşekkür etmiş. Yanındaki kadının kocasının bastığı bir çapkın, belayı sağ salim atlatma mutluluğuna erişmesinin anısını kutsamış. Saydıklarımın biri bile delilikten kurtuldukları için Tanrı'ya teşek-

kür etmemiştir. Bu tatlı delilik öyle şirindir ki, insanlar onu yitirmektense her şeyden vazgeçmeyi kabul ederler.

Ama ben bu batıl inançların engin okyanusunda neden yelken açayım? Virgilius'un da belirttiği gibi, Tanrı bana, ağızyüzdil ya da demir gibi bir ses vermiş olsaydı bile, varolan tüm delilik türlerini duyurma işinin üstesinden gelemezdim. Özetlersek, bütün Hıristiyanların yaşamında böylesi pek çok delilik vardır. Saydığım deliliklere papazlar izin verip özendirirler, bu yolla sağladıkları çıkarları vardır çünkü.

Bunca deliliğin ortasında, keyif kaçıran bir bilge de çıkıp şunları söylesin: "Acıklı kazalardan bilgece bir ömür sürerek kurtulabilirsiniz. Günahlarınız, papazlara ödediğiniz parayla değil; günah korkusu, gözyaşları, uykusuz geceler, yalvarışlar, oruçlar ve diğer iyi eylemlerinizle affedilir. Seçtiğiniz azizin yaşamına öykünerek korumasını kazanırsınız." Böyle birinin sözleri, ruhları hoş sapkınlıklardan tamamen arındırır. O, vicdanları nasıl karıştırır düşünün bir!

Henüz sağ iken, kendi cenazelerinin nasıl kaldırılacağını ayrıntısıyla düzenleyen, törendeki meşalelerin, konukların ve parayla tutulmuş kaç ağlayıcı olacağını da belirleyen delileri de önceki gruba dahil edelim. Öyle ki, kendileri mezar-

dayken, gösterişli cenaze törenlerini izlemenin zevkini tadacaklar, bu tantana olmadan gömülürlerse, ölmüş olmak yüzlerini kızartacakmış gibi. Böyleleri için ölüm, bir protokol müdürlüğüymüş sanki ve kendileri de törenler ve şölenler düzenlemeyi öğrenirlermiş gibidir.

Deliliğin bütün çeşitlerine hızla göz atarken, baldırı çıplakların en alt düzeyindekilerin ahlak ve eğilimlerini bulundurmakla birlikte, bomboş asalet unvanlarını şişirmekten geri kalmayanları da ekleyelim. Biri Aenes'tan, diğeri Brutus'tan, bir başkası Artus'tan geldiğini söyler. Atalarının resim ve heykellerini her yerde sergilerler. Ata ve cetlerinin usandırıcı isimlerini habire ısıtıp ısıtıp yinelerler, bundan başka söyledikleri bir şey yoktur ve o upuzun sözlerine karşın onlar yalnızca yontular kadar ahmak ve göründüklerinden de değersiz kişiler olarak seçilirler. Bunlara karşın, özsaygıları mutlu bir hayat geçirtir onlara. İnsan nitelemesini taşımayı bile hak etmeyen bu aptallara ilah gibi itaat edecek ölçüde akılsızlar da bulunur.

İyi ama şimdi özsaygısıyla mutluluk bulan bir ya da iki tür deliyle neden yetineyim? O özsaygısı her tarafta birbirine benzemeyen biçimde mutluluk yaymıyor mu? Sözgelimi, bir maymun kadar çirkin olduğu halde, kendisini güzellikte Nireus'un rakibi olarak görenler de vardır. Elindeki pergelle, üç eğri çizebilmeyi başaran kendini

Euclid sanır. Sesi kurbağa vıraklamasını andıran lir çalan eşek kendisini Hermogenes'le kıyaslayabilir. Delilikteki en eğlenceli yan da, kişinin buyruğundakilerin becerilerini kendi becerisi sanıp övünmesidir. Seneca'nın iki bakımdan şanslı ve zengin adam öyküsü bunu örnekler. Adam, öykü anlatırken, unuttuğu isimleri kendisine anımsatması için hizmetçi görevlendirirmiş. Kendisinin ayakta duracak gücü yokken, yumruklaşmaya her an hazırmış. Çünkü buyruğundaki güçlü adamlardan cesaret alırmış. Güzel sanatlarla ilgilenenlere ne buyrulur peki? Onların hepsinde özel bir Kendini Beğenmişlik vardır. Becerilerine söz söyletmektense, baba yadigârı topraklarından vazgeçmeye hazırdırlar. Bu söylediğim daha çok oyuncular, şarkıcılar, konuşmacılar ve şairler için geçerlidir. Saydıklarım arasında kendisinden en çok hoşnut olanlar; kendilerini en çok övenler, aynı zamanda en çok yeteneksiz de olanlardır. Kendi denklerini bulma konusunda hiçbir sıkıntıları yoktur. Gülünç hale düştükleri ölçüde saygı da görürler. En kötüleri sürekli en büyük kalabalıklara seslenir. Bunun nedeni daha önce de söylediğim gibi, insanların çoğunun deliliğe elverişli olmasıdır. Kaldı ki, hünersiz bir sanatçı kendinden memnun kalıp, hayli beğeni topluyorsa, eğitime neden gereksinim duysun ki?

Öncelikle bu ona para harcamaya mal olur; onu daha öfkeli ve farkında hale getirir. Sonuç olarak insanların çoğunun beğenisini yitirip daha kısıtlı bir kalabalığa seslenebilecek duruma düşer.

Doğanın tek tek herkese verdiği Kendini Beğenmişlikle birlikte, her ulusun ve kentin de kendince ortak farklılıklar içerdiğini görmek gerekir. Bunun sonucu olarak İngilizler şık görünümleri, müzisyenlikleri ve lezzetli yemekleriyle kendilerini herkesten önde görürler. İskoçlar asaletleriyle, kraliyet bağlantılarının ayrımlı oluşuyla ve tartışma sanatındaki yetkinlikleriyle övünürler. Fransızlar kibarlıkta herkesten önde gelirler. Persler herkesinkinden üstün gördükleri teolojik anlayışları nedeniyle özel bir saygı beklerler. İtalyanlar kültür ve seslenişte ne denli hünerli olduklarını bildirir ve kendilerini insanlığı uygarlıkla tanıştıran ırk olarak görmekten derin bir mutluluk duyarlar.

Böylesi mutluluklar söz konusu olduğunda ön sıra Romalılara verilmelidir. Roma'nın mazideki görkemi düşlerine girmeyi sürdürür. Asil ataları hakkındaki kendi fikirleri, Venediklileri mutlu etmeye yeter. Ayrıca, sanatların yaratıcısı olan Yunanlılar da geçmişlerindeki üstün kahramanların onurlarını paylaştıklarına inanırlar. Türkler ve yeryüzündeki diğer barbarlar da dinleriyle övünür

ve hurafeleri yüzünden Hıristiyanları küçümserler. Daha da önde olan Yahudiler Mesih'i umutla beklemeyi sürdürür ve Musa'ya bağlı kalmaya devam ederler. İspanyollar savaşta kahramanlığı kimseye kaptırmazlar. Almanlar ise, uzun boyları ve büyü işindeki yetenekleriyle kurumlanırlar... Kendini Beğenmişlik'in hem kişisel hem de ortak kimlikler üzerinden insanları ne kadar mutlu ettiğini görmek için başkaca ayrıntılar vermek gereksiz. Kendini Beğenmişlik'in kız kardeşi olan Dalkavukluk da çok etkilidir. Philautia, kişinin kendi kendisine dalkavukluk etmesidir. Bunu başkaları için de sergilediğinde Kolakia'ya dönüşür. Birilerini koltuklamak bugünlerde pek saygın bir iş gibi görünmüyor, ancak olgulardan çok, etiketi önemseyenler için böyledir bu. Dalkavukluğun içtenlikle asla uzlaşamayacağını savlayanların hatasını dilsiz hayvanlar bile vurabilir yüzlerine. Hayvanlar arasında en çok yaltaklanan köpektir ve bağlılık konusunda kimse yanşamaz onunla. Sincap insana kendisini en çok sevdiren hayvandır ve insanın en iyi dostudur. Yırtıcı aslanların, korkunç kaplanların ve parsların insan hayatına daha çok katkısı olduğunu düşünmenize sözüm yok. Dalkavukluğun iyiden iyiye zararlı olan bir türü daha vardır. Hainlerin pek çoğu, zavallı kurbanlarını yok etme amacıyla, herkesin maska-

rası haline getirirken, onu kullanır. Ama benim dalkavukluğumun kaynağı temiz kalpliliktir ve Horace'nin kaba ve dayanılmaz bulduğu eleştirel hoşnutsuzlukla karşılaştırıldığında önemli bir erdemdir. Benim dalkavukluğum moralsize moraldir; kederli olanın kederini dağıtır, uyuşuk olanı devindirir ve duygusuzu duygulandırır; inatçıyı yola getirir, sevenleri buluşturur. Çocukları edebiyatı sevmeye özendiren; ihtiyarları mutlu eden ve saldırganlık anlamına gelmeyip, övgü kılığında olduğu için, prenslere öğüt verilmesini gerçekleştiren de odur. Kısaca, kişinin herkese karşı daha sevecen görünmesine yarar. Mutluluk yolunda atılacak en büyük adım da budur.

Katırlar gibi birbirine sürtünmekten daha bildik ne vardır ki? Konuşma sanatında, hekimlikte ve hele de şiirde dalkavukluğun ne kadar katkısı olduğunu söylemeyeceğim. Şimdilik sadece insancıl her tür ilişkiyi sevilesi hale getirip çeşnilendirenin dalkavukluk olduğunu belirtmekle yetiniyorum.

Kandırılmışlığın kederlendirici olduğunu söyleyenler çıkacaktır. Ama aslında kandırılmamış olmak daha çok kederlendirir. İnsan mutluluğunu gerçek olgulara bağlamak alabildiğine hatalıdır. İnsan mutluluğu düşüncelere bağlıdır. Fakat insan ilişkileri o kadar çetrefillidir ki, hiçbir şey

kesin olarak bilinemez. Bilgeler dünyasında saygısızlığa en uzak olan Akademi acılar da söylemişlerdir bunu. Ayrıca, kimi şeyleri bilmek mümkün olsaydı bile, yaşam tatlarını karartma tehlikesi olacaktı bunun. Toparlarsak, diyebiliriz ki, insan zihni gerçeklerden çok, yanılsamaların etkisindedir. Bu durumu basit ve anlaşılır bir örnekle gösterirsek, vaaz sırasında kiliseye uğramamız yeterlidir. Önemli bir sorun hakkında konuşulurken, herkes sıkılıp esnemeye başlar ve uyuklayanlar da çıkar. Vaiz uyduruk öyküler anlatmaya başlar başlamaz, yanındakiler de silkinip, ağızlarını açarak dinlerler. Masallarla ünlenmiş destansı ermişlerin (George, Cristopher veya Barbara) diyelim Peter, Paulus, dahası İsa'dan da fazla ilgi çektiğini görürsünüz, ama konumuz şimdi bu değil.

Bilgi edinmek, dilbilgisi gibi sıradan konularda bile hayli yorucuyken, aldanıp mutlu olmak kolaydır. Aldanış kendiliğinden gerçekleşir ve dikkate değer bir katkıda bulunur size. Tuzlanmış bir balığı kokmasına karşın güzelce yiyen birini düşünün. Sizin kokusuna kazanamayacağınız şey, onun için ilahların yemeği gibidir. Bu durum onun mutluluğunu eksiltir mi? Bununla birlikte, mersinbalığını görünce içi kalkan bir adamın onu yemekten tat alması olası mıdır? Alabildiğine çirkin olmasına karşın, kocasının

gözünde Venüs ile eşdeğer olan bir kadının güzel olup olmaması neyi değiştirir ki? Rasgele serpiştirilmiş boyalarla yapılan bir tabloyu Apelles veya Zeuxis'in yapıtı sanıp beğeniyle izleyen biri, aynı ressamların gerçek tablolarına etek dolusu para ödemesine karşın, karşısına geçip baktığında daha az haz duyan birinden mutlu değil midir? Adaşım olan birinden söz edeyim. Bu adam, evlenirken karısına sahte mücevherler armağan eder. İyi konuşan biri olarak da, bu mücevherlerin salt gerçek olduğuna değil, eşi bulunmaz şeyler de olduğuna inandırır karısını. Durum buysa, genç hanımın o renkli camlara bakarken gözleri kamaşıp mutlu oluyorsa, takılarını benzersiz bir gömüymüş gibi odasında saklaması neyi değiştirir? Parası böylece cebinde kalan adam, kendisine epeyce tuzluya patlamış armağanlar sunmuşçasına sevindirir karısını ve sevgisini kazanır.

Ancak sorarım size: Platon'un mağarasında çeşitli nesnelerin görüntü ve imgelerini şaşkınlıkla izleyen ve durumlarından hoşnut olup neler kaçırdığını bilmeyenlerle, mağaradan fırlayıp gerçeklerle yüz yüze gelen bilge arasında ne tür farklar vardır? Lucian'ın değindiği Micyllus o hoş varsıllık düşleriyle hayatını sürdürseydi, başkaca bir mutluluğa ihtiyaç duyar mıydı? İşte, aralarında hiçbir fark olmamasının nedeni. Eğer

varsa bile, delilerin yararına bir farktır bu. Öncelikle, kendilerini az da olsa inandırdıkları sürece, mutluluğu kolay bulurlar. Ayrıca, bu mutluluklarını diğerleriyle bölüşebilirler.

Kaldı ki, bölüşülmeyen mutluluk anlamsızdır. Bilgelerin bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda olduğunu biliriz hepimiz. Sürekli bir tek oldukları sanılır. Bütün uluslar arasında, sadece Yunanlılar yedi bilgeye kadar çıkabilmiştir. Fakat duruma daha yakından göz atıldığında, aralarında yarı bilge bir yana, çeyrek bilge de bulmak olanaksızdır. Bakkhus'un en çok gururlandığı özelliği, insanları kederden uzaklaştırmasıdır. Ama uzun ömürlü olmaması üzücü bir şeydir, çünkü sarhoşluğunuz geçtiğinde kederleriniz, özdeyişin de vurguladığı gibi, kapınıza utku alaylarıyla dikilir.

Benim verdiğim armağanlar daha çeşitli ve etkili değil mi? Karşılık beklemeyip neşe ve zevk taşıyarak, insanların bitimsiz bir sarhoşluk yaşamalarına olanak tanırım. Öbür ilahlar sunularını bile yeterince dağıtamazken, benim eli açıklığımdan nasiplenmeyen bir kişi bile gösteremezsiniz. Acıları uzaklaştırıp, umutları filizlendiren o iyi cins şaraplar her yerde üretilemez. İnsanların pek azı Venüs'ün armağanı olan güzelliğe erişebilir. Merkür'ün bağışladığı konuşma

becerisi olanlar bir elin parmaklarını geçmez. Homeros'un Jüpiter'i söz dinletirliği herkese bağışlamaz. Mars savaşlarda çoğunlukla tarafsızdır. Apollon'un bilicisine gidenler umutlarını yitirerek geri döner. Satürn'ün sunabildiği tek şey, yıldırımlardır. Phoebus salgın hastalık getirir. Neptün denizcileri kurtarmak şöyle dursun, öldürür. Ölüler ülkesinin Jüpiterleri, Plutoları, Uzlaşmazlık İlaheleri, Ateş İlaheleri ve daha niceleri ilahlık düzeyinde bile görülmez. Çünkü onlar ilahtan çok, cellattırlar. Uzatmayayım, hepinize karşı ve her zaman bonkör olan ben, Delilik'im. Verdiğim armağanlar karşılığında yalvarış beklemem; bana saygısızlık edildiğinde hemen öfkelenmem ve kimse de bedel ödemek zorunda kalmaz. Biri, bütün ilahları çağırır da, beni çağırmazsa sağa sola saldırmam. Yanımda yöremde kurban filan da görmeyi istemem. Öbür ilahlar bu tür sorunları o kadar önemserler ki, tapınmaktansa onları bir başlarına bırakmanız daha iyi ve güvenlidir de. Böyle kimselerle her yerde karşılaşılabilir. Onları mutlu etmesi zor, gücendirmesi o kadar kolaydır ki, uzakta durmanız yararınıza olur.

Kimselerin Delilik uğruna sunuda bulunup, tapınak kurmadığını söyleyebilirsiniz. Pekâlâ, tekrar söylememi istiyorsanız, kadirbilmezliğin bu kadarı karşısında şaşkın olduğumu belir-

teyim. Ama ben açık yürekliyim ve olayları iyi yanından görürüm hep. Hem bana tapınılsın diye de uğraşmam! Günlük kokusuna, şarap, ekmek ve keçiye ya da domuza neden gereksinim duyayım? Yeryüzünün her bucağında insanlar bana duydukları saygıyı, din bilimcilerin bile fazlasıyla hakkını verdikleri biçimiyle ortaya koyarlar. Kendisi için onca kan akıtılan Diana'yı mı kıskanacağım? İnsanların beni gönüllerinde yaşatıp, tavırlarıyla yansıtması yeter bana. Bana olan bağlılıklarını böylece göstermiş olurlar. Hıristiyanlar arasında ve ermişlerde bile bağlılığın bu kadarına rastlamak zordur. İnsanların pek çoğu, Kutsal Bakire Meryem Ana için gündüz bir mum yakarak da gösterirler saygılarını. Ancak onlar arasında onun iffetini, kibirsizliğini ve kutsal olana bağlılığını rehber edinenlerin sayısı yok denecek kadardır. Ne var ki, insanın saygısını göstermesinin en anlaşılır yoludur bu. Hem tapınağa neden gereksinim duyayım ki? Bütün yeryüzü benim tapınağımdır ve sanırım bundan daha iyi bir tapınak da olamaz. İçinde yaşayacak kimseler olduktan sonra, benim hizmetime koşacak birileri bulunacaktır hep. Taştan yontulmuş ve boyanmış heykeller isterim diye de tutturmam! Heykeller simgelerine yarardan çok zarar getirir, getirir çünkü odun kafalı ahmaklar,

yontunun göstergesi olduğu şeyden çok, nesnenin kendisine bağlanırlar. Ayrıca, benim canlı suretimi farkında olarak ya da olmayarak yüzüne yansıtan kimselerin alayını kendi heykelim gibi görebilirim. Yeryüzünün herhangi bir kesiminde ve saptanmış bir tarihte anılan ilahları kıskanmak için gerekçem yok. Apollon Rodos'ta; Venüs Kıbrıs'ta; Juno Argos'ta; Minerva Atina'da; Jüpiter Olympos'ta, Neptün Tarentum'da; Priapus Lampsacus'ta anılır. Ama onlara sunulan kurban armağanlarından daha değerlisini, bütün yeryüzü bir beden olarak sunar bana. Küstahça davrandığımı ve yalan söylediğimi düşünenleriniz çıkabilir; onların insanların hayatlarına göz atması yararlı olur. İşte bunu yaptığınızda ünlü ya da ünsüz kimselerin bana ne kadar borçlandığını görürsünüz hemen. Bütün yaşam biçimlerini incelemeye zaman ayıramayız. Bunun için, üst sınıftan kimseleri ele alacağım ki, onların dışında kalanlar hakkında fikir edinilebilsin. Zaten bana ölümüne bağlı olan sıradan baldırı çıplakların sözünü edip oyalanamam. Deliliğin bütün türlerini yaşayıp, her gün de yenilerini bulurlar ki, gülmek için bin Democritos az gelir. Biçare fanilerin ilahları her gün ne çok güldürüp eğlendirdiğini bilemezsiniz. Gün ışırken ve ayıkken birbirleriyle didişip, sağlıklarına dua eden

fanilerin yalvarışlarını dinler; nektar sular seller gibi akıtılmaya başlandığında, önemli bütün sorunları bir yana bırakıp, gökyüzünün daha güzel göründüğü bir yere kurularak, insanların dünya hallerini izlemeye kaptırırlar kendilerini. Büyük İlahlar! Ne komik bir oyundur bu; sahneye koyanlar ise, bir delililer topluluğudur. Ben hemen ilahlar arasındaki yerimi alır, eğlenceyi izlerim. Bakın, bir kadına gönül veren bir âşık; kadın onu ne kadar istemezse, erkek o kadar tutkun. Diğeri evleniyor ama tek düşündüğü kızın çeyizi. Delikanlının biri kendi karısını satarken; diğeri Argus gibi kıskanç gözlerini karısının üstünden ayırmıyor bir an. Şurada da, yasta olan biri var; söyledikleri ve yaptıkları o kadar sersemce ki! Yetmez gibi, paralı ağlayıcılar da tutuyor kendine. Bir diğeri, kaynanasının ölümüne sevinç gözyaşları döküyor; olanca parasını harcayan bir diğeri, birazdan kuru ekmek bile bulamayacak. Uykuda ya da tembellikte mutluluk arayan da var. Kendi işini gücünü bırakıp, elâlemin işine koşan da var. Kimileri ise, ekonomik batışı kapıda olmasına karşın, borç aldığı paralarla, varsıl havalarında dolaşıyor. Ya biraz daha paralı olmak için hayatını dilenci gibi sürdürene ne bıyrulur? Parayla ölçülemeyecek tek varlığı olan canını denize ve rüzgâra bırakıp, eline geçeceği bile meç-

hul bir miktar para uğruna denizler aşana? Bazıları da evinde dirlik düzenlik içinde yaşarken, şansını savaş alanlarında sınıyor. Çoluk çocuksuz ihtiyarların çevresinde dolanıp, onların miraslarına konmak isteyenler de var; kocamış kadınlara bu niyetle yaklaşmaya çalışan pek çok erkek de. Tuzağına düşürmek istedikleri kimselerin açıkgözlülüğü sonucu, kendi tuzaklarına düşenleri izlemek de çok eğlenceli. Bunlar arasında en ahmakları da alsatçılardır. Para hırsıyla, en adice yöntemleri bile denemekte kararsız kalmazlar. Söylediklerinin yalan olduğu, yalan yere yemin ettikleri; hırsızlık yaptıklarını bilmeyen kalmasa da, parmaklarını altın yüzüklerle doldurdukları için, herkesten üstün görürler kendilerini. Onların kirli paralarından nemalanmak için övgüler dizen ve onurlu unvanları olan yaltakçılar da eksik değildir çevrelerinde.

Mal ve mülkte ortaklıktan yana olan bazı Pythagorasçılarla da karşılarsınız. Buldukları her şeyi sahipsiz sanıp, babalarından kalmış gibi, el koymakta kararsız kalmazlar. Bazılarının yalnızca umudu vardır ve mutlu olmak için, gördükleri düşlerin yeteceğine inanırlar. Bazılarının da evlerinde yiyecek ekmekleri yokken, diğerlerinin gözünde şanlı ve şerefli olmak isterler. Biri servetinden kalan son metelikleri harcamak için hız-

lanırken, başkaları servetlerini büyütmek için her çareye başvurur. Biri devlet kapısında görev almak için çırpınırken, diğeri için en büyük mutluluk evindeki ocağın başında oturmaktır. Mahkeme salonlarına taşınıp duran pek çokları birbirlerine karşı haklı çıkmak için didinirken, davayı süründüren hâkimleri ve yalancı avukatları paraya boğarlar. Bir diğeri, devrim için her şeyi yaparken, öbürü sürekli bir hayalden öteye geçemeyecek planlar yapar. Bir başkası ise, durup dururken çıkıp Kudüs'e, Roma'ya ya da Ermiş James'in türbesine gidip, evdeki eş ve çocuklarını bir başına bırakır. Özetle, Mennipus'un zamanın birinde yaptığı gibi, ayın bir köşesine kurulup, yeryüzünün kalabalığına bakabilseydiniz, o kalabalığın uğuldayan sivrisinek yığınları olduğunu görürdünüz. Dalaşır, dolaplar çevirir; çalar, sevişir, ürer ve yaşlanıp ölürler. Bu küçücük yaratıkların, kısacık ömürlerine onca büyük sorun ve acıları sığdırabildiklerine inanmak hiç de kolay değildir. Bir savaş ya da salgın sayrılık bir seferde binlercesini yok etmeye yeter. Bütün delilik çeşitlerini saysak, en büyük delilik olur. Democritus ne kadar gülse de yetmezdi. Öyleyse faniler arasında bilgelikleriyle ünlenmiş ve özdeyişteki gibi altın dalı ele geçirmek için koşanlara bakalım. Onlar arasında ilk sıra öğretmenlerindir. En acınası halde olanlar

kuşkusuz onlardır. İlahların en çok nefret ettikleri de onlardır. Ama ben deliliğin eğlenceli bir türünü sunup onların meslekten kaynaklanan zorluklarını gideririm. Çünkü onlar yalnızca Yunan şiirinde geçen beş ilençten paylarına düşeni almakla kalmaz, daha pek çok belayı da göğüslerler. Okulda, öğrencilerin arasında, açlardır ve kirden kokarlar. Ben okul dedim ama manastır ya da azap evi demek daha isabetlidir. Aşırı çalışma sonucu erken yıpranır, ihtiyarlar; o şamata arasında sağırlaşıp sefil perişan ölüp giderler. Ama benim yardımımladır ki, kendilerini herkesten önde görürler. Ürkünç sesleri, görünümleriyle dinleyicilerine korku salmaktan; çaresiz öğrencilerini baston, sopa ya da falakayla dövmekten; kaplan kürklü ünlü Cumae eşeği gibi, hışımlarını özgürce çıkarmaktan mutlu olurlar. Bulandıkları pislik bile kötü görünmez onlara. O burun direklerini kıran koku bile cennet çiçeklerinin kokusu gibi gelir onlara. Zavallılıklarına karşın, asil bir görev yaptıklarına o kadar inanırlar ki, kendilerini Phalaris veya Bakkhos'tan bile daha zorlu bulurlar. Zaten asıl mutluluk kaynakları da bilgilerine duydukları büyük güvendir.

Çocukların akıllarını saçma sapan bilgilerle doldururken, kendilerini Palemon veya Donatus'tan da ileride duyumsarlar. Çocukların ailelerinin güvenlerini kazanmayı başarıp, ken-

dilerini istedikleri gibi kabul ettirirler. Olanca zevkleri bu kadar da değildir. Küf tutmuş elyazması bir kitapta Anchis'in annesinin adını gördüklerinde, ya da bir yazıttan izler taşıyan eski bir taş parçası bulduklarında aldıkları hazzı da ben veririm. Büyük ilahlar! O anda ne büyük sevinçler, iltifatlar duyarsınız. Afrika ele geçirilmiş ya da Babil fethedilmiştir sanırsınız! Ayrıca, nafile gayretlerinin ürünlerinden olan kötü dizeleri okuyunca kendilerini övgüye boğanlar çıkar ve sonunda Virgilius'un ruhunun kendi bedenlerinde dünyaya yeniden geldiğine inanırlar. Bütün bunlardan daha eğlenceli olan yanları da, birbirine sürtünen iki katır gibi, karşılıklı dizdikleri övgüleridir. Ama aralarından birinin önemsiz bir hatası olmaya görsün, keskin gözlü yareninin alaylarının hedefi haline gelir, ölesiye bir kavgaya girişiverir! Çıkardıkları şamatada iftiraların, hakaretlerin bini bir para! Eğer bu sözlerimde yalanın zerresi varsa, bütün öğretmenlerin ilençlerini göğüslemeye hazırım.

Alabildiğine becerikli, altmışına merdiven dayamış birini anımsıyorum. Adam hem Yunan ve Latin dili uzmanı, matematikçi, bilge ve hem de hekimdi. Başka hiçbir iş yapmadan, dilbilgisi çalışmalarına yirmi yılını ayırıp, ömrünü heder etmişti. Bu adamın en büyük düşü, dili sekiz

bölüme ayırmak ve vadesi izin verirse, Yunan ve Latin edebiyatında kimselerin üstesinden gelemeyeceği bu bölümlemeyi başarıp mutlu ölmekmiş. Hedefini gerçekleştirmek için ne denli aptalca ve sıkıcı olsa da, bütün kitapları yalayıp yutmuş. Dilbilgisi uzmanı sayısı kadar, kitap da olduğunu düşünürsek, yapacağı işin ne kadar zor olduğu anlaşılır. Arkadaşım Aldus'un bile bu konuda beşten fazla kitabı vardır ve bu konudaki boşuna çabaları yüzünden önüne geleni kıskanmıştır. Başka birinin bu hedefe ondan önce ulaşması ve yıllarını almış çabalarının sonuçsuz kalması dünyada en çok korktuğu şeydir. Buna delilik de dense, umursamaz. Sadece en perişan haldeki o bahtsız varlığın kendini Pers hükümdarından da şanslı görmesinin benim iyiliğim olduğunu anlayın.

Bütün şairler bocalamasız benim saflarımda yer tutarlar, ancak borçları yoktur, çünkü kabul edeceğiniz gibi, onların tek yaptığı, delilere mavallar okumaktır. Özgür şairler bana olan borçlarını eğlendirerek öderler böylece. Kendilerini ölümsüzlük ve ilahlara uygun bir hayatı yakıştırmaları, başkalarına da bunların sözünü vermeleri olağan bir şeydir. Onların en yakın dostları Kendini Beğenmişlik ve Yüze Gülme'dir. Olanca varlıklarıyla bana bağlı olan şairlerle kimseler yanşamaz. Konuşmacılar da her ne kadar bilge-

lerin saflarındaymış gibi görünüp, ortaya çıkmak istemeseler de, bana bağlıdırlar. Bütün bunları bir yana bırakalım, espri sanatı hakkında dikkatle yazdıkları pek çok yapıt, ilgilendikleri saçmalıkların ne tür şeyler olduğunu göstermeye yeter.

Espritüellik çeşitlerini sayarken, delilik türlerini de sayan yazar, Konuşma Sanatı adlı yapıtını Hieronymus'a adar. Konuşmacıların kralı Ouintilian, kahkaha hakkında İlyada'dan bile uzun bir kitap yazar. Bütün saydıklarımın hepsinin deliliğe olan borçları kolay kaldıramayacakları kadardır, çünkü usavurmalarının yetersiz kaldığı yerde yardıma koşan Kahkaha'dır. Kendisini dinleyen herkesi katıla katıla güldürebilmenin yolu da deliliğe uğrar. Ölümsüzlüğe ve üne kitap yazarak erişmek isteyenler de değindiğim soydandır. Onlar da bana borçlu. Nedenini sorarsanız söyleyeyim; bilgilerini seçkin azınlık işi kitaplar yazma yolunda kullanıp, Persius veya Leliusları reddetmeme kaygısında olanları şanslı saymak zordur. Onlar için asıl yapılacak şey, kendilerine verdikleri azaba bakıp üzülmektir. Yazdıkça yazar; bozdukça bozarlar; arkadaşlarına akıl danışır, bu uğurda on yıllar harcayıp vardıkları yerle yetinmezler yine de. Dünyanın en çekici iyiliği olan yaşamı boşlayıp, uykusuz uzun geceler boyunca katlandıkları azaba ve çabalara

biçilen değer yalnızca önemsiz sayıda kimseden alacakları kuru birkaç övgü sözüdür. Bitti mi? Hayır; hastalanmışlardır, görünüşleri kötüdür; gözlerinde fer kalmamıştır; yoksulluklar ve düşmanlıklar düşmez yakalarından; yaşama zevki kavramından uzaktırlar, eh, erken kocar erken ölürler. Özetle, yaşayabilecekleri en kötü şeyleri yaşamışlardır. Fakat onlar bütün bu olup bitenlere karşın, kendileri kadar yarı görür bilgelerden birkaç beğeni sözcüğü koparmanın harcadıkları emeğe değdiğini düşünürler.

Ama korumama sığınan yazarların hali böyle midir? Ettikleri delilikler onları her zaman mutlu eder, özgürleştirir. Uykuları bir damlacık olsun kaçmaz, düş güçlerini doludizgin koşturur; istedikleri her şeyi yaşar, rüyalarının bile kaydını tutar; unutmadan söyleyeyim; onlar yalnızca kâğıda para verirler. Saçmaladıkları ölçüde okur sayısı artar onların, çünkü artları sıra pek çok ahmağı da sürükleyeceklerini iyi bilirler. Yazdıklarını okuduğunu söylemekten geri durmayan birkaç bilgenin çıkıp da onları kıyasıya utandırması kaç para eder ki? Yazmadıkları kitapları babalarının malı gibi gösterip kullananlar en zahmetsiz yolu seçmişlerdir. Yıllarını ünlü olma yolunda telef etmiş olanların yapıtlarını cımbızlayıp kendi imzalarını atarlar. Günün birinde eser hırsız-

lığıyla suçlanacaklarsa bile, ünlü olmanın tadını çıkarmış olacaklardır; herkesten iltifat görmek; "İşte o!" diye parmakla gösterilmek; yazdıklarının kitapçı raflarına çıktığını görmek; ilgi çekmek için, Tanrı tanığım, anlamsız ve yabancı nitelemelerle süsledikleri uzun adlarına kitaplarda rastladıkları için öyle bir şişinirler ki! Oysaki şu dünyada onların adlarını duyan, yaptıklarını beğenen ne kadar azdır! Unutulmamalıdır ki bilisizler bile kendince yeğlemelere giderler. Andığım yazarların adları bile ya uydurmadır ya da eski eserlerden çalınmıştır. Kendilerini Telemachus, Stelenus veya Laertes olarak tanıtmakta hiç bocalamazlar. Birinin kendisi için uygun bulduğu ad Polycrates, berikinin Thrasmachus'tur. Aslında kitaplarını "Bukalemun", ya da "Su Kabağı" adlarıyla imzalasalar da fark etmez. Zaten bilgeler de imzalarını alfa ya da beta diye atmıyor mu? Mektup, şiir ya da iltifatlar yazıp birbirlerini övmeleri de alabildiğine komiktir; sen, ben, bizim oğlan! Biri, Alcaeus elinize su bile dökemez der; öbürü siz Callimachus'a taş çıkartırsınız der; beriki, birini Cicero ile karşılaştırırken, diğeri arkadaşını Platon'dan daha bilge bulur. Bu kadarla da kalmayıp, biraz daha ünlü olmak için dişlerine uygun bir düşman seçerler. Halk iki fikir arasında kararsızca bocalarken, her iki taraf da utku

kazananın kendisi olduğunu söyleyip kutlama şenlikleri başlatır. Birazcık aklı olan herkesin onlara gülüp geçmesi yerindedir, çünkü yaşananlar resmen delicedir. Yine de ben, onların rahat bir hayat sürmesini sağlarım böylece. Onlar kazandıkları utkuyu Scipios'unkiyle bile değişmezler. Bu kadar da değil; bütün bunlara gülüp geçenler ve diğerlerinin deliliklerini izlemeyi sevenlerin de bana minnet borcu vardır. Bilgelikte isterlerse derya olsunlar, eğer içlerinde zerrece vefa duygusu varsa, benim emeğimi inkâr etmeyeceklerdir.

Hukukçular kendilerini en önde gelen bilginler sanırlar. Yaptıkları işi dünyanın en yorucu işi gibi göstermek için, Sisyphos örneği, koca bir kayayı dağın tepesine çıkardıkları, kaya çıkarıldığı yerden tekrar aşağı düşünce, onu bir daha çıkardıklarında; birbiriyle ilgili ilgisiz beş altı yüz yasayı, o an yaptıkları şeyle ilgili olup olmadığına bakmadan sayıp sıraladıklarında; düşünce yumurtlayıp durduklarında o kadar derin bir haz duyarlar ki, yeryüzündeki hiç kimse almamıştır o hazzı. Soruna neden olan her şey onlar için özel bir önemdedir. Onların tartışma gürültüleri Dodona'nın bakır kazanlarından daha fazla ses çıkaran sofistler ve diyalektikçilerle yarışabilir ve aralarından bir teki bile en çenebaz on kadını bastırabilir. Ama bence kavgacı değil, yalnızca

konuşkan olsalardı kendileri, hakkında daha hayırlı olurdu. Ama onlar o kadar inatçıdırlar ki incir çekirdeğini doldurmayacak konularda kıyasıya tartışır, tartışmaları kızıştığındaysa, gerçekleri unutacak kadar kararır gözleri. Fakat Kendini Beğenmişlikleriyle mutlu olabilir onlar. Rastgele bir konuda önceden hazırlamış oldukları birkaç akıl yürütmeyle donanmaları yeter. Rakipleri Stentor olsa ne yazar!

Onların ardından bilgeler gelir. Sakalları ve cüppeleri o kadar saygıdeğerdir ki!.. Kendileri dışındaki herkesi kımıldayan boş hayaller olarak görüp, bilgeliği sadece kendilerine uygun bir iş sayarlar. Felsefi saçmalıklarıyla sınırsız sayıda evren yaratmaya; ayı, güneşi, yıldızları ve gezegenleri parmak hesabı ya da bir ip yardımıyla ölçmeye; yıldırımlar, rüzgârlar, ay ve güneş tutulması gibi olguları tanımlamaya uğraşırlar. Sanki, doğanın gizlerini ve evrenin yasalarını açıklama görevleri varmış ya da onları bize yollayan ilahlar meclisiymiş gibi, bir saniyelerini bile boş geçirmezler. Fakat doğanın onlarla ve teorileriyle eğlendiğini fark etmezler hiç. Onların gerçeklerden uzaklaşmış oldukları, kendi aralarında bile en önemsiz sorunlarda bitimsiz tartışmalar çıkmasından anlaşılabilir. Dünyadan habersiz olmalarına karşın, bilmedikleri hiçbir şey kalmadığını söylerler.

Oysa gözleri ayaklarının önündeki taşı ya da çukuru bile göremeyecek haldedir; çünkü hem yarı kördürler hem de akılları başka yerdedir. Fakat onlara kulak verdiğinizde ideaları, tümel kavramları, bağımsız formları, ilk özdekleri, özleri, böylelikleri, Lynceus'un bile göremeyeceği küçücük şeyleri açık seçik görürler. Üçgenleri, dörtgenleri, daireleri ve daha pek çok geometri şeklini tepeleme yığıp, birbirine labirent gibi geçirip, cahilleri etkilemek için de abecenin harflerini sağa sola serpiştirince sıradan insanları nasıl da küçümserler! Bazıları yıldızları gözlemleyip gelecek tahmininde bulunur; tansık göstereceğini de ekler. Söylediklerine inanan birileri çıktığı için epey şanslıdırlar. Bilgelerin ardından din bilimciler gelir. Onlar çok gururlu ve duyarlıdırlar. Aslında onlar hakkında konuşmasam daha iyi ederim, çünkü bunu yapmak demek Camarina çamuruna bulaşmak veya ağılı bitkilere dokunmayı göze almak demektir. Onlar çünkü bundan çıkaracakları sonuçlarla, olanca güçlerini toplayıp üzerime saldıracak ve söylediğim sözleri geri almaya zorlayacaklardır beni. İstediklerini yapmadığımda ise, beni dinsiz ilan edivereceklerdir. Çünkü onların karşılarına ne zaman sevmedikleri biri çıksa, aynı gözdağını verip korkutmak isterler. Bana olan minnet borçlarını en son ka-

bullenecek kimseler onlardır. Ama unuttukları bir şeyler var; onları mutlu eden benim ve korumam altındadırlar; kibirleri yüzünden göğün üçüncü katında yaşadıklarını sanır, bütün insanları küçümser, yeryüzünü dolduran o sürüye bakıp yazıklanırlar. Skolastik düşüncenin açıklamalarını, sonuç ve kanıtlarını, açık ya da gizli önermelerini silah gibi kuşanırlar. Onlar o kadar çok kaçış yolu bulurlar ki Vulcanus'un ağı bile önleyemez. Çözemeyecekleri düğüm yoktur; öyleki Tenedos'un iki ağızlı baltası bile o kadarını yapamaz. Bir anda yumurtladıkları açıklamalar ve kulak okşayan bilinmedik kimi sözcüklerle her vartayı atlatırlar.

Bu kadarla da kalmayıp, hiçbir zaman çözülemeyecek gizemleri akıllarına estiğince açıklarlar: dünyanın yaratılışı; ilk günah tohumunun gelecek kuşaklara nasıl geçtiği; İsa'nın Kutsal Bakire Meryem'in rahminde nasıl ve ne kadar sürede oluştuğu; Aşai Rabbani töreninde ekmek ve şarabın maddesiz olarak İsa'nın etine ve kanına nasıl dönüştüğünü açıklarlar sırayla. Gel gelelim, bunlar üzerinde hayli durulduğu için artık ilginç bulunmazlar. Size şimdi ünlüler ve nurlular olarak adlandırdıkları kimselere özgü saydıkları diğer sorunlardan birkaçını sıralayayım: Kutsal Doğum tam olarak ne zaman ger-

çekleşmiştir? İsa'ya dek başka döllenme olmuş mudur? Baba Tanrı, oğlundan nefret edebilir mi? Tanrı dileseydi kadın, şeytan, eşek, su kabağı ya da çakmak taşına da dönüşebilir miydi? Eğer bu mümkün olsaydı bir su kabağı olarak nasıl vaaz verir, tansıkları nasıl gerçekleştirir ve çarmıha gerilirdi? Peter, İsa'nın bedeni çarmıhtayken, "Kutsal Ekmek'i" nasıl kutsardı? Peki bu durumda İsa insan olarak görülebilir miydi? Diriliş ten sonra yiyip içmek olası mı? Diyeceğim, öldükten sonraki açlık ve susuzluğa karşı bile önlem almışlardır! Din bilimcilerin ilgilendiği konular bu kadar da değildir. Kavramlar, biçim gerekleri, tözler ve böyleliklere ilişkin sözler de ederler. Gecenin koyu karanlığında olmayan şeyleri bile görebilen Lynceus gibi her şeyi açık açık görürler.

Şu da var ki, ahlak kavramları öyle çatışan erdemlerle doludur ki, Stoacıların çatışmaları onlarınkiyle yanşamaz. Örneğin şöyle derler: birini boğmak, yoksul bir adamın ayakkabısını pazar günü bir tek kez onarmak kadar ağır bir cinayet değildir. Ya da: küçücük bir yalan söylemektense, bırakın yeryüzü ve içinde olan ne varsa yıkılsın. Bu ince düşünceler çeşitli Skolastik yaklaşımlarla iyice bilenir. Gerçekçilerin, Nominalistlerin, Thomasçıların, Albertusçuların, Ockhamcıların, Skotuscuların ve adı sayılama-

yacak pek çok tarikatın dolambaçlı yollarından geçebilmek, en zorlu dehlizden kurtulmaktan bile daha fazla vakit alır. Kanımca havariler bile bu konuları, günümüz din bilimcileriyle tartışmak zorunda kalsaydı, onların geniş bilgileriyle yarattığı karışıklık sonucu Tanrısal bir yardımı gereksinirlerdi. Paulus Tanrı'ya olan inanç ve bağlılığını yeterince kanıtlamıştır. Fakat "İnanç umut edilen şeylerin tözü, görülmeyenin kanıtıdır" dediğinde, bu sözü pek de bilimsel değildir. Corinthoslulara yazdığı ilk mektubun on üçüncü bölümünde Tanrı ve insan sevgisini açıklarken, bunu mantık kurallarına uygun açımlandırıp sınıflandırdığı da söylenemez. Havariler Kutsal Ekmek ve Şarabı takdis ederlerken haklı bir dindarlık taşırlar. Ancak a qou, ad quem deyimleri, tözün değişimi, aynı bedenin aynı zaman ve ayrı birkaç yerde nasıl varolduğu, İsa'nın gökteki bedeni, çarmıhtaki bedeni, tözünün değişimi sırasındaki bedeni arasındaki ayrımlar sorulsaydı onlardan; ya da töz değişikliğinin oluşabilmesi için söylenenler ve bunu etkileyen törenin saptanmış bir zamandaki kendine özgü niceliğinin olduğu dikkate alınırsa, dönüşümün tam olarak ne zaman gerçekleştiğini sorsaydık, verecekleri karşılık Scotoscuların tez ve açıklamaları ölçüsünde incelikli olamazdı. Havariler

Meryem'i şahsen tanırlardı ama aralarından biri bile, onun Adem'in ilk günah lekesinden nasıl korunarak kaldığını günümüz dinbilimcileri kadar tartışılmaz biçimde kanıtlayamamıştır. Anahtarlar Peter'e teslim edilmiştir ve o anahtarı taşımaya layık bulunmuştur. Ama bence o, anahtarların bilgisi kıt birine nasıl teslim edildiğini anlayamamıştır, çünkü onun ince zekâlı olduğuna ilişkin kesin bir işaret yoktur. Havariler uğradıkları her yerde insanları kutsamıştır ama kutsama töreninin biçimsel, fiziksel, etkin ve sonuçlu ereklerini açıklamamış, kutsamanın değişken ve değişmez yapısı hakkında konuşmamalardır. Havariler sürekli dua etmiş ve İncil'in şu tümcesine uyarak ruhsal anlamda gerçekleştirmişlerdir: "Tanrı ruhtur, ona tapınanlar ruh ve hakikat olarak tapınmalıdır." Onlara o günlerde İsa'yı iki parmağını ileri uzatmış, uzun saçlı ve başının üzerinde üç ışınla betimleyen ve bir duvara rasgele çizilmiş bir tasvire tapının diye vahiy indiğini sanmıyorum. Kişinin Aristo ve Scotus'un metafiziğine otuz altı yıl vermeden bunları anlaması mümkün değildir. Havariler defalarca Tanrı'nır. cömertliğinden söz etmişlerdir, fakat bunu yaparken, Tanrı vergisi cömertlikle sonradan kazanılmış cömertliği ayrımlama yoluna gitmemişlerdir. Herkesi iyilik etmeye

özendirirken, iyiliklerinin geçerliliğinin, iyiliği edenin yaradılışından bağımsız olup olmadığını irdelememişlerdir. Tanrı ve insan sevgisini her yerde önermişler, ancak bunun Tanrı'dan geleniyle sonradan sağlananını ayırmayı unutmuş; rastlantısal olarak mı gerçekleştiğini ya da insanın tözünde mi olduğunu, kısaca söylersek, yaradılmış bir şey olup olmadığını belirtmemişlerdir. Günah onların en nefret ettikleri şeydi ama yemin ederim ki bizim günah dediğimiz şeylere mantıklı bir tanım getiremezler; çünkü bu ancak Scotusçuların ruhuyla yapılacak bir şeydir.

Bilgelikte herkesin kendine örnek aldığı Paulus bu incelikleri bilseydi, döneminin sorun ve tartışmaları, soyağacı araştırmaları, bir de kendi tanımıyla sözcükler hakkındaki kavgaları yasaklamazdı. Bunun nedeni de, o günlerdeki anlaşmazlıkların, günümüz dinbilimcilerinin Chrysippus'u da gölgede bırakan incelikleriyle karşılaştırıldığında sıradan ve basit görünmesidir. Bununla birlikte, zamanımız dinbilimcilerinin daha ölçülü olduğunu söylemeliyim. Çünkü onlar havarilerin bütünüyle ince ince ve yetkin olmayan bazı tanımlarını yanlıştır diye kestirip atmazlar. Böylesi hallere tanık olduklarında, havarilerin yetkesine ve yaşadıkları döneme olan saygı sonucu kabul edilir bir yorum getirmeye

çalışırlar. Havarilerin öğretilerinden, bu konulara dair tek kelime bile duymadıklarını dikkate alırsak, bundan fazlasını beklemenin haksızlık olduğu söylenebilir. Benzer hataları Chrsostom, Basil ya da Jeremiah'ın kitaplarında gördüklerinde kabul edilmemiştir diye yazmakla kalmışlardır. Havariler dinsiz bilgelerle ve yapı olarak dünyanın en inatçı insanları olan Yahudilerle tartışmaya girmemişlerdir. Çünkü onlar akıl yürütmelerinin yaratacağı etkilerin daha fazlasını örnek hayat biçimleri, tansıklarıyla yaratmışlardır; bu, bulundukları dönem için akıllıca bir şeydi, çünkü ilgilendikleri kimseler, Scotus'un önemsiz bir inceliğinin bile ayrımına varacak kadar entelektüel değillerdi. Ama bugün, böylesine ortada olan incelikleri gördüğünde silahını bırakmayan okulsuz filozof nerede, sapkın nerede? Tek koşulla ki, değindiğimiz kişi, incelikten nasipsizliğini alaya vardıracak kadar kalın kafalı, önlemsiz ya da savaşacak kadar aldatıcı akıllar yürütsün. İkinci hal, iki sihirbazı birbiriyle yarıştırmak ya da silahlarına büyü yapılan iki kişiyi birbiriyle dövüştürmeye benzer ve bu savaş da olanı biteni, Penelope'nin kumaşından ileri götürmez.

Türklere ve Araplara karşı son haçlı seferinde dikkate değer utkular kazanan o uyuşuk ve kaba askerleri yollayacaklarına, şamatacı Scotuscuları,

inatçı Ockhamları, altedilmez Albertuscuları ve o müthiş yaygaracılar ordusunu yollasalardı, daha iyi ederlerdi kanımca. O zaman işte, savaşların en güzeli ve utkuların en tuhafı kazanılırdı. Özenli çarpışmalarla alevlenmeyecek kadar sakin biri bulunabilir mi? Sipsivri iğnelerin acısının irkiltmeyeceği ölçüde aymaz biri var mıdır? Var mıdır, çevrelerini bürüdükleri zifiri karanlıklarda gözleri açık seçik görecek bir düşman?

Sözümün burasında, söylediklerimde ciddi olmadığımı düşünebilirsiniz ve bu da olağan, çünkü din bilimciler arasında bile, okulun bu uçarı, komik atışmalarıyla içi kalkan nice okumuşlar bulunur. Bu kadar da değil; aralarında öyleleri vardır ki, Hıristiyanların sessizce tapınmaları gereken kimi vakıf olunamaz sırlar hakkında çektikleri o kaba nutukları, din bilimin yüceliğini her gün yerle bir eden, dine uymaz tartışmaları, okulsuz bilge incelikleri, kendinden fazla emin açıklamaları, o sevimsiz, yavan, çoğu zaman adice ve mide bulandırıcı söz ve bilgelikleri sövgü gibi görür, bağışlanmaz günahlardan sayarlar.

Yine de bu söylediklerim bizim ince fikirli tartışmacılarımızın, birbirlerine hayran kalmaktan, koltuklamaktan keyif aldığını ve onları dünyanın en şanslı insanları saymamamızı gerektirmez. Olanca zamanlarını bu tadına doyulmaz saçma-

lıklarla doldurdukları için, İncil'e ya da Paulus'un mektuplarına göz atmaya fırsat bulamayacak kadar doludur ömürcükleri. Okullarında önemsiz ayrıntılar hakkında tartışarak oyalanırken, şairlerin, gökyüzünün Atlas'ın omuzlarında yükseldiğine inanmaları gibi, Kilise'nin de kendi mantık temellerinin üzerinde yükseldiğine, kendileri olmasa, sarsıntı geçireceğine inanırlar.

Bir de, kutsal metinlere canlarının istediği biçimi verirken yaşadıkları mutluluğu düşünün! Skolastik birkaç filozofun onayını alıp vardıkları çıkarsamaları, Solon'un yasalarından daha dayanıklı ve Papalık kararlarından daha saygıdeğer bulurlar. Açıkça ya da anıştırma yoluyla, kendi kanılarını bütünlemeyen bir tanımla karşılaştıklarında birer yasakçı kesilir, gözdağı verirler. "Rezalet bir önerme bu; baskıcı ve etik ilkelere aykırı!" Öyle bir haldir ki bu; herhangi birinin onlardan olur almadan Hıristiyan olabilmesi bile imkânsızdır. Ne kutsama, ne İncil, ne Ermiş Paulus; Hyeronymus ya da Augustinus, yetmez, ne de en büyük Aristotelesçi Thomas kurtarabilir sizi. Verdikleri gözdağının özeti budur! Bu bilge doktorlardan eğitim almasaydık, "Sen kötü kokuyorsun lazımlık" ile "lazımlık kötü kokuyor" önermeleri ya da "tencere, sen kaynıyorsun" ile "tencere kaynıyor" önermelerini birbirinden

ayıramaz ve hiçbir zaman da Hıristiyan olamazdınız. Halka bütün bu önermelerin varlığını öğreten, hekimlerimizin büyük bilgelik mührü olmasaydı, bunlardan kimsenin haberi olmaz, kiliseyi o lanetli sapkınlıklardan kimse kurtarmazdı. İşte bu hoş şeyler din bilimcileri dünyanın en mutlu insanları yapıyor. Onlar cehennemi bile, orada yıllarca kalmışlar gibi, ayrıntısıyla anlatmaktan epey keyif alırlar. Düş güçlerini zincirlerinden boşandırıp yeni dünyalar kurmaya soyunur; kutsanmış ruhların özgürce dolaşabileceği, akşam yemekleri daveti verebileceği en güzel ve büyük evreni kurmayı da unutmazlar. Akılları bu türden sayısız saçmalıklarla doludur. Öyle ki, Jüpiter, Athene'yi bedeninden ayırmayı isterken, onlarınki kadar acı duymamıştır. Siz de bu nedenle, onları halka açık tartışmalarda başlarında boneyle görünce şaşırmayın. Çünkü onlar tıka basa dolu başcağızlarını çatlamaktan böylece kurtarırlar. Benim en çok güldüğüm şey de, özellikle kaba ve rasgele konuşunca kendilerini müthiş birer din bilimci sanmalarıdır. Öyle anlarında lafı dallandırıp budaklandırarak konuşmaya görsünler, kendi benzerleri dışında anlayan çıkmaz onları. Ama bunu, herkesin çıkamayacağı bir düzey olarak görür, dilbilgisi kurallarına uymadıklarında, kutsal metinlerin

ihtişamına zarar geleceği konusunda üstelerler. Bu ayrıcalığa sıradan kimseleri ortak etmek zorunda kaldıklarında ise, dilbilgisi kuralları diye bir şey olmadığını düşünürler. Hele bir de, birileri onlara "efendimiz, üstadımız" diyerek söze başladığında, kendilerini ilahlar katında görürler. Yehova seslenişi Yahudiler için ne anlama geliyorsa, "efendimiz, üstadımız" seslenişi de onlar için aynı anlama gelir. Bu yüzden de kendilerine sesleniş sözcüklerinin büyük harflerle yazılmasını koşul buyururlar. Eğer bu din bilimcilerini derinden yaralamak isterseniz, Latince Magister Noster sözcüklerini aldanıp da noster magister biçiminde söylemeniz yetelidir. Halk arasında "keşiş" veya "softa" olarak bilinen kimseler de dinbilimciler kadar mutludur ve pek çoğunun dinle bir işi olmadığı için böyle adlandırılmaları da yanlıştır. Bu laf olsun dindarları gittiğiniz her yerde karşınıza çıkar. Ben imdada yetişmesem onların hayatı sefalet uçurumundan kurtulamaz ve öyle bir nefretin hedefi olurlar ki, gören yolunu değiştirir, fakat onlar bu durumu gördüklerinde, oralı bile olmazlar. Onlar ayrıca tertemiz bir dindar olmak için bilisiz olunması gerektiğinden yanadırlar ve okuma yazma öğrenmemiş olmakla gururlanırlar. Tek sözcüğünü anlamadıkları ilahileri, kiliselerde anırır gibi okurken,

gökteki dinleyicilerinin zevkten dört köşe olduklarına, onları büyülediklerine inanırlar. Aralarından pek çoğu, sefaletin dipsiz kuyusunda yaşarken, kapı kapı dolaşıp dilenmekle gururlanırlar. Dilenenler için ağır sayılacak harcamalar yapıp, her handa, uğrakta ve arabada karşınıza çıkıp tebelleş olur, değişmez çirkefleri, bilisizlikleriyle yaşayıp hödükçe davranırlar. Fakat onlara sorarsanız, havarice yaşam geleneğinin sürdürücüleri olduklarını söylerler. Bütün bunlardan daha komik olan bir yanları da, inkârın günah sayılacağı matematiksel hesaplar yapıp, her şeyi kurallaştırmalarıdır. Potin bağlarken atılacak düğümün nasıl olması gerektiği; bel kuşağının rengi; cüppelerin renk çeşitlemeleri; kuşakların üretildiği madde ve uzunluğu; cüppe kukuletalarının biçim ve büyüklüğü; başın üst kısmının ne kadarının kazıtılacağı, uykuya ayrılacak zamanı vs. kurallaştırırlar. Ama insan ve yaratılışlarında çeşitlilik dikkate alındığında, gerçekleştirmeye çalıştıkları eşitlik, önlenemez eşitsizliklere neden olur. Böylesi saçmalıklar yüzünden, kendilerini herkesten yukarıda görmekle yetinmez, birbirlerini de hor görürler. Cüppelerine çeşitli genişliklerde ve alışılmıştan daha koyu renkli bir kuşak sarılması, işte havarice bir eli açıklığı uygulamayı ödev bilmiş bu kimseler arasında en kanlı savaş-

lara neden olur. Bunlardan bazıları kurallara öyle tapınırcasına bağlıdır ki, üstlerine Clicia keçilerinin kılından yapılmış giysiler giyerken, altlarına Miletus kılından dokunmuş içlikler giymeyi de unutmazlar. Başka bazıları ise, tersine, özel dokunmuş giysilerini üzerlerine, kaba yünlü giysileriniyse altlarına giyerler. Parayı, öldürücü bir ağı gibi görüp, elini bile sürmeyenler de vardır, ancak söz konusu olan şarap ya da kadın olduğunda, sınırlarını dar tutmadıkları görülür. Uzun sözün kısası, her biri kendi farklılığını göstermek için uğraşır. Onlar için asıl önemli olan İsa'ya değil, birbirlerine benzemektir. Toparlarsak, mutlulukları en çok kendileri için uygun buldukları isimlere dayanır; kimisi, "Cordelier" diye çağrılmaktan hoşlanır ve kendi aralarında "Coletin", "Minör", "Minim" ve "Bullist" olarak dört gruba ayrılır. Hıristiyanlık bir başına yetmez onlara ve Benediktinler, Bernardinler, Bridgetinler, Augustinler, Williamcılar ya da Jakobenler olarak adlandırırlar kendilerini. Saydıklarımın pek çoğu kendi başlarına icat ettikleri önemsiz gelenek ve törenlerden o kadar emindir ki, ödüllerinin cennet olmasının bile, durumlarını kurtarmaya zar zor yeteceğini düşünürler. İsa'nın, saati geldiğinde, onların bütün yaptıklarını küçümseyip, kendi Tanrı ve insan sevgisi

anlayışını uygulayacağını getirmezler akıllarına hiç. Bu keşişler onun huzuruna çıktıklarında, biri, balık yiye yiye davula dönmüş çirkin göbeğini gösterecek; öbürü çuvallar dolusu ilahiyi sayıp dökecektir önüne; bir başkası, perhizlerini ve günde bir kez yemek yediği için midesinin patlayacak hale geldiğini söyleyecek; yedi gemiye ağır gelecek kilise törenlerinden yardım isteyen de çıkacaktır, altmış yıl boyunca eldiven takıp paraya dokunmayan da. Bu kadar da değil, en yoksul gemicinin bile giymeye gönül indirmeyeceği kadar kirli bir cüppeyle dolaşmakla övüneni de olacaktır. Elli yıl boyunca aynı manastıra zincirle bağlı gibidir kimi; sesinin ilahi okumaktan kısıldığını söyler kimi. Kimisi dünyadan el etek çektiği ve dilinin bu yüzden uyuşmasından gurur duyduğunu söyleyecektir. Ama İsa kabak tadı veren bu herzeleri, "Nereden türedi bu yeni Yahudi topluluğu da? İnsanoğullarına yalnızca benim olan bir tek buyruğum olmuştu, ancak bunun sözünü bile eden yok. Tanrı'nın öncesiz ve sonrasız egemenliğinde, cüppe giyenler, kötü ilahiler okuyanlar ve perhiz yapanlar değil, Tanrı ve insan sevgisinin sorumluluğuna uygun davrananlar mutlu olacaktır. Şu an, öyküncelerle değil, doğrudan konuşuyorum. Ettiği bütün iyilikleri kılı kırk yarıp hesaplayanlardan yana değ-

lim. Kendisini benden daha kutlu görüp göstermeye çalışanlar da istediklerini yapabilirler. Ama kendileri için başka bir cennet aramaları yerinde olur. Abraxasianların cennetine sığınabilir veya kendi sefil öğretişlerini buyruğumdan üstün görenlerle beraber, yeni bir cennet kurmak için kollarını sıvayabilirler!" diyerek sonlandıracaktır.

Bu sözleri duyup, sıradan gemicilerle arabacıların kendilerinden daha değerli bulunduğunu öğrendiklerinde nasıl bir yüz ifadesi takınacaklarını düşünün bir! Yine de şimdilerde benim yardımımla, umutlarını koruyarak mutlu mutlu yaşayıp gidiyorlar. Alışılmış bir yaşam sürdürmemelerine karşın, onları, özellikle de "Mendicant'ları" hor göremez. Günah çıkaran herkes olanca sırlarını sayıp dökmüştür onlara çünkü. Keşişler verilen sırları başkalarına anlatmanın yasak olduğunu bilseler bile, kafayı çekip de keyiflenmek istediklerinde biriktirdikleri ne varsa sayıp döker, yalnızca isim vermezler. Biri çıkıp da onların düzenini bozmak istesin hele, o zaman, vaazlarında ne büyük bir intikam aldıkları görülesi şeydir. Hasımlarının kimler olduğunu öyle bir anıştırırlar ki, çocuklar bile kimden söz edildiğini anlar hemen ve çenelerini kapatmaları için Cerebrus'un sus payını vermeniz gerekir. Sizi vaaz veren bir keşişten daha fazla eğlendirecek bir komedyen ya da soytarı bulabilir

misiniz? Konuşma sanatının alışılmış kurallarını uygulama biçimlerini görmek yadırgatıcı olduğu kadar, gülünçtür de. Yüce Tanrım! Konuşurken öyle el kol hareketleri yaparlar ki! Seslerini nerede ve nasıl kullanacaklarını iyi bilirler. Yüz ifadeleri de konuşmanın akışına göre şekilden şekle girer. Sesleniş biçiminin böylesi, keşişten keşişe aktarılan özel bir ustalıktır. Ben onlardan biri olmasam da, tarzlarının nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışacağım. Konuşmalarının ilk sözlerini şairlerden miras kalan yalvarışlar oluşturur. Vaazın konusu Tanrı ve insan sevgisiyse, Mısır'daki Nil Nehri'ni anlatarak işe koyulurlar. Konu, çarmıhın gizemiyse, Babil ejderi Bel ile söze başlamayı severler. Perhize ilişkin bir şeyler söylemeden önce Zodyak'taki on iki burca değinirler. Konu eğer inançsa, daireyi kareye dönüştürmeyi tartışırlar. Benim saygın bir bilgeyi (aptal demeliyim) dinleme olanağım olmuştu ve aptal bilge, Kutsal Üçleme'nin sırrını anlatacaktı kalabalık bir topluluğa. Engin bilgili olduğunu göstermek ve din bilimcilerin kulaklarını tatmin etmek için pek de alışılmış olmayan bir girizgâh yaptı ve söze abecenin harflerinden, hecelerden, tümcelerden söz ederek başlayıp; özne ile yüklem arasındaki uyuma değinip, nitem, özne ve isim arasındaki birliğe dayandırdı işi. Dinleyicilerin hepsi afallamış gibiydi ve birbirlerine Horace'nin şu dizelerini söyleyenler

bile vardı: "Nedir bütün bu saçmalıklar?" Konuşmacımız sözlerini toparladı ve Kutsal Üçleme işaretinin dilbilgisi kurallarında açıkça bulunduğunu söyledi. En yetkin matematikçiler bile, bunu böyle ayrıntısıyla ortaya koyamazdı. Usta konuşmacımız bu işe sekiz ayını vermişti ve artık bir köstebek kadar körleşmişti, ne var ki, gözlerini kaybettiği için yakınmıyordu. Ona göre, ulaştığı onurun yanında hiçti çektikleri.

Seksen yaşında olmasına karşın, koşuşturup duran başka bir din bilimci daha vardı ve gören Scotos'un onun bedeninde yeni den dünyaya geldiğini sanırdı. Bu adam günün birinde İsa'nın adının gizemini çözmeye girişmiş ve her şeyin onun adını oluşturan harflerde gizli olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlamıştı! Onun sözleriyle ilerlersek: "İsa'nın adı Latince'de farklı üç biçimde yazılabilir ve bu Tanrı'nın doğasındaki üçlülüğü simgeler. "Jesus" diye yazıldığında "s" ile biter; "Jesum" diye yazıldığında "m" ile biter; son olarak "Jesu" diye yazıldığında "u" ile biter. Tam da bu noktada işte, açıklanması zor bir sır vardır. Anılan üç harf her şeyin başlangıcında, ortasında ve sonunda onun olduğunu kanıtlar. Buna matematiksel çözümleme de katıldığında, sır biraz daha derinleşir. "Jesus" sözcüğünü ikiye bölünce ortada sadece "s" harfi

kalır. Bu harf İbranice'de "syn" olarak söylenir. İskoçların, Latince "peccatum" kelimesi yerine kullandıkları "sin", yani günah sözcüğünün söylenişi de bununla aynıdır. Bu da şu anlama gelir: İsa, günahları dünyadan uzaklaştırmıştır.

Bu sersemletici giriş sözcüklerini dinleyenler, özellikle de din bilimciler küçük dillerini yutmuş gibilerdi. Öyle ki, Apollon'un taşa çevirdiği Niobe gibi katılıp kalmışlardı. Benim ne halde olduğumu bilmek istiyorsanız söyleyeyim: Canidia ve Sagana'nın gece törenlerine tanık olan incir ağacı Priapus'a benzeyecektim az daha. Böyle olmakta haklıydım da; çünkü ne Yunan Demosthenes ne de Romalı Cicero konuşma sanatına karşı bunca ağır bir suç işlemiştir. O büyük konuşmacılar, başlangıç sözcüklerinin, asıl konuyla ilgisiz olmasını yanlış bulurlar. Bir domuz çobanı bile her aklına eseni söylese, böyle bir girizgâh yapmaz. Fakat bizim bilgin efendilere sorarsanız, bu, dehalarını gösterir, çünkü yapılan girizgâh, konuşmanın geri kalanıyla ne kadar ilgisiz olursa, dinleyicilerde uyandıracağı merak da o kadar büyük olur.

Sözlerini İncil'den alıntıladıkları bölümlerle süsleyerek, asıl anlatmaları gerekenin bu olduğunu unutup, telaşlı bir yorum getirirler. Konuyu hızla değiştirip, her iki dünyada da bilinmeyen

başka bir dinsel sorunu öne getirip, yetkinliklerinin belgesi sayarlar. İşte bu sırada da, ne kadar burnu büyük olduklarını gösterip: "Saygıdeğer bilginler; kutsal bilginler; melek kanatlı bilginler, karşı çıkılamaz bilginler" benzeri tumturaklı sözlerle dinleyicilerinin kulaklarını okşarlar. Hemen sonra da akıl yürütmelerin her türlüsü, sonuçlar, anlamsız varsayımlar ve daha böylesi skolastik herzelerle ahmak dinleyicilerini bayıltırlar. Bunu oyunculara nal toplattıkları bölüm izler. "Tarihin Aynası" veya "Romalıların Kahramanlıkları" türünden kimi yapıtları ele alıp, öykücükler anlatarak etik ve gizemli yorumlarla beslerler. Bunun sonucu olarak da Horace'nin "İnsan başı da ekleyin..." derken bile hayal edemeyeceği ölçüde bir yaradılış tuhaflığı varederler.

Nereden öğrendilerse; bir konuşmaya dingin bir sesle başlamaları gerektiğini sanırlar. Bunun sonucu olarak da, kendilerinin bile zor bela duyabildiği bir ses tonuyla yola çıkarlar. Söylediklerinin duyulmamasını pek dert etmez ve sık aralarla ünlemler kullanıp duyguları uyandırma gereğine inanır, bu nedenle de, kısık sesle konuşurken bile, seslerini bir anda yükseltip hançerelerini yırtarcasına bağırırlar. Ne zaman haykırarak konuşmaya başladıkları önemli değildir ve dinlerken, şifalı otlar kaynatıp içirme isteğine

kapılırsınız. Hem konuşmaları aktıkça, ortamın ısıtılması gerektiğini de unutmazlar. Önceleri rasgele konuşurken, bir anda, incir çekirdeğini doldurmayacak bir konuda coşkuyla bağırmaya başlarlar. Sözlerine son verme biçimleri o kadar keskindir ki, havasız kaldıklarını düşünürsünüz.

Bu kadar da değil. Konuşma ustalarının esprileri önemsediğini bilir, araya biriki espri de sıkıştırırlar. Bunu da o kadar incelikle ve cuk oturacak biçimde yaparlar ki, lir çalan eşekleri andırırlar. Yerme yoluna başvurdukları da olur, ama öyle katır kutur şeylerdir ki birazcık gıdıklanırsınız, o kadar. Konuşmalarını içten göstermek için kendilerine kaygılı bir hava verdiklerinde alabildiğine sıradanlaşırlar. Doğrusu, panayır hokkabazlarından ayrımı yoktur onların. Hokkabazlar onlardan önde olsa bile, birbirlerine o kadar benzerler ki, hangilerinin öğretmen hangilerinin öğrenci olduklarını anlayamazsınız. Ama bütün bunlara karşın, benim yardımımla, kendilerini dinleyip hayran kalacak birilerini bulmakta zorlanmazlar. Hoş sözleri seven sersem kadınlar ve alsatçılar onları birer Demosthenes ya da Cicero gibi dinlerler. Alsatçılar da kendilerine elverir biçimde yaltaklanıldığında, kirli paralarının önemsiz bir bölümünü dağıtmayı huy edinmişlerdir. Kadınlar da

kocalarıyla olan her sorunlarında hemen rahiplere koşturdukları için saygı görürler.

Bunca sözden sonra, onların bana ne kadar borçlandıklarını sanırım anlamışsınızdır. Boş inanları, komik törenleri, şamatalarıyla, halk üzerinde baskı kurabildiklerinde kendilerini Paulus ya da Antony gibi görürler.

Haydi artık yaptıkları her şey gibi, dindarlıkları da yalan olan bu ikiyüzlü nankörleri bir yana bırakalım. Benim yanımda açıkça yer alıp asilce açık sözlü olan krallar ile buyruklarındaki saray adamlarından söz edelim. Bu adamlarda az da olsa aklıselim duygusu bulunsaydı, yaşamları cehenneme dönerdi. Yıkılmaz bir egemenlik kurmaya niyetli olan birinin omuzlayacağı bütün yükün ayrımında olsalardı, yalan yeminler ve kendi ana babalarını öldürme pahasına kuruldukları tahta talip olacak kimsecikler çıkmazdı. Devlet yönetimi görevini üstlenir üstlenmez, kendi yararlarını bir yana bırakıp, canlarını halka adamaları ve onların iyiliğinden başka her şeyi akıllarından çıkarıp atmaları gerekirdi. Ayrıca, bulup uygulamaya kendilerinin koyduğu yasalardan bir milim sapmamalıdırlar. Buyruklarındaki herkesin her yaptıklarına kefil olmalıdırlar ve bütün gözlerin üzerlerinde olduğunu

unutmamalılar. Onlar için iki yol vardır: ya hal ve tutumlarıyla herkese rehberlik edecek bir yıldız olup, insanlığın geleceğini aydınlatacaklardır ya da ilençleşmiş bir kuyrukluyıldız olarak geride bir uğursuzluklar zinciri bırakacaklarıdır. Sıradan kimselerin hatalarına dikkat edilmez, hatalar silinmez izler bırakmaz. Oysa bulunduğu yer gereği, bir kralın en küçük hatası bile salgın gibi bütün halka bulaşır. Kralların çevreleri sayısız tuzakla doludur: hazlar, serbestlikler, yaltakçılar ve eğlence onlara yollarını şaşırtır ve bunlardan kurtulmak istedikçe daha derin bataklıklara gömülürler, üstlendikleri hiçbir işi yerine getiremezler. Hele onları kuşatan dolaplardan, kinden ya da benzeri diğer şeylerden söz etmesem de olur. Safkan krallar, erk güçleriyle orantılı biçimde en önemsiz hatalarının bile kendilerine neye mal olacağını görmek zorundadır. Özetle, böylesi daha pek çok şeyi bilgece ele alacak olsalardı, hayatlarının tadı tuzu kalmazdı.

Prensleri de dünyanın hırgüründen uzakta tutup, ilahlara uygun bir ömür sürdürmelerini ben sağlarım. Onların olanca kaygısı dertsiz bir hayattır. Kafacıklarının yorulmaması için de, yalnızca güzel sözler söyleyenleri dinlerler. Av partileriyle, cins atlar beslemekle; devlet koltuklarını en yüksek ödemeyi yapanlara peşkeş çekmekle;

halkını her gün biraz daha soyup kendi hazinesini güçlendirecek yeni yollara başvurmakla egemenlik görevlerini yerine getirdiklerine inanır, ettikleri eziyeti aklamalarına yarayacak her çareye yönelirler. Bunu o kadar ileri götürürler ki, buyurduklarının aklını çelmek için yaltaklanabilirler de. Zamanımızın prenslerine bakın bir; yasadan anlamaz; halk düşmanı; kösnü budalası; özgürlükten, bilgiden ve gerçeklerden ödü kopan; memleketinin yararını hiç düşünmeyen; nalıncı keseri gibi kendine yontan birini bulursunuz. Tanımladığım gibi olan birine, bütün erdemleri bulundurduğunun işareti olacak altın bir kolye takıp, başına da herkesten her zaman ve her açıdan üstün olduğunu belirtecek değerli taşlarla süslü bir taç giydirin ve eline de adaleti ve temiz kalpliliği gösteren bir asa tutuşturun, aynı adama son olarak da halka adanmışlığı gösteren mor elbiseler giydirin. İşte bütün bu saydıklarımı kendi hayat biçimiyle karşılaştıran bir prensin kendi kendisinden utanacağından eminim. Üstelik bu giyimleri nedeniyle, art niyetli yergicilerin kendilerini tefe koymasından da korkarlar.

Bu prenslerin buyruğundaki adamlara da bir çift sözüm var: her bakımdan aşağılık ve adi, sersem ve değersizdirler. Neye benzediklerini hiç düşünmeyip hep önde olmak için çabalarlar. Belki

bir açıdan haklarını yememeli onların; takıp takıştırıp morlara sarınarak mutlu olur, ancak bunların simgelediği erdemli olma görevini başkalarına bırakırlar. Krala "yüce efendimiz" demekten; birkaç sözcükle yağcılık etmekten; "majesteleri", "altesleri" ya da "ekselansları" deyip, yüzleri kızarmadan yaltaklanmaktan çok hoşlanırlar. Bu, onlar için saray adamı ve asil olmanın gereğidir çünkü. Saydıklarımın hayatlarına yakından baktığımızda Phaeacianlardan ya da Penelope'nin isteklilerinden ayrımları olmadığını anlarsınız hemen. Bundan sonra anlatacaklarımın neler olduğunu biliyorsunuz. Yataklarından çıkmaları öğleni bulur. Başlarında nöbet tutan yorgun hizmetçileri Aşai Rabbani töreninde okunan ilahileri mırıldanırken, yerlerinden zor bela doğrulur, kahvaltıya geçerler. Bu da bittiğinde öğlen yemeği saati gelmiş olur. Bu da bittiğinde gelsin tavlalar, damalar, fallar, soytarılar, maskaralar, fahişeler, ahmak oyunlar, aptalca şakalar, bir de tıkınıp durmalar... böyle biten bir günün ardından, sıra akşam yemeği ve içkidedir. Bütün gece boyunca da ziftlenmeyi sürdürdüklerinden kuşkunuz olmasın. Böylece koca bir ömrü yok yere elden çıkarmış olur, bundan sıkılmazlar da. Ben onları ne zaman piyasa yaparken görsem, yolumu değiştiririm. Leydiler artları sıra sürüklenen giysi kuyruklarına bakıp

kendilerini dayanılmaz güzellikte sanırlar. Asiller prenslerin yanlarında görünmek için birbirlerini kakıştırır, boyunlarındaki madalyonun ağırlığını düşünüp kasım kasım kasılırken, hem ne denli güçlü olduklarını hem de varsıllıklarını gösterirler.

Papalar, kardinallar, piskoposlar da nicedir prenslerin bu hayat biçimine uygun yaşıyor, fakat aslında onları geçtikleri bile söylenebilir. Üzerlerindeki bembeyaz cüppenin tertemiz bir yaşam işareti olduğunu; başlarındaki iki boynuzlu, tek düğümlü başlığın hem Eski Ahit'i hem de Yeni Ahit'i en mükemmel biçimde ezberlediklerini gösterdiğini; eldivenlerinin, Kutsal Ekmeği kutsamaları için, insan ilişkilerinin lekesinden uzak durup bozulmadan kalmalarını sağladığını; asalarının kendilerine emanet edilmiş sürüyü koruyacakları anlamına geldiğini; haçın ise insancıl zayıflıkları yenmiş olmanın simgesi olduğunu düşünselerdi, acıyla dolacak hayatları neye benzerdi? Kendi keyiflerini düşünüp, sürüyü İsa'ya veya yardımcılarına bırakıp dindaşlarına terk etmek yetebilirdi onlara. Öyleki piskopos kelimesinin emek, ilgi ve sevgi isteyen bir tür denetimcilik olduğu bile çıkardı akıllarından. Sadece birilerinden para bulmaları gerektiğinde ilgisizlikten sıyrılıp denetimcilik görevlerini anımsayıverirler. Kardinalların da akıllarına havarilerin kalıtçıları oldukları, örnek alacakları kimselerin on-

lar oldukları gelseydi, ayrıca ellerinde bulunan malı mülkü nasıl kullandıklarının hesabını verecekleri, bunun için de efendi değil hizmetçi olduklarını anlayabilselerdi durum başka türlü olurdu. Üstlerine başlarına bir baksalardı, kendilerine soracakları şu olurdu: üzerimizdeki cüppenin aklığı, yaşamda da eşsiz bir aklık anlamına gelmez mi? Cüppenin altına giydiğimiz erguvan giysi Tanrı sevgisiyle yandığımızın işareti değil mi? İçine bir devenin bile sığabileceği genişlikte olan ve saygıdeğer pederlerin binek hayvanlarını örttüğü harmaniler, engin Tanrı ve insan sevgimizin herkesi içine alması gerektiğini göstermez mi? Bu sevgi herkes için iyi olmayı, eğitmeyi, özendirmeyi, uyarmayı ve cezalandırmayı, savaşlara hayır deyip, kötü prenslere isyan etmeyi, bütün varlığını İsa'ya inananlar için harcamayı gerektirmez mi? Uzatmadan söyleyeyim, kendilerine bu soruları sorarlarsa, görevlerini hakkıyla yapmaları için, tutkulardan vazgeçip, gözlerini daha yüksek konumlara dikmemeleri gerekir, çünkü bunu yapmazlarsa, gerçek havarilerinki kadar zahmetli bir hayatı göğüslemek zorunda kalırlardı.

Yeryüzünde İsa'nın temsilcileri olan papalar onun öğretişlerini; göze aldığı zorlukları ve yoksulluğu; çektiği çileyi; dünya nimetlerine yüz vermemesini örnek edinselerdi, herkesten daha perişan duruma gelmezler miydi? Papa'nın baba

demek olduğunu; "Kutsal Efendimiz" seslenişinin ağırlığını duysalardı, ağır sorumluluklar üstlenmeyi gerektiren konumlara yerleşmek için her şeylerinden vazgeçerler miydi? Ya da varsayalım böyle bir konuma yükseldiler, konumlarını korumak için kılıç, zehir ve şiddetin her türünü kullanacak korkusuzlukta olurlar mıydı? Azıcık bilge olsalardı nelerini yitireceklerini düşünün bir! Bilgelik dedim ama aslında İsa'nın söylediklerini daha iyi dinleselerdi demek istiyorum. İşte bunu yaptıklarında bütün o paradan puldan; ünden şöhretten; egemenlik ve yengilerden, tahttan ve taçtan; ayrıcalıklardan; günah affetmekten; vergi toplamaktan; binek hayvanlarından; buyruklarındaki hizmetçilerden ve daha pek çok hazdan vazgeçmeleri gerekirdi. Ne kadar büyük talancılar olduklarını artık hesaplayabilirsiniz sanırım. Bunlar yerine uykusuz geceler, perhizler, ağlayıp inlemeler, yalvarışlar, iç çekmeler ve daha böylesi pek çok zorluklar... bitti mi? Bir yığın kâtip, ayırtman, sekreter, katırcı, seyis, banker, kadın tüccarı (daha terbiyesizce şeyler ekleyecektim ama nazik kulaklarınıza zarar vermek istemedim), özetle, Roma Piskoposluğu'na yük olan (onur veren mi demeliyim?) pek çokları aç kalırdı. Ne denli ağır bir yıkım değil mi! Kilisenin yüce prenslerinin gerçek ışığı saçmak için, elde asa yollara düşmeleri ise, bundan da büyük bir yıkım olurdu. Kutlu ba-

baların başına bunun geleceğinden korkmayalım; çünkü onlar, boş zamanları olan Ermiş Paulus ile Petrus'a papalığın iş ve yorgunluklarını bırakır, kendileri için kutsal papalık konumunun çevresini bırakan şanları ve zevkleri alırlar.

Bu kutsal ruhani liderlerimizin en kolay ve şehvetli hayatı yaşamalarını, dertsiz tasasız olmalarını sağlayan benim; mistik, demek istediğim, dramatik giysilerini giyip, bazı küçük törenler düzenleyerek, kendileri için erdem, kutsallık nitelemelerini kuşanıp, dünyaya her türden takdis etme ve kargışı dağıtıp kilisenin çobanı rolüne soyunduklarında, İsa Mesih'in onlardan hoşnut kalacağına inandıran benim. Papaların eskiden olduğu gibi tansıklar göstermesini, o geçmiş modayı yenilemesini mi isterdiniz? Halka rehberlik edip yorulmasını, kutsal kitabı bilmiş bilmiş açıklamasını, başka işi yokmuş gibi dua etmesini, bir kadın ya da düşkün gibi ağlama güçsüzlüğünü göstermesini mi, aç çıplak yaşama adiliğini göstermesini mi istersiniz? En namlı kralların bile, terliğini öpmesine yalnızca büyüklenerek izin veren birinin yenilmesini nasıl istersiniz? Sonunda, kendini sevimsiz bir ölüme rıza göstermesini, katil gibi çarmıha çakmasını nasıl istersiniz? Yapmayın, çok ayıp bu yaptığınız!

Eskilerden bugüne sadece Ermiş Paulus'un kulağa hoş gelen kutsama sözcükleri kalmıştır.

Kaldı ki, takdiste pek pintice davrandıkları da söylenemez. Onların en güçlü silahları yasaklar; törenden atmalar; art arda aforoz etmeler ve ilenmeler; kıyamet günüyle korkutmalar; ölümlülerin ruhlarını cehennemin dibine yollayan müthiş yıldırımlardır. İsa'yı temsil eden kutsal babalarımız, şeytanın ayartmasıyla, Ermiş Peter'in kalıtına saygısız davrananları hemen taşa çevirir. Ermiş Peter İncil'de istediğince "Her şeyden vazgeçip ardın sıra geldik!" desin. Onlar için asıl kalıt araziler, kentler, vergiler ve egemenliktir. Bunları korumak için de silahlanmakta kararsız kalmazlar. Mesih aşkına dört döndüklerini, Kilise'yi havariler gibi savunduklarına inanırlar. Düşman sayıp kanlarını akıttıkları insanlar da yalnızca Hıristiyanlardır. Oysa Kilise'nin en uğursuz düşmanının küstah papalar olduğunu bilmezler. Sessizliği seçip İsa'yı unutturanlar; onu para için hiçe sayanlar; öğretişlerini zorlama yorumlarla bozanlar ve utanmazca yaşamlarıyla onun anısını çiğneyenler de kendileridir.

Üstelik İsa'nın Kilisesi'nin temelinde kan var; bu kanla güçlenip büyüdü diye, her sorunda kılıca davranmaktan geri durmamak gerektiğine inanırlar. Sanki İsa tamamen ortadan kalkmışmış ve topluluğunu kendi yöntemiyle koruyamazmış gibi! Savaş o kadar acımasızca bir

şeydir ki, insanlara değil vahşi hayvanlara uygun ve delicedir, o kadar ki, şairler bile savaşın Ceza Tanrıçalarının elinden çıkma olduğunu söylerler. Aynı zamanda öldürücü bir virüs gibi bütün dünyaya bulaşır. Haktan insaftan da o kadar uzaktır ki savaş, en adi çapulcu sürüleriyle ilerletilir. Bunlardan da garip olan şudur: Savaş, İsa'ya yabancı bir kavramdır, ama onun yolundan gidenler savaşlara bağlanırlar. Bir gözü toprakta olan kocamışların, konu savaş olduğunda hemen ortaya fırladığını; varını yoğunu bu yolda harcadığını; türlü eziyetlere katlandığını; yasayı, barışı, dini yok saydığını; insanlıkla ilintisinin kalmadığını görürüz. Tartışılmaz bir delilik olan savaşları inanmışlık ve kahramanlıkmış gibi yutturmaya çalışan okumuş yaltakçılara da her yerde rastlarız. Kişinin, kardeşini bir kılıç darbesiyle katletmesini anlaşılır bir şey gibi göstermek isterler. Döktükleri kardeş kanını, İsa'nın her Hıristiyanda varolması gerektiğini söylediği Tanrı ve insan sevgisiyle uzlaştırmak için çabalarlar.

Bu görkemler, bu kutsamalar ve törenler konusunda kimi Alman piskoposların öncü olup olmadığı konusunda kuşkuluyum. Ancak alabildiğine devingen davranıp görev alanlar da vardır. Bu düşüncelerini o kadar ilerletmişlerdir ki, savaşçı ruhlarını Tanrı'ya savaş meydanları dı-

şında bir yerde teslim etmenin utançlı ve piskoposlara uygun olmadığına inanırlar. Artları sıra, efendilerinin belirlediği kutsallık kıstaslarına uymak zorunda kalan papazları da sürüklerler. Vergi toplama haklarını korumak için, ellerine geçirdikleri her tür silahla savaşmaları görülesi bir şeydir. Biçare halkı aldatıp kazandıklarının onda birinden fazlasını almak isterler ve kendilerine eski kitaplardan pay kapmaya çalışır nasıl da keskinleştirirler gözlerini! Ama iş, topladıkları vergilerle halka nasıl hizmet etmeleri gerektiğini anlatan bölümlere geldiğinde, körleşir gözleri. Saç tıraşlarının biçimi, bir papazın fani dünyaya has bütün tutkulardan kurtulup salt ahretle ilgilenmek zorunda olduğunu söyler dururlar ama kendileri bunu unutalı çok zaman olmuştur. Geleneğe uymak için birbirinden kuru dualar edip dururken, olanca sorumluluklarını yerine getirdiklerine inanırlar. Ne var ki, ilahlardan herhangi birinin onları duyması, seslerini işitmesi olanaksızdır. Dualarını yüksek sesle etseler bile, sözcükleri o kadar telaşla sıralarlar ki, ne dediklerini kendileri de anlamazlar. Diğer ölümlülerle aralarında bir tek ayrım vardır: konu, kendi çıkarları olunca birer kahramana dönüşür, hukuk konularında uzman kesilir, ancak taşınması gereken yükleri bir başkasının omuzlarına atıverirler.

Sonra da sorumlulukları oradan oraya dönüştürüp durur; prenslerin kimi işleri yardımcılarına devretmesi gibi, dindarlık ve kibirsizliği halka ait şeyler sayarlar. Halk da kendilerinin kiliseyle hiç ilgisi yokmuş, kutsama törenlerinde ettikleri yeminle Kilise'ye bağlanmıyorlarmış gibi, umudunu "din adamı" saydığı kişilere bağlar. Sonra da İsa'ya değil, bu dünyaya bağlı olduklarını göstermek istercesine, kendilerini seküler diye tanımlayan papazlar da topu kiliseye bağlı görevleri olan papazlara atar. Top oradan keşişlere gider, az tutucu keşişler aldıkları topu çok tutucu keşişlere atar, onlardan "Mendicant'lara" giden topun yolu "Carthusia" okuluna uğrar. Onlar ise, öyle gözden gönülden uzak bir yerdedirler ki, olanı biteni kimseler görmez. Yine böylece papalar da konumlarının para kaynaklarını toparlama işine o kadar kapılmışlardır ki havari işi sorumluluklarını piskoposlara; piskoposlar kiliselerin başındaki papazlara; papazlar yardımcılarına; yardımcılar sadaka dilenen keşişlere yükler; onlar da koyun çobanlığını koyun kırkmakta yetkinleşmiş kimselere bırakırlar. Söylediklerimi yanlış anlamayın, papazların hayat ayrıntılarıyla ilgilenmiyorum. Kendimi överken, başkalarını eleştirir gibi görünmeye de niyetim yok. Ayrıca, kötü prensleri överken, iyileri suçladığım da

düşünülmesin. Bütün bunlara değinme amacım, ölümlülerin bana adanmayıp, iyiliklerimden yararlanmadıkça mutluluğa eremeyeceklerini kanıtlamaktır. Yazgı belirleyici Nemesis'in de saflarımda yer tutmasını anlamlı bulmuyor musunuz? Bilgelerin en zalim düşmanıdır o ve delileri uykularında olsun bulup yardım elini uzatır. Atina'nın şanslı komutanlarından olan Timotheus'tan ve şu deyişlerden "başı giyimli doğmuş", "masumlar için dolu eller" söz edildiğini duymuşsunuzdur. Bunlar ancak delilere uygun şeylerdir. Şu sözler de bilgeler için söylenmiştir: "yalnız adam, düşüp ölmek için taş arar", "kötü yıldızın altında doğmuş", "Toulous'un kayıp altınlarını bulmuş..." Bu kadarı sanırım yeter. Dostum Erasmus'un yazdıklarından kopya çektiğimi düşünmeyin.

Asıl konumuza dönersek; yazgı "ok yaydan çıktı!" sözünü rehber edinen sağduyusuz ve cesur kimselerle birliktedir. Bilgelik kişiyi güçsüzleştirip korkaklaştırır. Öyleki, er geç perperişan olduklarını; boş verildiklerini; küçümsenip aşağılandıklarını görürsünüz. Ama deliler böyle midir? Onlar varsıl bir yaşam sürdürüp devletlerin başına geçer, bütün mutlulukları yaşarlar. Her hangi biri kendini prenslere sevimli göstererek mutlu oluyorsa ve ilahlara uygun ömürler süren ahbaplarımla

vakit geçirmek istiyorsa.. bilgeliğin diğer kimselerin kinine hedef olmak dışında işlevi olmadığını görecektir. Bolca paraya kavuşmak isteyen biri, rehber olarak bilgeliği seçerse pazarlık edebilir mi? Hırsızlık ya da şarlatanlık gibi bilge harcı kuşkuları olunca yalan yere yemin edemez; ettiğinde kimselerin yüzüne bakamaz. Konu, dinsel derecelere, paraya kavuşmak olunca, bir eşek veya inek bile onlardan hızlı yol alır. Arzunuz zevkleri ele geçirmekse, bu uğraşıda önemli bir rolü olan kadınların bütün benlikleriyle delilerin yanında olduğunu aklınızdan çıkarmayın; onlar bilge bir erkek gördüklerinde cin çarpmış gibi ürperirler.

Hayatlarında az da olsa neşe ve eğlence olmasını isteyenlerin yapacakları ilk şey, kapılarını bilgelere kapatmaktır. Bilgelerin adları her zaman, akla eğlencelerden sonra gelmelidir. Uzatmayayım, papaya, hâkime ya da memura gidin; dostunuza, düşmanınıza gidin, paranız olmadan hiçbir şey elde edemediğinizi görürsünüz. Bilgelerin parayla işi olmadığı için, onları görenin kaldırım değiştirmesini olağan karşılamak gerek. Benimse herhangi bir kriter ya dı ölçüm yok. Kendimi ne kadar övsem yetmez, ancak sözlerimi de bitirmeliyim. Ama bundan önce, büyük pek çok yazarın da yazı ve tavırlarıyla yanımda yer aldıklarına değineceğim kısaca. Bütün yapıp

ettiği kendini övmek olan biri gibi ele alınmaya, kanıtta yoksun olduğum için, hukukçularca suçlanmaya da niyetim yok! Ama çözümü kolay bir sorun bu! Sözlerimi güçlendirmeye yetecek kadar alıntı bulabilirim.

Bu işe doğruluğunu herkesin teslim ettiği özdeyişlerden biriyle başlayayım; "bir şeyin olmadığı yerde, o şey varmış gibi yapmak en doğrusudur." Çocuklara bebekliklerinden başlayarak "gerekirse deli olabilmek, bilgeliklerin en yücesidir" diye öğütlemek de isabetlidir. Bilgeler çünkü deliliğin salt kandırıcı görünüm ve gücünün de bu kadar övülesi olduğunu kabul eder. Öyleyse deliliğin kendisinin ne eşsiz bir iyilik olduğuna siz karar verin. Epikürcü sürüsünden olan besili bir domuz "delilik ile veliliği birbirine karıştırmaktan söz eder içtenlikle. Ama çevreni bunun anlıksal olmasıyla sınırlıdır. Aynı domuz başka bir yerde de: "arada bir saçmalamak iyidir!" deyip deliliği seçer: "bilge olup ağzı öfkeyle köpürmektense, zırcahil olup delice yaşamak daha seçilesidir." Homeros'da geçen Telemachus, şairlerin her yaptığına hayran olması bir yana, "aptallıkla" damgalanmaktan kurtaramaz. Oyun yazıcıları da bu damgayı matah bir şeymiş gibi, çocuklara ve gençlere uygun bulurlar. İlyada adlı o olağanüstü güzel kitabında da halkların yöne-

timine geçen deli krallardır! Cicero'nun beğeni sözleri de bu doğrultuda söylenmiştir: "dünya delilerle dolu" Çünkü herkesin bildiği şudur: bir bağış yaygınlaştıkça değerlenir.

Yine de değindiğim yetkeler Hıristiyanlar nazarında pek de saygın olmadığından, kutsal metinlerden seçilme kanıtlar getirmem istenebilir. Bilgelerin örneğini izleyerek, kendim de bir dayanak noktası bulmalıyım. Öncelikle güçlerini yanımda görmek istediğim din bilimcilerinin iznini isteyeceğim. Alabildiğine zorlu bir uğraş için kollarımızı sıvayacağımızı unutmayıp, Helicon Dağı'nda yerleşik Perileri de imdada çağırabilirdik. Ne var ki, ilgilenmedikleri bir sorun için bunca yol tepmelerini istemeyi yanlış buluyorum. Bunun için de, din bilim gibi sarp bir keçiyoluna vurmuşken, Scotus'un kirpiden daha dikenli ruhunu çağırmam daha doğru. Kim bilir, bir anlığına da olsa, varı yoğu olan Sorbonne'unu bırakıp medet çağrımı yanıtlar, sonra da yerin dibine gidebilir. Benim tek dileğim yüzümü değiştirip din bilimci gibi görünebilmek. Ancak şunu da biliyorum: din bilimcilerden alıntıladığım bölümleri çoğaltırsam, hırsız sanıp, efendilerinin kitaplarını gizlice talan etmekle suçlayabilirler beni. Ancak onlarla olan uzun süreli dostluk düzeyimi düşünürseniz, yazdıklarından yararlandığımı görmeniz

olağandır. İncir ağacı Priapus bile efendisine kulak vermelerinin sonunda Yunanca birkaç sözcük bellemiştir. Lucian'ın horozu da insanlarla birlikte vakit geçirdiği için, söylenenleri anlar kolaylıkla. Eh, artık yeterince güçlü dayanaklar bulduğumu gördünüz, yolumuzu esenlikle sürdürebiliriz. Ecclesties kitabının ilk bölümünde şöyle der: "Delileri sayamazsınız." Toplamdaki belirsizlikte bunun bütün insanları kapsamadığını görürüz. Ama ben bu toplamın kapsamadığı sınırlı sayıda kimseyi gören olup olmadığını bilmiyorum. Jeremiah onuncu bölümde söyledikleri çok açıktır: "Herkesi delirten şey, kendi bilgeliğidir." Ona göre bilgelik yalnızca Tanrı'ya uygundur. Herkesin payına düşer delilik. Bu sözlerden hemen önce de "kişi, bilge olmakla övünmemelidir." Azizim Jeremiah bunu neden istemiyorsun? Yanıtlayayım: insanda bilgelik bulunmamasından işte! Ecclesties'e tekrar dönersek: insan türünün kendini beğenmişliğinin anlamsız olduğuna ilişkin vurgusu, kişi hayatının deliliğin kaynaklık ettiği bir düşten oluştuğu anlamına gelmez mi? Bu yolla da, sıklıkla andığım Cicero'nun şu sözü "dünya delilerle dolu" demesini güçlendirir. Büyük Bilge Ecclesties de "deli ay gibi değişir; ama bilge güneşe benzeyip hep aynı kalır" deyişi de, deliliğin bütün ölümlülere özgü bir şey olduğunu; bilgeliğin ancak ve

ancak Tanrı'ya özgeliğini gösterir. Bu sözde, ay, insan doğası, güneş ise ışık kaynağı olan Tanrı'yı imler. İncil'de İsa da onaylar bunu: salt Tanrı iyi olabilir, der. Bu durumda Stoacıların sandığı gibi iyilik ile bilgelik birbirinden ayrılamayacağına, bilge olmayanların deli olduğu doğruysa, bütün insanlar delidir. Hazreti Süleyman da Tevrat on beşinci bölümde "delilik, deli için sevinç kaynağıdır" der. Bu sözler, delilerin ve deliliğin olmadığı bir yaşamın keyifsiz olacağını gösterir. Kitabın sonraki bölümlerinde de böyle sözler vardır: "bilgilendiğiniz kadar, üzülür, öğrendikleriniz kadar mutsuz olursunuz." Bu görüş, yedinci bölümde de işlenir: "bilge kederle, deli neşeyle doludur." Benim söylediklerimi anlamadan, bilgeliğinin tamamlanamayacağını düşünmesinin nedeni de budur. İnanmanız için bir kanıt daha göstereyim mi? Şu sözler birinci bölümde yer alan kendi sözleridir: ömrümü bir tek bilgiye ya da bilgeliğe değil, deliliğe de ada dım. Delilik sözünün tümcenin sonunda olduğuna da ayrıca dikkat buyurun. Kilise'de rütbece önde olan, İncil'de yazılana da uygun biçimde, önde yürür. Bu, İncil'in öğretilerine de uyar. Ecclesties, kimin yazdığına bakmadan, kırk dördüncü bölümde, deliliğe övgüler dizer. Tanıtımızı, vereceğiniz doğrulayıcı yanıtlarla ilerletene dek, onun sözlerini aktarmayacağız.

Biliyorsunuz, aynı şeyi Platon'un diyaloglarında Sokrates ile tartışanlar da yapar.

Size bir şey soracağım: az bulunur ve pahalı şeyleri mi, her yerde bulunur ve ucuz şeyleri mi saklamalıyız? Verilecek bir yanıtınız yok mu? Duymak istemeseniz bile, Grek atasözlerinden biri yanıtlayacaktır bunu: "herkesin testisi kapısının yanındadır." Karşı çıkmamanız için de, bu sözlerin, en büyük eğitici pirlerden olan Aristoteles'in olduğunu söyleyeceğim. Ziynet eşyalarını kapı eşiğine bırakacak kadar budala biri olabilir mi dünyada? Sanmıyorum. O şeyler evinizin en gizli yerlerinde ve kilit altındayken, diğer eşyayı açıkta tutarsınız. Bu durumda, değerli olan kilit altında, değersiz olan açıktaysa; bilgeliğin kilit altında tutulmasını isteyen Ecclesties, deliliğin saklanmaya değer bir şey olduğunu kabul etmiş olmaz mı? Şunlar da kendi sözleri: "deliliğini saklayan, bilgeliğini saklayandan değerlidir." Kutsal kitaplar, bilgelerin kendilerine kimseleri akran bulmadığını ama delilerin kibirsiz olduğunu yazar. Çünkü Ecclesties'in onuncu bölümde yazdıklarını başka türlü yorumlamak imkânsızdır: "sokaktaki deli, sokaktaki herkesi deli sanır." Herkesi kendisine eşit bulmaktan, kendi değerlerini herkesle bölüşmekten daha sağlam bir kibirsizlik kanıtı olabilir mi? Hazreti

Süleyman, otuzuncu bölümde, bilge olarak anıldığı için utandığını şöyle ifade eder: "en deli insan benim." Putataparlara vazeden Ermiş Paulus da yazdığı mektupta deliliği kabullenir: "sizinle bir deli olarak konuşuyorum, ancak bundan da fazla bir şeyim" dediğinde, deliliği de gerilerde bırakmanın kınanamayacağını belirtir.

Sözlerimin tam da burasında, aklına kargaların gözlerini oymayı koyan, başka bir deyişle, zamanımız din bilimcilerinin çevrenlerini daraltan bilmişlerin bağırtılarını duyuyorum. Değindiğim öbeklenişte aziz dostum Erasmus birinciliği değilse bile, ikinciliği kesinlikle hak eden isimlerdendir. Ona sürekli övgüler dizmemin nedeni de bu. Benim delice göndermelerimi, bundan başka bir şey beklemediklerini de söylediklerini duyar gibiyim. İşin doğrusu, havarinin o sözleri söyleme amacı anlaşılandan farklıdır. Onun anlatmak istediği herkesten daha de'i olduğu değildi. "Onlar da, benim gibi, Mesih'in havai iteridir" dediğinde kendini diğer havarilerle eş tuttuğunu anlatmak ister. Bununla birlikte, İncil'i diğerlerinden daha iyi bildiğini göstermek için "ben onlardan daha çok havariyim" der. Onun asıl düşündüğü, üstünlüğünü gösterirken bencil ve kırıcı olmamaktır. Sözlerinin katılığını "bir deli olarak konuşuyorum" diyerek giderir;

delilerin de her düşündüklerini açıklama hakkı vardır ve bu bir suç değildir.

Ermiş Paulus'un bu sözleri söyleme amacının ne olduğunu tartışmayı o çokbilmişlere bırakıyorum. Ben yağ tulumuna ben zeyen birer sersem olmalarına karşın, toz kondurulmayan o dinbilimcilerin yolunda olacağım. Zeus tanığım olsun ki, zamanımızın bilgeleri Latince, Yunanca ve İbranice uzmanı o bilmişlerin gerçek sandıklarını kabul etmektense, yağ tulumunu andıran dinbilimcilerle birlikte aldanmayı yeğlerler. Yunanca bilgileri iyi düzeyde olan o bilmişler bir papağandan daha değerli olamaz. Grekçe'deki "lir çalan eşek" deyişini kullanıp eğlenmeye kalkışacaklarından korktuğu için, adını söylemeyeceğim ünlü bir dinbilimci bu bölümü yetkince yorumlamıştır. "Bir deli olarak konuşuyorum" sözlerini kılavuzları yapıp, bambaşka bir konuya geçer. Bu da öyle zor bir iştir ki, üstesinden ancak diyalektiği çatlatarak gelinebilir. Havarinin sözlerini kimsenin aklına gelmeyecek biçimde çözümleyerek apayrı bir yorum getirir. Virgülünü değiştirmeden buraya alıyorum: "bir deli olarak konuşuyorum; kendimi yalancı havarilerle eş düzeye düşürmeme bakıp deli olduğuma karar veriyorsanız, kendimi onlardan yukarıda gösterip, nazarınızda deliden de fazlası olmaya cüret ediyorum." Fakat yorumu

böyle olan bilmiş, hemen sonra kendi söylediğini de unutup, başka bir dala konar.

Tanıtlarımı yalnızca bir örnekle savunmayacağım, çünkü din bilimcilerin gökyüzünü, kutsal metinleri canları istediğince çekiştirmeleri olağan bulunmalıdır. Deriyi biçimlendirmek için çekeleyen sepiciler yanşamaz onlarla. Ermiş Paulus'un yazdıklarına göre, kutsal metinlerin kimi sözlerinin birbirine uymadığı görülebilir. Fakat "beş dilde uzman olan" Ermiş Jeremiah'ı dinlersek, kutsal metinler yapısal anlamda çelişki barındırmaz. Ermiş Paulus Atina'daki sunaklardan birinde, eski dönemlerden kalma bir yazıt bulmuş ve Hıristiyan inancını destekleyen bir tanıt olarak kullanmak istemiş, hedeflediğine uygun olmayan bütün kelimeleri atlayıp son iki kelimeyi seçmiştir. Bununla da kalmayıp "Ignoto deo" kelimelerinin anlamını da bozup "bilinmeyen Tanrı'ya" biçiminde yorumlamıştır. Yazıtın aslı şöyledir: "Asya'nın, Avrupa'nın ve Afrika'nın ilahlarına; meçhul yabancı ilahlara..." Ermiş Paulus'un bu yaptığının zamanımız din bilimcilerinin çocuklarına da örnek olduğuna inanıyorum. Diledikleri sözcüğü kafalarına göre yorumlayabilirler. Aralıksızca sıralayıp durdukları kelimelerin birbiriyle ilgisiz olması ya da tutmazlığı sorun değildir. Din bilimciler bu işi zerrece sorumluluk duymadan yapar, hukukçuları çatlatırlar.

Grek atasözünden dolayı adını anmak istemediğim bilgemizin, Ermiş Luke'un bazı sözlerine yüklediği anlam, bu konuda ne kadar ölçüsüz olduklarını koyar ortaya. O sözlerin yorumu, İsa'nın ruhuyla öyle ilgisizdir ki, birbirlerine tabandan tavana karşıttır. Sadık bütün hizmetçilerin bir tehlike anında, olabildiğince yardım etmek için efendilerinin çevresinde toplandıkları bir zamanda, Mesih inananlarını diğerlerinin yardımından vazgeçirmek için, yola düştüklerinde onlara ayaklarını taşlardan ve dikenlerden koruması amacıyla pabuç, acıktıklarında yemeleri için azık ya da para vermemesine karşın, eksik bir şeyleri olup olmadığını sormuş; havariler gereken her şeyimiz var, diye yanıtladıklarında, İsa "küçük ya da büyük bir çıkını olan buraya bıraksın, kılıçsız olan kaftanını veya gömleğini satıp kılıç alsın." Onun olanca öğretişleri iyilik, sabır ve arınma temelli olduğuna göre, bu bölümün anlamı herkes için bilinirdir. İsa havarilerini bütünüyle silahsızlandırmış, yalnızca pabuçlarından, azıklarından değil, kaftanlarından da kurtulmalarını istemiştir. Bu yolla, yalın yürek yalın kılıçla İncil'in buyurduğu görevleri tamamlayabileceklerdir. Fakat ellerindeki kılıç hırsız ya da katil harcı değildir. İnsan yüreğinin en derinlerine işleyen ve bir tek çizikle bütün tutkuları öl-

dürüp yalnızca inancın var kalmasına izin veren kılıçlardandır. Değindiğimiz namlı din bilimcinin bunu nasıl bozduğu görülesidir. Ona göre kılıç karşı koyma hakkı, çıkın da yetecek erzaktır. Aynı din bilimciye göre İsa havarilerinin görkemli görünmediğini fark edince fikir değiştirip, söylediklerine pişman olmuştur. Ama havarilere hedef olacakları aşağılamalara, acılara katlanırlarsa, Tanrı'nın iyiliklerine erecekleri müjdesini veren de aynı Mesih değil midir? İsa havarilerin kendilerine edilen kötülüğe karşı çıkmalarını yasaklamıştır, çünkü her zaman ödüllendirilen yalnızca uysallıktır; hırçınlık değil. Havarilerin bir serçe kadar saf, zambak kadar ak olmalarını isteyen Mesih'in onları pusatsız gördüğünde giysilerini satıp kılıç satın almalarını istemesi ve silahsız gitmelerindense, çıplak gitmelerini yeğlemesi olası mıdır? Din bilimcimiz "kılıç" sözcüğünü şiddete direnme olarak görüp, "çıkını" ise kimi gereksinimlerini karşılayacak somut şey olarak görür. İsa'nın aklından geçenleri böylece yorumladıktan sonra, havarileri mızrakkılıç, ok ve yayla silahlandırması ve onlara çarmıha gerilişi anlatmaları için yola böylece çıkarması olağandır. Konakladıkları hanı aç açına terk edip gitmemeleri için, çıkınlarını ve para keselerini tıka basa doldurduğu savında bulunur. Fakat olanı

biteni böyle yorumlarken, İsa kılıçlanmalarını buyursa da, hemen ardından kılıçların kınlarında kalmasını emrettiğini unutur. Mesih İsa'nın buyruklarına harfiyen uyan havarilerin düşman saldırılarına kılıç ve kalkanla karşı durdukları işitilmiş midir? Kaldı ki havariler, o isteseydi, bunu da seve seve yaparlardı.

Duyduğum saygıdan dolayı adını burada anmayacağım başka bir din bilimci (Grek atasözü ona uygulanamaz), bir gün Habauk'un çadırlar hakkında söylediği "Midian'daki çadırlar utanacaklardır" sözcüklerinin, derisi canlı canlı soyulmuş Ermiş Bartolemeus'un derisi olarak anlaşılması gerektiğini belirtiyor.

Şimdi de, tanık olduğum başka bir olayı anlatayım: kutsal kaynaklarda, dinden sapmışların konuşularak yola getirilmesi yerine yakılmasını buyuran bir bölüm olup olmadığı soruldu.

Din bilimci olduğu kendini beğenmişliğinden anlaşılan somurtkan bir ihtiyar soruyu hışımla: "Ermiş Paulus, böyleleri ikinci uyarıdan sonra topluluktan atılmalıdır" der diye yanıtladı. İhtiyar, bu sözcükleri bağıra bağıra defalarca söyledi. Oradakiler neler olduğunu anlamaya çalışıyordu daha. Tartışmaların sonunda, yoldan çıkmışların topluluktan atılması gereğine varıldı. Latince atılma karşılığı olan "devita" sözcüğü,

hayat anlamına gelen "vita" sözcüğünden türetilmişti. Hazır bulunanların birkaçı buna güler gibi oldu fakat çoğunluk bu yollu bir açıklamayı dinbilime uygun buldu. Fakat içlerinden birkaç kişi "Tenedoslu uzmanın" yorumunu onaylamamaya cüret etti. Dediğimdedik yetkeci ise, konuşmasını şöyle sürdürdü: "dikkatinizi çekerim! Kutsal Kitap kötüyü (maleficus) yaşatmayın" diye yazar. "Yoldan çıkmışların hepsi kötü olduğuna göre..." Dinleyenleri bu kez büyüleyip yanına almayı başarmıştı. Bu yasanın salt "büyücü, sihirbaz ve tılsımcılara" uygulanabileceği gelmemiştir kimsenin aklına. Oysa İbranilerin (mekaschephim) dedikleri onlardır. Bu da dilimize "malefici" olarak çevrilir. Yoksa, zina suçu işleyenler ve içkicileri de büyücülerle birlikte yakmak gerekir diyen kimse çıkmadı.

Fakat ben ne deliyim ki Khrysippos'la Didymos'un hayatları boyunca yazdıklarından daha çok cildi dolduracak kadarını anlatıp duruyorum! Oysa dikkatinizi çekmek istediğim şuydu: ermiş olarak anılan bu din bilimcilere yorumlama özgürlüğünü anımsatmak. Bu nedenle de "aptal bir dinbilimci" kimliğiyle bulunduğum yerli yersiz göndermeleri anlayışla karşılamanızı istiyorum. Ermiş Paulus'un sözleriyle sürdürürsek, kendisi hakkında "Delilere anlayışla yaklaşı-

yorsanız, beni de deli olarak kabul edin" demiş, başka bir yerde de: "Tanrı'nın ağzıyla değil; bir deli olarak konuşuyorum" deyip, "biz İsa'nın yoluna deliyiz" diye eklemiştir. Önemli bir yetke olarak deliliği bu sözlerle onurlandırmış, vazgeçilmez bir gereksinim ve eşsiz bir iyilik olarak savunmuştur: "Aranızdan kendini bilge sanan varsa, ilk yapacağı şey, deliliği kabul etmektir." Ermiş Luke'un anlatımıyla, İsa Emmaus'a giden iki öğrencisini deli diye övmüştür. Bunlardan da şaşırtıcı olan ise, Ermiş Paulus'un deliliği Tanrı'ya uygun bulmasıdır: "Tanrı'nın deliliği, insanların deliliğinden daha bilgecedir." Fakat size bunca tanıklığı anlatarak neden yorulayım? Mesih Mezmurlar'da, babasına açık açık "Benim deliliğimi bilirsin" demedi mi? Doğru bir akıl yürütmeyle gidersek, gördüğümüz, Tanrı'nın delileri sevdiği olur. Kanımca, Tanrısal saray, dünya prenslerinin sarayına epeyce benzer. Bildiğiniz gibi, kral saraylarında bilisizleri ve aptalları, zeki ve önlemli kimselere yeğlerler. Çünkü ikincilere kuşkulu ve tehlikeli gözüyle bakarlar. Julius Caesar da Brutus ve Cassius'tan korkarken, içkici Antony'den korkmamıştır. Neron'un Seneca'ya katlanamadığını, Tyrannos Dionysios'un da kısa sürede Platon'a dayanamaz olduklarını görürüz. Saydıklarımın her ikisinin

de çevrelerinde sersemler ve aptallar vardır. İsa da aynı biçimde, aklından emin bilgeleri hoş karşılamamış; kınamıştır. Buna dayanak olarak Ermiş Paulus'un sözlerini gösterebilirim: "Tanrı seçimini delilerden yana kullanır" diyerek "O, dünyayı delilikle kurtarmayı seçmiştir" diye sürdürmüştür. Çünkü bu, akıl ve bilgelikle olacak şey değildi. Tanrı'nın bizzat kendisi de elçisinin sözleriyle bunu açık açık söylemiştir: "Bilgelerin bilgeliğini yok edeceğim; uzgörüşü reddedeceğim..." İsa başka bir yerde de kurtuluşun sırrını bilgelerden saklayıp küçük çocuklara, yani bir tür delilere açıklamaktan duyduğu mutluluğu gösterir. Grekçe'deki çocuk sözcüğü deli anlamına gelir ki, karşıtı bilgeliktir. Kutsal Kitap'ta İsa'nın Ferisiler ile din yorumcularına duyduğu öfkeyi, bilisiz halka gösterdiği korumayı işleyen bölümlerle sıkça karşılaşılır. "Din yorumcuları ve Ferisiler, vay halinize!" sözleriyle, "Bilge olanların vay haline!" sözleri bir değil midir?

Kurtarıcı İsa'nın yalınlığa duyduğu sevgi, seçtiği hayvanlarda da belli eder kendini. Dünya yüzünde yaşayan pek çok hayvan türü arasında, doğaları tilkinin kurnazlığına en uzak hayvanları seçmiştir. O, en vahşi hayvan olan aslanı, böğrünü döve döve uysallaştırıp binebilirdi. Kudüs'e gösterişle girişinde kendisini taşıma onurunu

bir merkebe bağışlamıştır. Kutsal Ruh, dünya yüzüne kartal ya da çaylak değil, kumru olarak inmiştir. İncil'in pek çok bölümünde cerenler, taylar ve kuzular sevgiyle anılır. İsa Mesih sonsuz yaşam bağışlayacağı insanlara koyun diye sesleniyor ki, koyunlar aptal hayvanlar olarak bilinirler. Aristoteles'e göre bu söz, Greklerde aşağılama amacıyla kullanılır, kalın kafalılara ve aptallara uygun bulunurdu. Buna karşın İsa kendisinin yine de koyun çobanı olduğunu söylemekle kalmayıp, kendisine kuzu denilmesinden hoşlanmıştır. Ermiş Hannah da, bundan olmalı, halka şu sözlerle bildiriyor onu: "İşte Allah'ın kuzusu..." Apokalips de Tanrısal kurtarıcıyı kuzu biçiminde gösteriyor.

Bunca tanıklık birleşince, en kutlularını dışarıda bırakmadan, bütün insanların deli oldukları kanıtlanmaz mı? Mesih'in kendisi, Baba'nın bilgeliğini taşımasına karşın, insanların deliliğini sağaltmak için kendisinin de bir tür deli olduğunu söyleyip, insan doğasıyla birleşmiş ve insan olmuş, günahlıların bağışlanması için, günahı yüklenmekte kararsız kalmamıştır. Günahı ortadan kaldırmak için tek çare olarak da çarmıh deliliğini görmüş, basit ve bilisiz havarilerine sürekli deliliği vazetmiş, bilgelikten uzak durmalarını istemiş, onlara örnek olarak çocukları, zambak-

ları, hardalı ve küçük serçeleri vermiştir. Verdiği bu örneklerin ortak yanı içgüdüleriyle yaşayan; kaygısız ve rahat varlıklar olmasıdır. O, havarilerinden, yöneticilerden gelecek suçlamaları yanıtlama konusunda kaygılanmamalarını istemiştir. Çünkü zamanın ve mevsimlerin bilgisine ermeye çalışmak boşunadır ve kendi zekâlarına değil, İsa'ya güvenmeleri gerekir. Evrenin yaratıcısı Tanrı'nın insana bilgi ağacının meyvesini yasaklamasının da nedeni budur, bilgi insanın mutluluğunu ağılar çünkü. Ermiş Paulus, açıkça, bilginin insanda kendini beğenmişliğe ve kötülüğe neden olacağını söylemiş, keza Lucifer'in oturduğu dağı Bilgi Dağı olarak yorumlayan Ermiş Bernard da aynı konuya değinmiştir.

Deliliğin gökte anlayışla karşılandığına ilişkin yıkılmaz bir kanıt daha vereyim: Delilerin her günahı bağışlanırken, bilgelerin ki bağışlanmaz. İnsanlar bağışlanma dilediğinde, günah işlediklerinin ayrımında olsalar bile, gerekçe olarak deliliği sürerler öne. Aklımda yanlış kalmadıysa Eski Ahit'in dördüncü kitabında Aaron karısının affedilmesi için şöyle seslenir Tanrı'ya: "Yalvarırım Tanrım, delice işlediğimiz bu günahımızı bağışla!" Saul yanlışını ayrımsayınca, Davut'un kendisini affetmesi için aynı sözleri kullanır: "Delice davrandığım belli." Davut da Tanrı'nın öfkesinden

kurtulmaya çalışır: "Tanrım, yaptığım deliceydi, beni bağışla..." İsa'nın kendisini çarmıha gerenler için dua etmesi de dikkat çekicidir: "Baba, bağışla onları!" deyip, neden olarak bilisizliklerini gösterir: "Ne yaptıklarını bilmiyorlar..." Ermiş Paulus'un, Ermiş Timothy'e yolladığı mektupta da aynı bakış vardır: "Tanrı bana acıdı; inançsızlığımın kaynağı cehaletimdi çünkü... art niyetli olmadan bilisizce davranmak delilik değil midir?" Ermiş Paulus bu sözleriyle deliliği gerekçe olarak sunmasaydı, bağışlanmayacağını da açıklamış oluyor. Mezmurlar Kitabı'nın sevgili yazarını da unutmayayım: "Gençlik günahlarımı ve bilgisizliklerimi görmezden gel!" diye çlua ederken, bizim adımıza da konuşmuyor mu? Gerekçe olarak bildirdiği gençlik yakın arkadaşım olur ve bilgisizlikler derken de deliliğin olanca gücünü görmemizi sağlar.

Daha sayamayacağım kadar örnek var. Ancak özetlersem, Hıristiyanlık da bir tür deliliğe benzer ve bilgeliğin karşıtıdır. İşte kanıtı: dinsel ve kutsal şeyler yalnızca çocuk ve yaşlıları; kadınlar ve ahmakları çeker. Aşai Rabbani törenlerinde onlara en ön sıralarda rastlarsınız, çünkü içgüdüleri bunu gerektirir. Sonra, ilk Hıristiyanlığın kurucuları yalınlıktan yanadır ve bilgili olmaya katlanamazlar. Ayrıca, Hıristiyan inancıyla

dört dönenler, delilikte herkese nal toplatıp, ortalığa para saçar, aşağılamaları duymamazlıktan gelir; kandırılır; eş dost ayrımı yapmaz; her tür zevkten yoksun kalır; perhiz yapar; uykusuz gecelerini gözyaşlarıyla geçirir; çalışır uğraşır; hakarete uğrar; dünyadan el etek çekip ölmek isterler. Uzatmadan söylersem, ruhları bedenlerinden ayrılalı uzun zaman olmuş gibi, insanca duyguların hiçbirini yaşamazlar. Söyleyin, delilik değilse nedir bu? Havarilerin henüz şarap içmiş gibi sarhoş sanılmalarına ve Bilge Festus'un Ermiş Paulus'u delilikle suçlamasını olağan karşılamalı. Akıl yürütmelerimi sürdüreyim. Hıristiyanların sayısız çileyi göze alarak vardıkları mutluluk da bir tür deliliktir. Buna alınsanız da böyledir bu. Çünkü Hıristiyanlar ruhsal inançları sonucu, Platoncular ile aynı yerde buluşurlar. Bedenin ruhu zincirleyip tutsak aldığına, körelttiğine inanırlar. Hayat çamuruna batmış beden, ruhun gerçeği görüp yararlanmasına izin vermez. Platon bu yüzden, felsefeyi ölümün ön çalışması olarak görür, çünkü felsefe de ölüm gibi, zihnin somut ve bedensel kabuklardan sıyrılmasına el verir. Zihin, bedensel organları aksamasız yönettiği sürece akıllı ve sağlıklı bulunur. Fakat zihin, cezaevinden firar etmeye hazırlanır gibi, zincirini kırıp özgürleşmek istediğinde, delirdiği

söylenir. Bu durum sayrılık ya da organik bozulmayla yaşandığında, delilik olarak tanımlanması kabul edilir. Ancak bu olduğunda da, delirenlerin geleceği görebildiğine, önceden bilmedikleri dil ve bilimleri öğrenebildiğine ve karakterleriyle kutsal bir kudret gösterebildiklerine tanık oluruz. Bu sonuca neden olan da zihnin, bedenin tutsaklığından kurtulup asıl gücünü göstermeye başlamasıdır. Ecel döşeğindeki kimselerin de Tanrısal bir güçle konuşmalarının nedeni budur. Deliliğin inanmışlık heyecanıyla yaşanan biçimi diğer biçimlerden biraz ayrımlı olsa bile, aralarındaki farkı anlayan çıkmaz. Yaşam biçimlerini insanın genel eğilimlerinden ayıranların sayısı sınırlı olduğu için, farkı fark etmek zorlaşır.

Platon'un mağara destanından farkı olmayan bir olgu var önümüzde. Mağarada zincire vurulmuş insanlar hayran bakışlarla gölgelere bakarlar. Mağaradan firar etmeyi başaran biri, dışarısını görünce, dönüp içeridekileri uyarır. Varlıkların gölgelerini değil, kendilerini gördüğünü, onlarınsa dünyada gölgelerden başka bir şey olmadığını sanmakla yanıldıklarını söyler. Dışarıdaki gerçeği gören, delilikleri yüzünden bu aldanışı yaşayan içeridekiler için üzülür. Arkadaşları ise, ona gülüp, delilikle suçlayarak aralarından atarlar. Bunun gibi, pek çok insan da

yalnızca görünür şeylerle ilgilenip, bundan başka bir şey olmadığına inanır. Sofular ise bunun tersine, görünür olanı aşağılar, ilgilerini görünmez olana yöneltirler. Sıradan kimseler ise, parayı pulu, bedensel rahatlığı önemser, ruhu en sona bırakırlar. Aralarından birçoğu, ruh, gözle görünmediği için var olmadığına bile inanır. Bununla birlikte, sofular olanca varlıklarıyla Tanrı'ya yönelirler. Bundan sonra da ruh gelir ve onlar rahatlığı önemsemez, paraya pula değer vermezler. Paraya dokunmak zorunda kaldıklarında gönülsüzce ve tiksintiyle dokunurlar, çünkü İncil'de de dendiği gibi: varlık yokluk'tur onlarda ve onlar sahip değilmiş gibi sahiptirler.

Fakat farklar değindiğim gibi üstünkörü de değil. Çünkü duyular ve yetiler bedenle ilişkilidir. Dokunmak, duymak, koklamak ve tat almak benzeri duyular bütünüyle fiziksel, bellek, zekâ, istem gibi yetiler daha az fizikseldir. Ruhsal güç bu kaynaklarla beslenir. Bunun için de sofular fiziksel algılardan uzak durmaya ve köreltip etkisizleştirmeye çalışır onları. Ermişlerin neden şarap değil de yağ içtiklerinin açıklaması budur. Sıradan kimseler ise fiziksel algıların tutsağıdırlar ve ruhsal becerileri sınırlıdır. Ruha etki eden tutkuları gözden geçirin bir: kösnü, açlık ve susuzluk, öfke, kendini beğenmişlik, kıskançlık...

bunların hepsi tutsak bedeni gösterir. Sofular bunlarla uzun soluklu bir savaş verirken, sıradan kimseler bunlar olmadan yaşanamayacağına inanırlar. Sonra tamamen doğal diyemeyeceğimiz tutkular gelir. Baba sevgisi, çocuklara, yakınlara gösterilen ilgi, ruhla beden arasındaki ilgilerdir. Sıradan kimseler bunları çok önemserken, sofular bunlardan kurtulup, ruhsal yanlarıyla yaşamak için ter dökerler. Sözgelimi, bir sofu babasını sadece babası olduğu için sevmek istemez, çünkü ona borçlu olabileceği tek şey bedenidir ve bunu da asıl borçlu olduğu Tanrı'dır. Onun babasını sevme nedeni, iyi biri olması ve ruh güzelliğidir. Sofular yaşam sorumluluklarını bu yolla düzenler, görünür olmasına karşın, bütünüyle yadsıyamayacakları şeylere, görünmez şeylerle karşılaştırılıra, daha az değer verirler.

Sofular, dinsel gizlerde ve diğer dinsel ödevlerinde birbirinden farklı bir ruhla madde görüyorlar. Mesela orucun et yememek ve akşam yemeği yemeden gidip uyumaktan oluştuğuna hayat adamları gibi inanmıyorlar; aksine, orucun ruhu, tutkulara acı çektirmek, daha az öfkelenmek, daha az gururlu ve kibirli olmak için her şeyi yapmaktan oluşur; gaye de ruhun, maddenin ağırlığıyla ezilmeyip göksel olanı bilmek ve tatmak için daha da güçlenerek tırmanmasıdır.

Şöyle derler: "Missa ayinleri tamamen küçümsenecek şeyler değillerse de, yararlı da sayılmazlar; dahası ruh, algılanabilir işaretlerle simgelenen varlık olmazsa, zararı da dokunabilir. Buna göre, işaretlerin simgelediği, Mesih'in ölümüdür. Hıristiyanlar da, yeni hayata doğmak için, aralarında birleştikleri gibi, İsa ile de birleşip, göksel kurtarıcının buyruğunda tek beden olmak için, tutkularını yok edip öldürerek, Mesih'in ölümüne öykünmelidirler." Sofuların yaşam ve fikirleri bunlar. Sıradan kimseler daha farklı düşünürler. Onlara göre Missa, mihraba en yakın yerde durmak, rahibin söylediklerini duymak, yönettiği töreni sürekli izlemektir. Kısaca, sofu, görünür ve algılanır olandan, salt verdiğim örneklerde değil, yaşam boyu uzaklaşır ve ölümsüz, ruhsal, görünmez şeylere ulaşmak ister. Değil mi ki sıradan kimselerle sofular birbirlerine bunca karşıt davranıyorlar, birbirlerini deli olarak görmeleri de şaşırtıcı değildir. Kanımca bu nitelemeye daha çok layık olanlar sofulardır. Varmak istedikleri en büyük iyiliğin delilik olduğunu söyleyip kanıtlarsam, bunu siz de kabul edersiniz.

Âşıkların deliliğini en büyük mutluluk olarak gören Platon da yaklaşık olarak bunları düşünüyordu, çünkü zilzurna âşık olan kişi, kendisi için değil, sevgi nesnesi için yaşar. Hatta sevgilisi-

ne bağlanıp kendini ondan ne kadar uzak tutarsa o kadar mutlu olur. Ruh bedenden ayrılmaya çalışıp bedendeki egemenliğini kaybederse, karşılaştığımız delilik sıfatını uygun bulmak için nedenimiz olur. Hayli yaygın olan "kendinden geçmek" ya da "kendine gelmek" tanımları da bu anlamdadır. Ayrıca, aşk kusursuzluğu ölçüsünde delilik ve mutluluk getirir. Öyleyse sofuların uğruna koşturup durdukları cennet yaşamı nasıl bir yaşamdır? Ruh güçlenecek, bedeni ele geçirip yenecektir. Beden bütün hayat boyunca temizlenip zayıflatılarak dönüşüm hazırlığını önceden yaparsa, bunu daha acısız gerçekleştirebilecektir. Sonra, ruh kendisinden daha zorlu olan Yüce Ruh tarafından ele geçirildiğinde, maddesinden kurtulup mutluluğa salt bu nedenle erecektir. Bütün varlıkları cezbeden Yüce İyiliği bölüştüğü için tanımsız bir haz duyacaktır. Fakat ruhun bu benzersiz mutluluğu yaşayabilmesi için, bedenleşip ölümsüz kılınacağı anı beklemesi gerekir. Beklenen an ise, bitmez mutluluk pınarının zerresidir, ancak o zerrecik bile dünyevi hazları aşan bir şeydir ve hepsinin yoğunlaşmış biçimidir. Ruhsal tatlar bedensel tatlara; görünürler görünmeyenlere bu kadar üstündür ve peygamberlerin sözünü verdiği mutluluğun ta kendisidir: "Tanrı'nın onu sevenler için hazırladıklarını

hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak duymamış, hiçbir kalp yaşamamıştır." İşte bu yaşamsal dönüşüm, deliliğin iyi yanını elinizden almayıp, en mükemmel biçimi verecektir.

Gördüğünüz gibi, pek az kimseye kısmet olacak bu mutluluğu önceden tadabilme olanağına kavuşanların yaşadıkları da bir tür delilik sayılır. Rasgele ve alışıldık olmayan biçimde konuşur, tuhaf sesler çıkarır, yüz ifadelerini bir anda değiştirirler. An gelir coşku dolu görünür, an gelir yıkılmış görünürler ve saatleri saatlerine uymaz. Özetle, kendilerinden geçerler. Bu halleri geçip de ayıldıklarında bulundukları yeri; bedenlerini bırakıp bırakmadıklarını; uyuyup uyumadıklarını bilmez; gördüklerini ya da duyduklarını anımsamazlar. Onlara kalan yalnızca düş benzeri bir bulanıklıktır ve en iyi bildikleri de, öylesi hallerinde kendilerini çok iyi hissettikleri, ayıldıkları için duydukları üzüntüdür. Hep bu deliliği yaşamak isterler ama onları bekleyen eşsiz mutluluğun küçücük bir damlasıdır yalnızca.

Sözlerimi bitireceğimi söylediğimi neredeyse unutuyordum. Ayrıca, çok konuştuğumu ya da çok delice şeyler söylediğimi düşünüyorsanız, unutmayın ki Delilik, yani bir kadın konuşuyor. Şu Grek atasözünü de aklınızda tutun: "delilerin akıllıca şeyler söylediği de olur." Sadece kadınların bu genel geçer ilkeye uymadıklarını unutmayın.

Sonsöz beklediğinizin ayrımındayım; eğer buraya dek ettiğim gevezeliklerin hepsini anımsadığımı düşünüyorsanız, aldandığınızı söylerim. Grekler eskiden: belleği geniş olan iyi konuklardan nefret ederiz, derlerdi. Ben de size: her şeyi anımsayan bir dinleyiciden nefret ederim, diyorum. Deliliğin yüksek, sevgili dostları; beni alkışlayınız; sağlıklar, tatlı eğlenceler dilerim size. Hoşçakalın!